BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
18 A
37

M

13.14.C.34

GLOSA SVPER BVLLA PII V. DE CENSIBVS.

CVM VTILISSIMIS ADDITIONIBVS.

Editio Secunda.

AVTHORE D. IO. BAPTISTA LEONELLIO
Bartholino I.C. Peruſino, & in Paterno Gymnaſio
Iuris Canonici Profeſſore Ordinario.

Opus ſanè omnibus in vtroq; foro verſantibus valde vtile, & maxime neceſſarium.

Cum Summario, & Indice rerum magis notabilium.

MEDIOLANI, Apud Io. Baptiſtam Bidellium.
M. DC. XVIII.

Superiorum Permiſſu.

Imprimatur.

Fr. Hyppolitus Maria Zocha S. Theol. Lect. Vic. Roſa Comiſſ. S. Officij Mediolani.

Gul. Vidonus The. S. Nazarij pro Illuſtriſs. D. Card. Archiep.

Vidit Saccus pro Excell. Senatu.

INDEX
ET SVMMARIVM RERVM
Et verborum magis notabilium, quę in hoc opere continentur.

A

ALiena bona inuadere, & retinere paria ſũt quoad ſalutem animæ addit. ad gloſ. ſum pag 7.

Alienatio rei cenſui ſuppoſitæ prohiberi nõ poteſt gloſ. 11. pag. 28.

Alienationis verbum quid ſignificet, & quomodo hic accipiatur gloſ. 13. pag. 31.

Alienare volens fundum cenſui ſuppoſitum tria efficere debet ad fauorem Domini cenſus, & quæ ſint gloſ. 14. pag. 32.

Alienatio reſcinditur, ſi in ea non fuerint ſeruata requiſita in hac Bulla d. gloſ. 14. pag. 34.

Anticipatæ ſolutiones nec fieri nec in pactum deduci poſſunt gloſ. 9. pag. 24.

Annullatio actus an ſit pæna gloſ. 33. pag. 66.

B

BOna cenſui ſuppoſita, nec a Fiſco, nec a creditoribus occupari poſſunt glo. 12. pag. 31.

Bulla iſta diuiditur in ſex partes, & illæ enumerantur gloſ. ſum. pag. 1.

Bulla iſta debet intelligi ſolummodo de cenſu conſignatiuo, ſiue acquiſitiuo titulo oneroſo gloſ. ſum. pag. 2.

Bulla iſta eſt conſtitutiua, & præceptiua, & conſequenter eius tranſgreſſores peccant mortaliter gloſ. ſum. pag. 5. Et cur ſit promulgata a Pontifice gloſ. 1. pag. 10.

Bulla iſta duo decidit, nempe quæ requirantur ad ſubſtantiam iuſtitiæ contractus, & quæ requirantur ad euitãdas fraudes gloſ. 4 pag. 13.

Bulla iſta an ſit ſeruãda in vtroque foro, ibidem.

Bulla iſta præſumitur vſu recepta, nec quis tenetur hoc probare addit. ad gloſ. 21 pag. 47.

Bulla iſta quomodo reſpiciat cenſus præſentes gloſ. 34. pag. 69.

Bulla iſta ligat omnes fideles gloſ. 37. pag. 74.

C

CApita ad quæ omnes leges & Bullæ reducuntur gloſ. ſum. pag 5.

Caſus fortuiti in cõtractu cenſus non poſſunt in pactum deduci gloſ. 10. pag. 26.

Cauſæ ex quibus Pontifex motus fuit ad hãc Bullã cõſtituẽdam quænam ſint gloſ. ſum. pag. 1. & pag. 2.

Et illæ examinantur gloſ. 2. pag. 10.

Cauſæ ex quibus ſunt permiſſi contractus Cenſus, Societatis officiorum, ac Montis Pietatis addit. ad gloſ. ſum. pag. 7.

Cautela pro Cẽſuario, quando Dominus non vult recipere precium, & extinguere cẽſum gloſ. 27. pag. 60.

Celeritas aliquãdo deſideratur, & aliquando damnatur addi. vltim. pag. 75.

Cenſus, de quo in Bulla diffinitio glo. 1. pag. 8.

Cenſus quotuplex ſit ibidem & pag. 8.

Cenſus an imponi poſsit ſuper redditibus Ripæ, & ſimil. remiſſiue gloſ. 5. pag. 16.

Et an poſſit imponi ſuper rebus, ex quibus fructus percipi nequeunt ibidem.

Et an ſuper proprietate fundi, in quo quis habet vſumfructum d. glo. 5. pag. 16.

Et an ſuper re, quæ de ſui natura nõ eſt fructifera, ſed per induſtriã fieri poteſt ibidẽ.

Et an ſuper fundo alieno ibidem.

Cenſus poteſt cum alia re permutari gloſ. 6. pag. 18.

Cenſus non poteſt imponi cum credito pecuniario gloſ. 8. pag. 23.

Secus vero cenſus iam conſtitutus addi. ad gloſ. 19. pag. 42.

Cenſus propter ſterilitatem an remitti debeat gloſ. 10. pag. 26.

Cenſus contractus differt ab emphiteotico, & liuellario in aliquo, & in aliquo conuenit glo. 12. pag. 30.

Cenſus nouus an ſuper eadem re cõſtitui poſſit gloſ. 17. pag. 39.

Et addit. ad eand. gloſ. pag. 42.

Et an ad fauorem tertij, & pro fructibus decurſis gloſ. 18. pag. 41. ibi addit.

Cenſus an conſtitui poſſit in alia re, quam in pecunia numeratã gloſ. 19. pag. 42.

Cenſus habet maximam ſimilitudinem cum vſufructu gloſ. 22. pag. 48 col. 1.

Cenſus dupliciter conſideratur, in fieri, & tunc debet omnino ſeruari Bulla, & in facto eſſe, & tunc remanent in diſpoſitione iuris communis addi. ad gloſ. 23. pag. 51.

Cenſus quibus modis extingui poſſit gloſ. 26. & ibi addit. pag. 56.

Ceſſionarius cenſus, an debeat præferri alijs in emptione fundi cenſus gloſ. 14. pag. 33.

Circumſtantiæ ſunt ſeptem, nẽpe quis, quid, cur, quando, vbi, quomodo, & quibus medijs,

dijs addi ad gloſ. 10. pag. 28.
Declarantur, & exemplificãtur an addit. vlt. pag. 75. 76.
Circumſtantiæ aliquando minuunt, & aliquando aggrauãt peccatũ gloſ. 8. pag. 22.
Clauſula non obſtantibus cur in hac Bulla fuerit appoſita gloſa 37. pag. 73.
Clauſula Datum &c. in fine Cõſtitutionis appoſita quid operetur glo. 38. & ibi etiam additio pag. 75.
Compenſatio in foro conſcientiæ eſt permiſſa gloſ. 8. pag. 21.
Conditiones in alienatione fundi facienda, ſunt denunciandæ Domino cenſus gloſ. 14 pag. 33.
E t quæ nam illæ ſint d. gloſ. pag. 33.
Coniecturæ, ex quibus cognoſcitur contractus an ſit licitus nec ne gloſ. 3. pag. 8. col. 1. in fin. & col. 2. & addit. vlt pag. 75.
Conſilium datum in hac Bulla an fideles de neceſſitate ſalutis ſequi teneantur gloſ. 36. pag. 72.
Conſtitutiones humanæ ſunt ſeruandæ etiam in foro conſcientiæ glo. ſum. pag. 5.
Conſtitutiones aliæ ſunt declaratiuæ, & aliæ conſtitutiuæ gloſ. 2. pag. 10.
Conſtitutiones quædã ſunt ſeruandæ in foro ſori tantum, quædam in foro poli tantũ, quædam in vtroque foro ſimul, & quædam in neutro, & quæ nam illæ ſint gloſ. 4. pag. 13.
Conſtitutionum Pontificũ tres ſunt ſpecies, quædam enim ſunt vniuerſales, & ligant omnes fideles quædam generales, & ligant ſtatum ipſius Eccleſiæ, quædam ſingulares, & ligant certa loca, & certas perſonas tantũ addit. ad gloſ. 37. pag. 74.
Conſuetudo alia eſt contra legem, alia ſecundum legem, alia præter & alia ſupra legem addit ad gloſ. 10. pag. 27.
Cõtractus cenſus an in vtroque foro ſit licitus, & iuſtus gloſ. ſum. pag. 2.
Contractus eſt ſeruandus in foro fori quotieſcunque in eo ſunt ſeruata quæ ſunt de ſubſtantia contractus, & iuſtitiæ, eiuſdem ibidem.
Cõtractus cenſus quot ſint requiſita ibidem.
Contractus cenſus eſt antiquus addit. ad gloſ. 1. pag. 8.
Contractus licitus ab illicito quomodo cognoſcatur gloſ. 3. pag. 8 & addit. vlt. pag. 75.
Contractus omnis aut eſt notoriè iuſtus, aut iniuſtus, aut dubius addit. ad gloſ. 4. pagina 14 & gloſ. 32. pag. 65.
Contractus in dubio ſemper præſumitur conformis iuri addi. glo. 7. pag. 20.
Contractus cenſus totus corruit, quando precium, vel pars eſt ſoluta in alia re,

quàm in pecunia numerata gloſ 6. pag. 18.
Contractus cenſus an poſſit celebrari manu priuatæ perſone cũ diſtinct. addit. ad gloſ. 7. pag. 21.
Cõtractus onerosus sẽper debet reputari licitus, quãdo in eo ſunt ſeruata, quæ ſunt de ſubſtantia contractus, & iuſtitiæ eiuſdem gloſ. 17. pag. 40.
Contractus in quo emptor poteſt cogere venditorẽ ad reſtituendũ precium ſapit vſurã addit. ad gloſ. 28. pag. 60.
Contractus an ſit iuſtus cognoſcitur aliquando ex eius lectura, & aliquando ex legitimis coniecturis addit. vlt. pag. 75.
Contractus nullus, & inualidus quomodo confirmari, & cõualidari poſſit addit. vltim. pag. 79.
Contrauentio huic Bullæ quomodo cognoſcatur caſu quo commiſſa fuerit gloſ. 35. pagina 70.

D

Damnum in caſu moræ an poſſit deduci in pactum a creditore gloſ. 15. pag. 35.
Debitor in diem tranſacto die dicitur in mora, & tenetur aut petere domũ creditoris, & ſoluere, aut deponere ad hoc vt per moram, & eius pœnã euitet gloſ 9. pag. 24.
Debitor poteſt renunciare tempori quod habet ad ſoluendum addit. ad gloſ. 9. pag. 25.
Deciſiones huius Bullæ quomodo reſpiciant cenſus præteritos præſentes, & futuros glo. 21. pag. 47.
Definire caſus conſcientiæ ad quem pertineat gloſ. 36. pagina 71.
Delicta omnino ſunt punienda ob intereſſe publicum addit. ad gloſ. 33. pag. 68
Denunciatio eſt facienda per bimeſtre a cenſuario volente extinguere cenſum gloſ. 27. pag. 58.
Et an ſit facienda in caſu ceſſionis primo domino, vel ceſſionario addit. ad d. gloſ. 27. pag. 59.
Et an debeat eſſe iudicialis, vel extraiudicialis additio ad gloſ 28. pag. 59.
Denunciatione facta Dominus poteſt cogere intra annum cenſuarium, vt cenſum redimat gloſ 28. pag. 58.
Et poteſt reiterari, ſi elapſo anno reſtitutio non fuerit facta glo. 29. pag. 61.
Et poteſt fieri, & reiterari toties, quoties opus fuerit ſeruata forma huius Bullæ gloſ. 30 pag. 62.
Diſpoſitio hominis aut eſt inter viuos, aut in vltima volũtate addit. ad gloſ. 13. pag. 32.
Diuiſionis effectus qui nã ſint glo. ſum. pag 1.
Diuiditur hęc Bulla in ſex partes ibidem.
Dominus rei cenſui ſuppoſitæ remanet non tantum domi-

nus,

nus, ſed etiam poſſeſſor gloſ. 11. pag. 28. & ibi addit. pagina 29.
Et poteſt diſponere de ea tã inter viuos, quam in vltima voluntate addit. ad gloſ. 13. pag. 32.
Dominus cenſus omnibus alijs eſt præferendus in emptione fundi glos. 14 pag. 33.

E

Effectus diuiſionis qui nam ſint gloſ. ſum. pag. 1.
Ex malis moribus oriuntur bonæ leges addit. ad gloſ. 4. pagina 14.
Et an pro parte extingui poſſit gloſ. 23. pag. 51.
Extinctio cenſus quibus modis fieri poſſit gloſ. 26. & ibi addit. pag. 56.

F

Fiſco cur ſit applicandus cenſus factus contra formam Bullæ gloſ. 33. pag. 66.
Et an requiratur declaratoria, vel ſit ipſo iure confiſcatus d. gloſ. pag. 67.
Forma dat eſſe rei gloſ. 32 pag. 64.
Forma cenſus data in Bulla an ſit ſeruanda tam in foro fori, quam in foro conſcientiæ ibidem.
Forma præd. non ſeruata contractus eſt nullus, & fœneratitius gloſ. 32. pag. 65.
Et an ſit ipſo iure, vel requiratur declaratoria addition. ad d. gloſ. pag. 66.
Forma reſpiciens contractũ ſimpliciter conſideratur, nempè quoad ſubſtantialia, accidentalia, & naturalia addi. vlt. pag. 77.
Forum conſcientiæ attendit veritatem tantũ addit. ad gloſ. 19. pag. 43.
Fraus in contractibus committitur quattuor modis gloſ. 3. in princ. p. 11. & gloſ. 25 p. 55.
Fraus in contractu cenſus, an interuenerit quomodo cognoſcatur addit. vlt. pag. 76. 77.
Fructus fundi cenſus cuius quãtitatis eſſe debeãt gloſ. 5. pag. 15. & addit. ad d. gloſ. pag. 17.
Fundus cenſus tres conditiones debet habere, & illæ enumerantur gloſ. 5. pag. 15.
Fundo cenſus caſu fortuito deperdito cenſus extinguitur gloſ. 10. pag. 26.
Et illo aucto, an cenſus augeatur gloſ. 16. pag. 38.
Et an ſuper eo poſſit imponi nouus cenſus ad d gloſ. pag. 38.
Fundo cenſus facto infructuoſo actu, ſed nõ potentia, vt quia cum maxima impenſa poſſet reduci ad culturam, an cenſus extinguatur addit. ad gloſ. 22. pag 50.
Et quomodo dicatur perire, & fieri infructuoſus d. gloſ. 22. pag. 49.

H

Hæredes Domini cẽſus, an debeant præferri alijs in emptione fundi cenſus gloſ. 13. pag. 32.

I

Incertitudo quædam poteſt reduci ad certitudinẽ, quædam verò ſecus addit.ad gloſ. 5. pag. 17.
Indiuiduum quomodo conſideretur in materia cenſus addit. ad gloſ. 8. pag. 23.
In qualibet hominis diſpoſitione tria requiruntur, & quænam ſint glo. ſum. pag. 3.
In Republica eſt omnino neceſſariũ, vt aliquis adſit modus, quo ciuium indigentijs conſuli poſſit addit. ad gloſ. ſum. pag. 7. & pag. 8.
Intellectus ad c. non debet de conſanguin. addit. ad gloſ. 1. pag. 10.
Intentio Pontificis fuit in hac Bulla, vt contractus cenſus celebraretur ſine aliqua vſura addit. ad gloſ. ſum. pag. 7.
Interpretatio eſt facienda, vt delictum excludatur addit. ad gloſ. 3. pag. 12. & addit. ad gloſ. 7. pag 20.
Iuramentum ſemper debet habere tres comites, nempe iuſtitiam, veritatem, & iudiciũ gloſ. 15. pag. 36.
Ius per conſtitutionem præcedentem acquiſitum, non debet per ſubſequentem tolli addit. ad gloſ. 34. & pag. 70.
Ius aut eſt in re, aut ad rem, & an vtrunq; per Principem tolli poſſit addit. vlt. pag. 78.
Iuſtum aliud eſt naturale, aliud a lege humana ſtatutum glo. 28. pag. 60.

L

Laudemium, & Quinquageſima quid ſit gloſ. 12. pag. 30.
Lædere proximum quãdo quis dicatur gloſ. 3 pag. 12.
Leges non debent ſolummodo negocijs formam dare, ſed etiam ſtatuta declarare gloſ. ſum. pag. 3.
Leges quando ſint ſeruandæ in vtroque foro vel eorum altero gloſ. 4. pag. 13.
Legislatoris officium eſt etiam antiqua aliquando renouare addit. ad gloſ. 1. pag. 10.
Legis contemptus duplici modo euitatur addit. ad gloſ. 3. pag. 12.
Legis proprium eſt prohibere mala, & præcipere bona addit. ad gloſ. 4. pag. 14.
L. Boues §. hoc ſermone ff. de verbor. ſignific. limitatio glo. 29. pag. 61.
Legis promulgatio requiritur de eſſentia gloſ. 34. pag. 69.
Lex licet regulariter futuris negocijs formam dare debeat, nihilominus aliquãdo etiam præterita regulat. gloſ. ſum. pag. 4. gloſ. 21. pag. 46.
Lex ad duo capita reducitur, nempe ad preceptum, & cõſilium gloſ. ſum. pag. 4.
Lex ſẽper præſumitur vſu recepta addit. ad gloſ. 21. pag. 47.
Lex quatuor habet intellectus, nempe literalis, mentalis, directus, & inductiuus gloſ. 25. pag. 55.

Licitam

Licitum conſiderari poteſt dupliciter, quoad forum fori, & quoad forum conſcientiæ gloſ. 36. pag. 71.

M

MEnſis quo tenetur expectare cenſuarius in venditione fundi debet eſſe continuus gloſ. 14. pag. 34.

Mens legis latoris in executione legum eſt adimplenda addit. ad gloſ. 30. pag. 62.

Minor obligans ſe ſtatim atque fuit ſibi datus curatur reddit contractum dubium, & ſuſpectum addit. vlt. pag 76.

Modus cōſequēdi pecuni as pro ciuium indigētijs in Repub. eſt neceſſarius addi. ad gloſ. ſum. pag. 6. in fine & pag. 7.

Mons Pietatis effectus, & cur ap pelletur Panes ciuiles ibidē.

Munera quædā ſunt realia, quædā perſonalia, & adquos illa ſpectēt add. ad gl. 20. pa. 45.

N

NEgocijs præteritis, & præſentibus tripliciter prouidetur nempe per modum conſilij, declarationis, & conſtitutionis addit. ad gloſ. 36. pag. 73.

Nobiles debent incumbere artibus liberalibus addit. ad gloſ. ſum. pag. 7.

Nomen debitoris an poſſit vendi minori precio remiſsiuè gloſ. 23. pag. 51.

Notarius in inſtrumento aliquando dicit pecuniam eſſe ſolutam ante inſtrumentum, & hoc eſt contra Bullam, aliquando in contractu ipſo, & hoc ſecundum Bullam, aliquando dicit ſimpliciter eſſe ſolutam, & hoc caſu intelligitur contractum eſſe legitimū addit. ad gloſ. 7. pag. 20.

O

OBligatio de retrouendendo alia eſt legalis, alia cōuētionalis gloſ. 23. pa. 51.

Obligatio de retrouendendo cenſum præſcribi non poteſt gloſ. 24. pag. 53.

Obligatio de retrouendendo in cenſu appoſita ex parte emptoris de iure eſt licita, ex parte venditoris, vt teneatur redimere eſt illicita addit. ad gloſ. 24. pag. 52.

Obligatus quis dicitur tribus modis purè, in diem, & ſub conditione gloſ. 9. pag. 24.

Obſeruantia requiſitorum dupliciter conſideratur, & quomodo gloſ. ſum. pag. 4.

Onera vt ſoluantur ab eo, qui de iure non tenetur in contractu cenſus paſciſci nō poteſt gloſ. 20. pag. 45.

Otij mala, quę nam ſint addi. ad glo ſum. pag. 7.

P

PActa a lege damnata vitiant contractum, ſecus nō damnata gloſ. 3. pag. 11.

Pacta præter legem, vel ſupra legem an ſint ſeruanda addi. ad glo. 10. pag. 27.

Pacta continentia moroſum tēpus debitorem teneri ad ali-

quid, nullius ſunt roboris pag.35.

Ampliatur octo modis ibidē.

Pactum de anticipata ſolutione facienda in inſtrumento cenſus deductum vitiat contractum & reddit vſurariū glo. 9 pag 24 & ibi addi.

Pactum, quo diminuitur facultas alienandi rem cenſui ſuppoſitam eſt omnino illicitū gloſ. 11. pag. 28.

Pactum contra naturam cōtractus, illum vitiant addit. ad glo. 11. pag. 29.

Pactam an fieri poſſit, vt moroſus teneatur ad certum intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis addit. ad gloſ. 15. pag. 38.

Pactum in contractu cenſus appoſitum vt quis teneatur ſoluere onera, ad quæ de iure non tenetur, nōn valet gloſ. 20. pag. 45.

Pactum quod ſi quis non ſoluat precium rei emptæ intra certum tempus, debeat cum illo conſtituere cenſu eſt contra Bullam addi. ad glo. 20. pag. 46.

Pactum quod ſi quis non ſoluat precium rei emptæ intra certum tempus, debeat cum illo conſtituere cenſum eſt contra Bullam addit ad gloſ, 20. pag. 46.

Pactum quod cenſuarius poſſit redimere cenſum pro parte, eſt licitum gloſ. 23. pag. 51.

Pactum de retrouendendo poteſt præſcribi gloſ. 24. pag. 53.

Pactum factum contra legem non valet addi. ad gloſ. 25. pag. 56.

Pactum quod venditor poſſit cogi ad precium reſtituendū eſt prohibitum gloſ. 31. pag. 63.

Panes ciuiles quid ſint addit. ad gloſ. ſum pag. 7.

Parſimoniæ bona quot, & quæ ſint d. addit pag. 6.

Partem cenſus an quis poſſit redimere inuito domino gloſ. 23 pag. 51.

Pecunia debet eſſe numerata in celebratione cenſus gloſ. 6. pag. 18.

Pecunia quando non eſt ſpecificatum cuius ſit qualitatis, intelligitur de conſueta glo. 6. pag. 18.

Pecunia poteſt conſiderari ex parte precij, & ex parte cenſus addit ad gloſ. 6. pag. 19.

Periti ad quos eſt recurrendum debent eſſe talis profeſſionis, qualis eſt caſus occurrens addit. ad gloſ. 36. pag. 73.

Pœna eſt imponenda ſecundum conſtitutionem, quæ vigebat tempore delicti, & non ſecundum ſuperuenientem addit. ad glo. 34 pag. 70.

Precium in caſu redemptionis, an debeat eſſe idem, & eiuſdē quantitatis cuius fuit in ipſa emptione gloſ. 31. pag. 63.

Precium numerandum eſt integrū, & iuſtum gloſ. 8. pag. 21.

Precij ſolutio tria requirit in cenſu emptione, vt fiat in celebratione contractus; ſecundo vt ſoluatur integrum: tertio vt ſit iuſtum ibid.
Precio integro non ſoluto contractus ſapit vſurã, & poteſt peti, vt declaretur nullus glo. 8. pag. 22.
Precium iuſtum quomodo cognoſcatur ibidem.
Precium habet latitudinem nã aliud eſt rigoroſum, aliud mediocre, aliud infimũ ibid.
Et diuerſa ratione poteſt augeri, & minui glo. 35. pag. 70.
Precium cenſus augeri non poteſt d. glo. 35. pag. 70.
Et an minui poſſit addit. ad d. gloſ. d. pag. 70.
Præfationum vtilitates quantæ ſint remiſſiuè addit. ad d. gloſ. 2. pag. 11.
Præſcriptio longiſſimi temporis tollit omne ius etiam ſi illud cõpetat vigore pacti, ſtatuti, vel priuilegij gloſ. 24. pag. 53.
Præſcriptio eſt de iure humano ibidem.
Princeps deberet prouidere, vt a Republ. tollatur otium addit. ad gloſ. ſum. pag. 7.
Princeps de iure ordinario tenetur obſeruare regulam de iure acquiſito non tollendo & quid de plenitudine poteſtatis addit. vlt. pag. 75.
Prohibitum vna via, alia permiſſum dici non debet addit. ad gloſ. 31. pag. 64.

Q

Qualitas iſtius Bullæ quæ ſit gloſ. 2. pag. 10.
Qualitas contra iuſtitiam contractus nõ poteſt aliquo modo in pactum educi glo. 10. pag. 27.
Quantitas quæ nam ſolui debeat pro quolibet centenario cenſus addi. ad gloſ 8. pag. 23.
Quinquageſima, & laudemium quid ſint remiſſiuè gloſ. 12. pag. 30.

R

Ratio, & cauſa deciſionis ſemper eſt attendenda addit. ad gloſ. 29. pag 62.
Rata in hac Bulla accipitur pro notabili quantitate gloſ. 22. pag 49.
Reipublicæ intereſt ſubditos eſſe diuites addit. ad gloſ. ſum. pag. 7.
Religioſorum appellatione in hac Bulla veniunt Theologi, & cur gloſ. 36. pag. 72.
Requiſita ad contractum cenſus ſunt vigintiunum, & illa enumerantur glo. ſum pag. 2.
Requiſita prædicta an omnia ſint ſeruanda in foro conſcientiæ gloſ. ſum. pag 4
Requiſita ad aliquem contractum poſſunt eſſe plura, & pauciora iuxta modum conſiderandi e. glo ſum
Requiſita alia reſpiciunt naturam conuentionis, alia ſolemnitatem inſtrumenti, & alia qualitatem virtutis ibidem.

Res

Res alicui oneri ſubiecta minus valet, q̃ res libera gl. 12. p. 30.
Res ſeruituti ſuppoſita, vel alteri obligata non poteſt conſtitui pro fundo cenſus addit. ad gloſ. 12. pag. 31.
Reſtituere quãdo teneatur Trãſgreſſor Bullę glo. ſum. pag. 5.

S

SEptem pro quolibet centenario cenſus Ciuitates ſoluere tenentur, & idẽ Author putat de perſona priuata addit ad gloſ 8. pag. 23.
Similatio in contractu quomodo cognoſcatur addi. ad gloſ. vlt pag. 75. 76.
Solẽnitates iuris an ſint ſeruãdę in foro cõſcientiæ glo. 7. pag 19. & gloſ. 32. pag. 54.
Solemnitas illa, quòd pecunia numeretur coram teſtibus, & notario, Cur ſit inuenta, & an ſeruari debeat in foro conſcientię glo. 7. pag 20.
Solutiones anticipatæ ſunt prohibitæ gloſ. 9. pag. 24.
Sed ſi de facto, & ſponte ſint factæ tenent d. gloſ. 9. pag. 25. nec cauſant cenſum illicitũ ſecundum Rot. Romanam addit. ad d. gloſ. 9. pag. 25.

T

TEmpus vnius mẽſis aſſignatũ Domino cẽſus in venditione fundi, an curratimpedito, & an eſſe debeat vtile, vel continuum glo. 14. pag. 34.
Teologia conuenit præcipue clericis, & religioſis gl. 36. p. 72.
Traditio rei aliquando eſt cum turpitudine, aliquando ſine, & in illis caſibus cui ſit faciẽda reſtitutio gloſ. 33. pag. 67.
Tranſgreſſores huius Bullæ peccãt mortaliter & qua de cauſa gloſ ſum. pag. 5.
Et qñ teneantur ad reſtitutionem ibidem.
Tranſgreſſores huius Bullæ puniuntur duplici pœna, nempe contractum faciunt fœneratitium & à fiſco vendicari poteſt glo 33. pag 67.
Tranſgreſſio iuris duplex, vna ſimplex, altera cũ contemptu addi. ad gloſ. 3. pag 12.
Et quomodo hoc dicatur fieri ibidem.
Tres cõditiones requiruntur ad fundũ cenſus, nẽpe. q̃d ſit immobilis, vel ꝓ immobili habeatur, quod ſit de ſui natura fructiferus, & q̃d certis finibus deſignetur gloſ. 5. pag. 15.

V

VEnditionis verbum in Bulla poſitum debet intelligi largè de omni alienatione onerosa, non autem lucratiua addit. ad gloſ. 14. pag. 35.
Voluntas contrahentiũ eſt omnino ſequẽda addit. ad glo. 8. pag. 23.
Vſuræ malæ, quæ nam ſint addit. ad gloſ. ſum. pag. 7.
Vſuræ, & Simoniæ peccatum committitur ob intentionem deprauatam gloſ. 9. pag. 25.
Vſura aliud eſt, aliud peccatũ vſuræ ibidem.
Vſuram exercere eſt prohibitũ addi. ad gloſ. 33. pag. 68.

Indicis Finis.

PIVS EPISCOPVS SERVVS Seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

CVM onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes cognouerimus innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus; qui nedum non continentur intra limites à noſtris Anteceſſoribus eiſdem cōtractibus ſtatutos; verum etiam quod deterius eſt, cōtrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præſeferunt: non potuimus, animarum (prout tenemur) ſaluti conſulentes, & piarum mentium petitionibus etiam ſatisfacientes, tā graui morbo lætiferoque veneno ſalutari antidoto non mederi. Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus, cenſum, ſeu annuum redditum creari, conſtituiue nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit. Rurſum niſi verè in pecunia numerata, præſentibus teſtibus, ac notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro, iuſtoq; precio. Solutiones, quas vulgò anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directè, aut indirectè obligantes ad caſus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus quemadmodum nec pactum auferens, aut reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam; quia volumus rem ipſam ſemper, & libere, aut

ſine

ne ſolutione laudemij ſeu quinquageſimæ, aut alterius quātitatis, vel rei tā inter viuos, quàm in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda ſit, volumus Dominum cenſus alijs omnibus præferri, eique denunciari conditiones, quibus vendenda ſit, & per mēſem expectari. Pacta continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidādas, aut rem cēſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, ſiue aliunde acquiſitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita ſint & nulla. Immo, & cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem, vel alia re, in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ pro cenſibus temporis præſentis, vel præteriti, vel futuri omninò prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non ſpectarent. Poſtremo cenſus omnes in futurum creandos, non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire; ſed etiam poſſe pro eodem precio extingui: non obſtante ēt longiſſimi tēporis, ac immemorabili immo centum, & plurium annorum præſcriptione, non obſtantibus aliquibus pactis directè, vel indirectè talem facultatem auferentibus, quibuſcunque verbis, aut clauſulis concepta ſint. Cum verò traditione precij redditus extinguendus erit, volumus bimeſtre ante id denunciari, ei cui precium dandum erit; & poſt denunciam, intra ānum tamen etiam ab inuito pretium, repeti poſſe: & vbi pretium, nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur; volumus nihilominus quandocunque reditum extingui poſſe,

præ-

præuia tamen ſemper denuncia; de qua ſupra: non obſtantibus his, de quibus ſupra, idque obſeruari mādamus, etiā quod pluries, ac pluries denūciatū fuiſſet, nec vnquā effectus ſecutus fuiſſet. Pacta etiam continentia precium cenſus extra caſum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe omnino prohibemus; contractuſque ſub alia forma poſthac celebrandos fœneratitios iudicamus. Et ita illis propterea non obſtantibus, quicquid, vel expreſsè vel tacite, contra hæc noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, a Fiſco volumus poſſe vēdicari. Hanc autē ſalutiferā ſanctionē, ne dum in cenſu nouiter creando, verum etiam in creato quocunque tempore alienando, modo poſt publicationem conſtitutionis creatus ſit, perpetuo, & in omnibus ſeruari volumus. Declarantes pretium ſemel cenſui conſtitutum, numquam poſſe ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quoad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem ipſam ad contractus iam celebratos non extendamus, illos tamen omnes, in quos ſub alia forma peruenerunt cenſus hortamur in Domino, vt ſingulos contractus cenſuræ bonorum religioſorum ſubijciant, & animarum ſaluti conſulant. Non obſtantibus quibuſuis Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis ſtatutis, & conſuetudinibus, nec non priuilegijs, & literis etiam per quoſcunq; Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros ac etiam nos ſub quibuſcunq; tenoribus, & formis, ac cum clauſulis quibuſuis, etiam derogatorijs, nec non irritantibus, decretis, ex quauis cauſa etiā per modum legis vniuerſalis, aut alias quomodolibet editis, ſiue in fauorem Vniuerſitatum, Communitatum, Collegiorum, Congregationum, Ciuitatum, & locorū conceſſis, approbatis, & innouatis quibus omnibus,

nibus,

nibus, & ſingulis illorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes, quatenus directè, vel indirectè præſenti noſtræ conſtitutioni in toto, vel in parte contrairent ſpecialiter, & expreſsè derogemus, cæteriſq. cōtrarijs quiquſcunque. Volumus autem, quod præſentes in Cancellaria, & in Acie Campi Floræ publicentur &c. Dat. Romæ Anno 1568. 14. Kalend. Februarij. Pont. Noſtr. Anno IIII.

GLOS.
SVPER BVLLA PII V.
De Cenſibus.

CVM ADDITIONIBVS.

Auctore D. Io. Baptiſta Leonellio Bartholino I. C. Peruſino.

GLOS. SVMMÆ.

De diuiſione Bullæ, illius ſummaria cognitione, & requiſitis ad cenſum.

ANtequam deſcendam ad explicationem Bullæ Pij V. de Cenſibus, licet per modum gloſ. procedere intendam, conuenit in primis illam in ſuas partes diuidere more interpretum, cum diuiſio in ſcientijs animum legentis incitet, mentem intelligentis præparet, & memoriam artificioſè reformet glo. recep ſuper §. igit in ver. eaſd. inſtitutiones in proem. Inſti. qua de re, vt ad rem me conferam, puto totam hanc Bullam diuidendam eſſe in ſex partes, in prima enim habetur intentio ipſius

Sum. Pontificis,& eius cauſa: in ſecunda explicatur forma, & qualitas contractus iſtius cenſus; de quo in ea: in tertia definitur quid iuris, ſi contractus iſte fuerit celebratus ſub alia forma: in quarta habentur duæ declarationes ad formam, & qualitatem præd. in quinta datur conſilium de cenſibus ſub alia forma, ante hanc Bullam celebratis: in ſexta, & vltima habentur clauſ. ſolitæ apponi in fin. cuiuslibet bullæ. Secunda ibi, hac igitur: tertia ibi, contractuſque ſub alia forma: quarta ibi, hanc autem: quinta ibi, & licet: ſexta, ibi non obſtantibus. Quo ad primam, adnotandum eſt, quòd ob mala, quæ oriebantur antea in celebratione contractus cenſus in præſenti Conſtitutione Summus Pontifex intēdit illis ſalutifero remedio prouidere; & formam cenſus, illiuſq; qualitates clarè decidendo explicare: cæterum, cum cenſus plures ſint ſpecies, vt paſſim adnot. doct. & nos dicemus infra in glo. 1. non de quolibet cenſu hæc Bulla intelligi debet, ſed ſolum de illo, quià doct. dicitur conſignatiuus, & titu. oneroſo acquiſitiuus, cum conſtituatur in re, propria apud ipſum conſtituentem retenta, atque in alium titu. venditionis transfertur: quo ad ſecundam more interpretum eſſet hic figurandus caſus; cæterum breuitati ſtudendo more glo. loco eius primo adnotare debemus, an contractus iſtius cenſus ſit in vtroque foro licitus, & iuſtus, & propterea fieri,& celebrari poſſit ſine aliquo ſcrupulo; ſol. in foro fori caſus videtur eſſe ſine difficultate, arg. c cum dilecti, c. cū cauſa de emption. l. 2. C. de reſcinden. vend. & in iſtis loc. plenè per doct. in foro autem poli, & conſcientiæ idem puto regulariter tenendum: primo per can. hæc eſt fides, & ibi doct. 24. q. 1. ſecundo, quia tunc contractus oneroſus eſt in iſto foro ſeruandus, quando in eo ſunt ſeruata, quæ ſunt de ſubſtantia contractus, & de ſubſtantia iuſtitiæ eiuſd. vt paſſim adnotant Canoniſtæ, & præſertim in c. fin. de vſur. & cum duo iſta requiſita in theórica reperiantur ob formam huic contractui traditam, & in practica præſuponuntur obſeruari merito, &c. ſed cum plura veniant circa hoc no. in glo. animaduertenda; ideo vlterius non inſiſtam. Dixi autem regulariter, quia cum inter requiſita ad inſtrumentum iſtius contractus quædam

locum

locum habeant ſolum in foro fori, vt ſuo loco dicemus, meritò,&c. Secundo pro ſatisfactione multorum adnotam. eſt, quod requiſita inſtrumenti, & contractus iſtius cenſus per modum ſummæ ſunt iſta, videlicet. Primum, vt cenſus iſte non conſtituatur niſi in re immobili, vel pro immobili habita. Secundum, quod talis res ſit de eius natura fructifera. Tertium, quòd ſit certis finibus deſignata. Quartum, quòd acquiratur cum pecunia verè numerata. Quintum, quòd iſta pecunię numeratio fiat præſentibus teſtibus, notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, & non aliter. Sextum, quòd precium in dicta pecunia conſtitutum ſit iuſtum, & integrè ſolutum. Septimum, quòd ſolutiones anticipatæ nec fiant, nec in pactum deducantur. Octauum, quod conuentiones omnes ad caſus fortuitos obligantes vltra naturam contractus non adhibeantur. Nonum, quòd pactum auferens, aut reſtringens facultatem rem alienandi omnino damnetur. Decimum, quòd dominus rei, ſuper qua cenſus eſt fundatus poſſit illam liberè, & ſine ſolutione alicuius quantitatis quouis tit. alienare. Vndecimum, quòd in caſu alienationis rei præd. dominus cenſus debeat alijs præferri. Duodecimũ, quòd dominus rei prædictæ volens rem prædictam alienare debeat alienationis conditiones domino cenſus denuntiare, & per menſem expectare. Decimumtertium, quòd non apponantur pacta continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad quodcunque intereſſe, aut aliquam pœnam. Decimumquartum, quòd pro cenſibus præteritis, vel futuris, eorumq; ſolutione cenſus ſuper eadem, vel alia re, nec augeri, nec conſtitui de nouo poſſit. Decimumquintum, quod non adhibeantur etiam pacta obligantia ad ſolutionem diuerſorum onerum vltra naturam contractus. Decimumſextum, quod re perempta in totum, vel pro parte, vel infructuoſa facta cenſus ſimiliter in totum, vel pro parte perire debeat. Decimumſeptimum, quòd non obſtante quauis præſcriptione, ſeu pacto poſſit cenſus pro eodem pretio extingui. Decimumoctauum, quòd in caſu extinctionis cenſus pro eodem pretio dominus rei debeat per bimeſtre ante id denuntiare ei, cui pretium eſt ſoluendum, & illud non ſoluendo, poſſit, poſtea intra annum ad ſol-

uendum cogi, & compelli. Decimumnonum, quòd tranſactis d. temporibus quandocunq; cenſus veniret extinguendus pro eodem precio ſemper obſeruari debeat, quod in d. 18. requiſito haberetur Vigeſimum, quòd nec etiam pacta apponantur obligantia ad extinctionem cenſus pro eodem precio extra caſum ſupra deciſum. Vigeſimumprimum, quòd precium cenſus iam in eſſe conſtituti, quauis cauſa ſuadente nunquam augeri, nec diminui poſſit. Circa hæc requiſita (quamuis breuiter, & per modum ſũmæ relata) de duobus occurrit dubitari. Primo an tot ſint numero prout ſupra relata ſunt, cũ doct. circa num. eorum non conueniant, cum quidam plura, vt Thomas Boninſeg. quidam pauciora, vt Nauar. Rodoam, & alij illa putent eſſe, nemo tamen reperitur, qui tot. ea conſtituat quot ſupra ſunt adnotata. Sol. requiſita ad aliquem contractum, eiuſq; inſtrumentum, diuerſa ratione conſiderata poſſunt eſſe plura, & reſpectiuè pauciora: vnde, vt ſupra dicebam, poſſent etiam reduci ad duo capita videlicet ad naturam, contractus, & ad iuſtitiam, ſeu virtutem eiuſdem, & cum de hac re infra in gloſ. ſimus dicturi. Ideo in præſenti ſatis erit illud ſolum adnotare, quod in qualib. contrahentium conuentione, ſeu hominis de rebus ſuis diſpoſitione tria (vt in iure ſæpe, obſeruare valui) conſiderantur, videlicet natura talis conuentionis, vel diſpoſitionis, inſtrumentum in quo illa venit explicanda, & virtus, quæ in ea continetur, hinc eſt, quòd requiſita alia reſpiciunt naturam talis diſpoſitionis, & conuentionis, alia ſolennitatem inſtrumenti, & alia qualitatem virtutis, hinc etiam cognoſcitur contractus vallidus ab inuallido, atque licitus ab illicito, & cum in præſenti non conueniat ſingula adnotare, ideo quantum ſpectat ad gloſ. me remitto ad ea, quę infra in gloſ. ſumus dicturi, & ita puto dubium eſſe ſolutum. Secundo dubitatum, & quæſitum fuit, an omnia requiſita, vt ſupra relata iſtius contractus ſint ſeruanda in foro conſcientiæ. Sol. vltra id, quod ſupra adnotauimus, meo iudicio præter quintum requiſitum, iudicarem reliqua omnia in iſto foro eſſe ſeruanda, & ratio eſt, quoniam videntur reſpicere debitum iuſtitiæ, pro vt melius dicimus infra in gloſ. ad quas me remitto. Puto tamen in præſenti

ti illud addendum, quòd hec obſeruantia dupliciter conſiderari poteſt, primò quo ad obligationem peccati: ſecundò quo ad obligationem reſtitutionis: vnd ob inobſeruantiam iſtorum requiſitorum, licèt committatur peccatum, quod in ſuo genere eſt (vt puto) mortale, quia cum hæc bulla (vt de ea loquamur) ſit conſtitutiua, & præceptiua, conſequenter tranſgreſſio eſſet directè contra præceptum can. ſi. 14. q. 1. facit 15. q. 1. in princ. per tot. & Doct. in c. nam concupiſcentiam de conſtitut. vbi præcipuè Abb. num. 2. & ſeq. Poſſet confirmari per communem doctrin. Theolog. qua cauetur conſtitutiones humanas eſſe ſeruandas in foro conſcientiæ: quo ad obligationem verò reſtitutionis meo iudicio opus eſt diſtinctione, quia per huiuſmodi contractum, aut altera pars eſt grauata, & læſa aliquo modo in re, vel iure ſuo, & tunc oritur obligatio ad reſtitutionem iuxta doctri. D. Thò 2. 2. q. 62. art. 1. Sot. lib. 4. de iuſtit. & iur. q. 6. art. 1. facit. c. ſæpe de reſtit. ſpoliat. cũ vulg. aut talis læſio, & grauamen cauſatũ non fuit, & tunc ſecus eſt dicendum, ac tenendum, quia ſecũdum communẽ doctrin. reſtitutio eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ, & conſequenter vbi iuſtitia non eſt lęſa, & contra eam aliquid non eſt factum, nec etiam reſtitutioni eſt locus merito &c. Quo ad tertiam part. notandum eſt ex ea, quòd ſi clauſula iſta non fuiſſet appoſita in fine huius Bullę contractus contra eam celebratus teneret, & valeret; licet tranſgreſſor peccaſſet: Doct. communiter in l. non dubium C. de legibus &c. Vnde vigore iſtius clauſul. non ſolum actus eſt nullus, ſed etiam dicitur nullus ipſo iure, vt Doct. adnot. in d. l. Quo ad quartam part. not. ex ea. quòd lex licet regulariter futuris negotijs det formam, aliquando tamen etiam præterita regulare debet c. fin. & ibi Canoniſt. communiter de conſt. Not. ſecundo, quòd leges non tantum debent negocijs formam dare, verum etiam iam ſtatuta aliquando declarare l. leges la 3. & l. fin. C. de leg. & ibi Doct. Quo ad quintam part. not. quod ſicut omnis lex reducitur ad duo capita videlicet præceptum, & conſilium can. ſi. 14 q. 1. & ex hac Bulla clariſſimè cognoſcitur: ita quoque præceptum obligat ad peccatum, ſecus conſilium Abba. & alij in cap. nam concupiſcentiam de conſtitut. Quo ad vltimam

part. not. quòd maxima eſt vtilitas in fine cuiuſlibet conſtitutionis apponere huiuſmodi clauſul. tum quia conſtitutio magis firma, & magis valida demonſtratur, tum etiã quoniam manifeſtè cognoſcitur quæ nam ſit prior, & quæ poſterior cum de.ll. humanis ſæpè circa prioritatem ipſarum dubitetur: imo bonum eſſet omnes ipſarum circunſtantias adnotare iuxta tradita à Turre crem. ſuper proem. Decret. quæſt. 12. per tot. Quibus omnibus adnot. & abſolutis iuxta propoſitum; inſtitutum ſequitur nunc, vt veniamus ad text. & eiuſdem Bullæ expoſitionem, quam interpretari intendimus ſolum per modum, & methodum gloſ. cum breuitas interpretationum legentibus magis placere ſoleat, atq; delectet.

ADDITIO.

De vtilitate, & modo conſequendi pecuniam pro ciuium indigentijs.

OBſeruo ex princ. iſtius Bullæ eſſe omnino neceſſarium in Repub. dari aliquem legitimum modum, quo Ciues poſſint conſequi pecuniam, vt eorum indigentijs ſtatim prouidere valeat, experientia enim docet, Ciues aliquando illa indigere; quam cum habere nequeant vendẽdo eorũ bona coguntur propterea eà accipere ad vſurã, vel alio modo illicito, & cũ id tendat non tantũ in damnũ Reipub. cuius intereſt ſubditos eſſe diuites auth. vt ſine quoq; ſuffrag. §. conſiderauimus §. fin. & ibi glo. in ver. male Inſtit. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur. verum ẽt in detrimentum ſubditorũ, & priuatorum; ſiquidem qui accipit indebite dãnificatur, & qui dat, vſuram committit; quæ quidem mala eo magis debent euitari, quo tendunt etiam in detrimentum ſalutis æternæ, cum definiat Concil. Lateranen. in c. ſæpè de reſtitut. ſpolia. par eſſe quoad ſalutem animæ inuadere, & retinere alienum, atq; hac de cauſa videmus eſſe permiſſum præd. contractũ cenſus, Societatẽ officiorũ & in nonnullis locis Montis, vt vocãt pietatis, ac ẽt cambia, & recambia, realia tñ, & non ſimulata: de qua quidẽ concluſione cũ

du-

dubitari nequeat. Ideo vlterius procedendo, oportet nunc adnotare, qua is debeat eſſe iſte modus, ad cuius cognitionem obſeruo vlterius. quod Scipio Ammiratus inter eius diſcurſus, quos compoſuit ſuper lib Cornel. Tacit. lib. 3. diſcurſu 8. docet modum, quo Princeps poſſit habere copiam pecuniarum, ex cuius doctrina quantum facit ad quæſt. prop oſitam puto inferendum, quod modus iſte dabitur primo ſi Princeps voluerit prouidere per conſtit. vt à Republic. tollatur otium, quod eſt cauſa omnium malorum, vt paſſim habemus apud morales Philoſophos; otioſi enim diſſipant ſua & poſtea volunt inuadere aliena, & ſucceſſiuè ſtatuere, quòd vnuſquiſq; debeat operam dare alicui arti, cum inde tollatur otium, tollatur occaſio ad inimicitias & acquirantur diuitiæ Nec obſtare debet ſent. in l. nobiliores. C. de commerc. & merca. & per tot. vbi prohibetur ne nobiles exerceant mercimonium: ad hoc enim dicimus, quòd ſicut in Republ. reperiuntur nobiles, & plebei §. plebs autem inſtitu. de iure naturali: ita quoq; plebei, ad hoc, vt commòdius mercimonijs operam dare valeant, fuit promulgata d. lex. nobiles autem poſſent incumbere artibus liberalibus cum eis conueniant ſecundum eorum ſtatum; quæ autem ſint huiuſmodi artes non eſt præſentis conſiderationis: de eis enim aliquid adnotauimus in noſtro tractat. de Præceden. q. 8. & ſic quilib. poſſet euitare tam peſtiferum malum: Secundo ſi Ciues in omnibus familiaribus expenſis cuſtodierint parſimoniæ leges, ſiquidem ſicut immoderato ſumptu res magnæ diſſipantur, ita parſimonia modicæ res familiares conſeruantur, & multũ augentur: quæ quidem remedia ſi non ſufficerent, poſſet addi: Tertio, vt conſtituatur aliquis Mõs pietatis, vel alio nomine nominandus ad finem præd. vt videmus in nonnullis ciuitatibus politicè inſtitutis, hinc fortaſſe legimus huiuſmodi montes nominari in iure Panes ciuiles l. fin. §. fin. C. de iure dot. ex quo enim omnes ciues nequeunt poſſidere bona terræ, vt ex illius fructibus viuere valeant. Ideo etiã ob hanc cauſam videntur conſtituti, & ordinati huiuſmodi montes, & panes, vt in nobiliſſima Ciuitate Ianuenſi obſeruatur cum igitur ad eund. finem videatur ordinatus contractus iſte, de quo agimus, hinc eſt, quòd Summ. Pon-

tifex per d. eius Bullam voluit ad talem formam illum reducere, vt in eius celebratione eo meliori modo vſura euitetur, quo iuxta prudentiam humanam euitari poſſit.

T E X.

Cum onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes cognouerimus innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus.

G L O S. I.

De defenſione, & diuiſione cenſus.

EST doctrina communiter recepta in primis adnotari quid ſit id, de quo ſit habenda oratio l. 1. ff. ſi cer. pet. l. 1. ff. de dolo. Inſt. can. de iur. ca. in prin. cum vulg. hinc eſt, quòd in præſenti, vt eam obſeruemus, prius ſcire debemus, quòd cenſus alius dicitur publicus, alius verò priuatus. De publico in vniuerſali multa docet Benedict. Boni. Cortonen. in ſuo tractat. de cenſibus cap. ſeu art. 2. & 3. per tot. Iohan. Bapt. Lup. in ſua repet. ſuper l. 2. §. 2. num. 52. vſque ad num. 55. verſ. cenſus modo C. de pact. interempt. & videtur intelligendus titu. tam in ff. quam in Decreta. de cenſibus, & Sot. lib. 6. de iuſt. & iur. quæſt. 5. art. 1. in princ. Sol. quæſt. Cenſus autem priuatus, de quo in præſenti Bulla tractatur, definitur à Sot in d. quæſt. & art. quòd ſit ius percipiendi penſionem, ſiue in fructibus, ſiue in pecunia, vel re aliqua vtili. Hanc definitionem approbat Io. Bapt. Lup. in d. l. & §. num. 56. licet autem aliter definiatur à Corrado in ſuo tract. de contract. quæſt 72. in prin. & ab Angel. in ſua ſum. in verb. cenſus, & à Nauar. in ſuo commentar. de vſur. num. 69. & ſeq ver. vigeſimo ſecundo, & à Thom. Boninſig. in tract. de contract. tit. de cenſib. cap. 2. nu. 1. quoniam tamen huiuſmodi definitiones, quo ad ſubſtantiam non videntur admodum differre, Ideò vlterius procedendo, de voce Cenſus, non puto neceſſarium hic aliquid ad-

notare,

notare,ſed remitto ſtudioſum ad eundem Bened. in d. tract. art. 4. per tot. licèt autem ex deſcriptione aſsignata, Cenſus vnam ſpeciem videatur habere: Doctores tamen plures adnotant, vnde Sot. in d. q. & art. dicit, quòd Cenſus iſte alius eſt reſeruatiuus, qui conſtituitur, quando quis dat alteri rē ſuam, & ſibi reſeruat cenſum l. fin. C. de rer. permutat. alius dicitur conſignatiuus, qui conſtituitur, quando quis retentis proprijs bonis, conſignat alteri certam penſionem, atq; de iſto propriè loquitur hęc Bulla. Item cenſus ſecundum aliam diuiſionem, alius dicitur realis, quia conſtituitur ſuper re. e. g. ſuper prædijs, alius verò eſt perſonalis, quia conſtituitur ſuper perſona. Item cenſus iuxta aliam diuiſionem, alius dicitur fructuarius, quia percipitur, & ſoluitur in tot fructibus, alius verò eſt pecuniarius, quoniam percipitur, & ſoluitur in pecunia. Item cenſus adhuc, alius eſt certus, alius verò incertus, quia aliquando fructus, vel pecunia taxatur, aliquando verò ſecus: cum ſolum quota ipſa declaretur. Rurſus ſecundum aliam diuiſionem, alius eſt perpetuus, alius temporalis. Item alter eſt ad certum tempus, puta ad 30 annos, vlter verò ad tempus incertum, puta durante vita. Vltimo alius dicitur redimibilis, alius verò non redimibilis, quia aliquando redimi poteſt, & aliquando ſecus: hæc Sot. Eaſd. de cenſu diſtinctiones videtur approbare Lupus in d. l. & §. à d. num. 56. cum pluribus ſeqq & ante eos, illas nos docuit Corrad. in d. quæſt. 72. vēr. tertia ſuppoſitio. An autem omnes iſtæ diuiſiones ſint de iure admittendæ, infra ſuis locis dicemus; licet autem contractus cenſus regulariter iuſtus, & legitimus reputari debeat, tam per hanc Bull. & alias Summorum Pontif. quā etiam per ea, quæ nos docent Doct. in loc adduct quibus add. Couar. lib. 3. var. reſol. cap. 7. num. 2. per plur. col. Quando tamē huiuſmodi regula limitari debeat, infra ſuis locis conuenit adnotare.

ADDITIO.

EX hac particul. habemus contractum cenſus eſſe ſatis antiquum quia celebrabatur etiam ante promulga-

 tionem

tionem iſtius Bullæ, hinc non officium legiſlatoris etiam a ntiqua aliquando renouare, vt legimus obſeruatũ à Concil. Trident. quod renouauit multos antiquos canones, & ſucceſſiuè illos obſeruari mandauit, nec obſtat leges variari ob varietatem temporum c. non debet de conſanguinita. cum ibi adnot. ad hoc enim reſpondetur, quòd ob hanc temporum varietatem etiam antiqua debent aliquando renouari, & cuſtodiri, vt per d. Concil. habetur.

T E X.

Qui nedum non continentur intra limites à noſtris Anteceſſoribus eiſdem contractibus ſtatutos.

G L O S. II.

De cauſa, & qualitate iſtius Bullæ.

Contra ſi contractus cenſuũ erant liciti per alias Summorum Pontificum Bullas, ſi tamen illæ ſeruatę fuerint, ergo non erat neceſſaria alia prouiſio, & conſequenter hæc Bulla in hac parte videtur ſuperflua, Sol. cauſa alicuius nouæ conſtit. aliquãdo eſt multiplex, vt etiam adnot. ſuper Bulla Societ officior. vnde hæc noſtra videtur neceſſaria, primo ad remouendum abuſum fortaſſe introductum contra alias Summor. Pontific. Bullas: ſecundo ad maiorem declarationem formæ, quæ ſeruari debet in celebratione iſtius contractus. tertio ad remouenda quædam illicita pacta, quæ inſuper adhiberi ſolebant, vt in ſeq. gl. dicemus, & propterea obiectio videtur omnino ceſſare: ſicut enim Cõcil. Trident. multas conſtitutiones promulgauit, non tamẽ per illas aliquid de nouo ſtatuendo, ſed iam ſtatuta de iure communi, vel de iure extravaganti renouando, ita etiam hoc idẽ videtur facere pręſens hæc conſtitutio. Per doctrin. autem communiter traditam à Canoniſtis ſuper c. fin. de conſti. qua cauetur cõſtitutionem aliam eſſe declaratiuam,

&

& aliam conſtitutiuam: hæc noſtra potius videtur dicenda declaratiua,quam aliter; iudicarem tamen ipſam mixtam, eſſe reputandam.

ADDITIO.

QVantæ ſint vtilitates præfationum in qualibet hominis diſpoſitione vltra id, quod habetur in gloſa adnot. eſt Bart. in tit. C. de nou. Cod. facien.num.16.Surd.in ſua deciſ.188.num.30.& ſeqq.& nouiſſimè Menoch.in ſuo tractatu de præſumptionibus lib.6.præſump.2.per tot.

TEX.

Verum etiam quod deterius eſt contrarijs omnino pactionibus,propterea ardentem auaritiæ ſtimulum Legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præſeferunt.

GLOS. III.

De modo cognoſcendi contractum illicitum, & nullum.

GLoſ. ſuper c.plerique in ver.præcepta 14.q.3. docet, quòd quatuor modis in contractibus committitur fraus, videli. de re ad rem, de perſona ad perſonam, de cõtractu ad contractum,& de eod contractu,ad eundem,modo tamen diuerſo: hinc difficile eſt cognoſcere cõtractum ſimulatum; ex hac diſtin.puto inferendum, quòd licet aliquando in lectura contractus nulla penitus appareat iniuſtitia; per media tamen extra contractum deſumpta cognoſcitur illum eſſe illicitum: & propterea Io. Bapt. Lup. in ſua repetit.ſuper l. 2. §. 1. per tot.C. de pact. interempt. & vendit.adnotat diuerſas coniecturas ad cognoſcendum cõtractum illicitum: vt autem diſtinctè in præſenti aliquid

adnot.

adnot. puto dicendum quòd quis dicitur lædere proximũ aliquando inducendo illum ad donandum, vel ad teſtandũ, vel ad teſtificandum, & huiuſmodi caſus non pertinent ad rem propoſitam, de iſtis tamen poſſet adnotari, text. in l. 2. ff. mandat. in huiuſmodi enim caſibus aliquando poteſt cõſiderari peccatum tantum, & aliquando etiam obligatio ad reſtituendum, iuxta adno. à Canoniſt. in c. fin de ſimoni. Secundo próximus lædi poteſt per contractum oneroſum, ſicut eſt iſte contractus Cenſus, & tunc talis contractus tripliciter conſiderari, & reperiri poſſet, videlicet, vt eſt licitus, vt eſt illicitus, & vt eſt nullus: quilibet autem iſtorum ex eo cognoſcitur, quia ſi ſunt obſeruata, quæ ſunt de ſubſtantia contractus, ſine dubio erit validus, ſecus aliter: Item ſi obſeruata fuerint, quæ ſunt de ſubſtantia iuſtitiæ contractus, erit iuſtus, & licitus; ſecus aliter: Item pacta, conditiones, modi, & cauſæ, quæ inſuper in contractu adhibentur, quædam damnantur à lege, & à iure, & iſta ſi adhibeãtur, regulariter dicuntur vitiare, aliquando verò ſecus, atq; de iſtis videndi ſunt Canoniſt. ſuper c. fin. de pactis, & in c. fin. de condit. appoſit. cum adduct. in d. loc. quædam verò ſunt de iure permiſſa, ſed ſæpè contingit, quòd ſi appoſita reperiuntur in aliquo contractu, ita quòd deſtruant naturam illius; ſicuti exemplũ habemus in c. nauiganti, in prin. de vſuris, tunc dicuntur vitiare, vt in d. c. deciditur, ſecus aliter. iſtas diſtinct. adnot. ex ijs quæ nos docent Docto. & præcipuè Bero. ſuper d. c. nauiganti, meritò.

ADDITIO.

TRanſgreſſio iuris duplex videtur eſſe, vna enim eſt ſimplex, altera verò cum contemptu, quando autem quis dicatur venire contra legem ſimpliciter, & quando ex cõtemptu, non videtur omnino clarum, recurrendum eſt propterea ad D. Thom. 2. 2. q. 186 artic. 9. ad vltimum, ad Siluestrum in ſua Summ. in ver. de contemptu, atque ad hoc facit doctri. Abb. in c. nam concupiſcentiam de conſtitut. at quomodo prouideri debeat, ne lex contemnatur dicimus

cimus dupliciter id contingere: Primò per modum legis, prout facit Summ. Pontifex per præſentem Bullam. Secundò per modum punitionis puniendo delinquentes iux. illud Poetæ dictum. Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

T E X.

Non potuimus animarum (pro vt tenemur) ſaluti conſulentes, ac piarum mentium petitionibus etiam ſatisfacientes, tam graui morbo latiferoq; veneno ſalutari antidoto non mederi.

G L O S. IIII.

De legibus ſeruandis in vno, vel altero foro.

OBſeruo in iure quaſdam conſtitutiones eſſe ſeruandas in foro fori tantum, quaſdam in foro poli ſolũ, quaſdam in vtroque ſimul, & quaſdam denique in neutro: primo modo ſunt omnes illæ conſtitut. quibus cauetur ſolemnitatem à iure traditam eſſe ſeruandam vt contigit in alienatione rerum Eccleſię c.nulli de reb. Eccleſijs non alienan. can. ſine except. 12. q. 2. auth. hoc ius porrectum C. de ſacroſant Eccleſ. cum ſimil quæ ſolemnitates in foro conſcientiæ non videntur neceſſariæ ſecundum vnam opinionem, quam puto veram Doct. & præcipuè Abbas in c. quia pleriq; de immunita & in c. cum eſſes de teſtamen. vbi Couarru. tenet opp. In altero verò foro illæ ſunt ſeruandæ, quæ in gratiam illius ſunt promulgatæ, vt eſt c. Deus de Pœnitent. & remiſſ. & ad illum text. Menoc. lib 2. de arbit. iudi. caſu 391. D. Tho. in 3. par. ſum. q. 9. art. 7. item can. 1. de pœn. diſt. 5. in can. 1. de pœnit. diſt. 6. cum ſimil. de vtroque autem foro habemus text. in c. fin de præſcrip. & regulariter omnis lex humana dummodo ſit iuſta. Sot. lib. 1. de iuſt. & iu. q. 6. art 4. D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 4. cũ ſimil. In neu-

tro denique foro illæ leges non ſunt ſeruandæ, quę ſunt iniuſtę iuxta doctr. D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 4. communiter recept. vel ſunt reuocatæ, & abrogatæ iuxta tamen ea, quæ nos communiter docent DD. in c. 1. de conſe. vnde ijs præmiſſis, quæreret aliquis; qualis reputari debeat hæc Bulla, licèt quæſitum propoſitum ſit meo iudicio difficilis ſolutionis ob quęſt. de ſolemnitate iuris de qua dicebam ſupra; reſponderi tamen poteſt, quòd cùm hæc Bulla duo videatur decidere, videlicet, quid requiratur ad ſubſtantiam iuſtitiæ iſtius contractus, ſecùndo, quid requiratur ad euitãdas fraudes: ſub primo reſpectu dicerem ipſam eſſe ſeruandam in vtroque foro licèt principaliter in foro animæ: at ſecundo modo videtur ſeruanda in foro fori tantum, per ea, quæ ſuprà adnotantur hòc tamen puto dicendum, iuxta iam dicta, & infrà dicenda.

ADDITIO.

PRoprium cuiuslib. legis eſt iuxta dictum Prophet. Prohibere mala, & præcipere bona l. 2. in fi ff. de legib. vnde per præſentem Bullam contractus Cenſus illegitimi damnantur, atque iuxta illius formam permittuntur, hinc not. quod ex malis moribus oriuntnr bonæ leges: puto vlterius adnotan, quod omnis contractus, aut eſt notorie iuſtus, aut iniuſtus, aut dubius, in primo, & ſecundo caſu eſt clarum quid ſit de iure dicendum per d. l. in tertio autem eſt facienda interpretatio ad hoc vt delictum euitetur, Menochi. libr. 5. de præſumpt. præſumpt. 2. num. 6. & propterea in dubio præſumitur iuſtus idem author libr. 3. præſump. 38. per tot. cum ibi adduct.

TEX:

***H**ac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus cenſum ſeu annuum redditum creari, conſtituiue, nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit.*

GLOS.

GLOS. V.

De tribus conditionibus ad fundum cenſus requiſitis.

IN hac particula Summus Pont. adnotat ſuper qua re cenſus conſtitui debeat: per cenſum enim intelligere debemus non ius percipiendi penſionem, ſed ipſammet penſionem, quæ nil aliud videtur ſignificare, niſi quoddam vtile onus, ſuper re aliqua impoſitum, quæ quidem res per hanc Conſtitutionem,& Bullam tres conditiones debet habere, videlicet, primo vt ſit res immobilis, vel pro immobili habeatur: ſecundo, vt ſit de eius natura fructifera: tertio, vt nominatim ſit certis finibus deſignata. Per primam conditionem videtur abrogatus contractus cenſus perſonalis; licet autem poſſet teneri oppoſitum, tamen ne limites glo. traſcendam me remitto ad ea, quæ docet Nauar. in ſuo coment. de vſur. num. 81. & ſequen. Thom. Boninſ. in tracta. de contract. tit. de cenſibus. cap. 4. Corrad. in tracta. de contractib. quæſt. 74. Sot. lib. 6. de iuſtitia, & iure q. 5. art. pri. concl. 4. Io. de Med. in ſuo Cod. de cõtractib. & reſtitut. tit. de cenſib. quæſt. 11. verſ. ſed quæreret aliquis. Secundo per eandem conditionem cenſus imponi nõ poſſet ſuper aliqua alia re, vt ſunt res ſe mouentes: item certi redditus quos quis aliquando habet, vt ſunt in Vrbe redditus Ripę,& ſimil. dicas tamen, prout docet idem Io à Med. in d. q. verſ. ſequitur amplius il 4. Benedict. Bon. in d. ſuo tracta. de cenſib. art. 10. & ſequent. hæc autem alia res, cum poſſit eſſe diuerſa, ideò vltra DD. adductos videndus eſt Petrus Foller. in ſua cenſ. praxi §. ſiue verſ. Cenſus enim dici ſolet nu. 6. vſque ad num. 52. vbi explicantur res, ſuper quibus cenſus imponi poſſunt. Per ſecundam conditionem notoriè conſtat, quòd excluduntur res, ex quibus fructus percipi nequeunt, vt hoc idem docet Io. de Medin. d. q. 11. verſ. ſequitur amplius il ſecundo. Hinc ſoluitur etiam dubiũ, an videlicet conſtitui poſſit ſuper proprietate fundi, in quo aliquis habet vſumfructum, vt videri poteſt apud Foller. tracta. & §. ſupra cita. nu 41. 45. & Benedict. Bon. in

d. tracta.

d.tract.art.10. Fructus autem iſti cuiusquantitatis debeant eſſe, docet idem Io. à Medin.in d. q. verſ.ſequitur amplius il terzo: cauſa autem iſtius conditionis, & requiſiti adeo videtur clara, vt vanum eſſet clariorem reddere. Quæreret modo aliquis, an cenſus conſtitui poſſet ſuper re, quæ, licet nō ſit fructifera,talis tamen per arté fieri poſſet. Solue, regulariter negat. videtur eſſe reſpondendum,cum interim cenſus ſolui non poſſit: hæc tamen regula poſſet aliquando limitari ſecundum qualitatem rei, & contractus arg. §. conſtituitur,& ibi glo & Docto. Inſtitution. de vſufruct. Vide tamen Benedict. Bon.in d.ſuo tracta.art.12. cum adduct. per eum. Per tertiam deniq; conditionem diſſoluitur queſtio, quæ erat inter Doctores, an videlicet cenſus imponi poſſit ſuper rebus incertis, vt videri poteſt apud Io. Bapt. Lup.in d.ſua repet.ſuper l.2.§.2 num.63.per tot.C.de pact. inter empt.& vendit.ſi enim fundus ipſius cenſus poſſet eſſe incertus, poſſet etiam conſtitui ſine re, quod non eſt verū, Foller.in d.tract & §.num.50.De hac autem conditione videndus eſt Nauar.in d.ſuo comentar.de vſur.num.86 hæc conditio ex eo videtur ſtatuta à Pontifice,vt cenſus extingui poſſit ad extinctionem fundi, ſicuti vſufruct. iux. l. quid tamen ff.quibus mod.vſufruct amit.§.fin. Iſtitu.eod.licet autem Summus Pontifex præſuponat, quod res illa, ſuper qua cenſus conſtituitur, ſit in dubio ipſius conſtituentis, dubitatur tamen, an etiam in rebus alterius conſtitui poſſit per l.rem alienam ff.de contrahend. empt. videtur affirmatiue eſſe reſpondendum: cæterum ſoluendo, vel prout docet Corrad.in d.ſuo tracta. q. 78. diſtinguendo videlicet an Conſtituens poſſideat huiuſmodi rem tanquam ſuam, vel non poſſideat, & tunc vel cum conſenſu poſſeſſoris, vel ſine illo; vnde ſequitur, quod ſecundum qualitatem caſus cōtingentis aliquando conſtitui poſſet,& aliquando ſecus:ſed quid iuris, ſi de facto conſtitutus eſſet cenſus ſuper fundo, qui nec eſt ipſius conſtituentis, nec cum conſenſu ipſius domini id factum fuit: Sol.contractus erit nullus,& iniuſtus: nullus,quia caret,eo quod eſt de ſubſtantia cōtractus: iniuſtus, quia eſt contra ea, quæ ſunt de iuſtitia iux. adno. ſupra in alijs glo. ad mentem Doct. ſuper c. nauiganti de vſur. vnde daretur ius repeten. precium iux. l. domum ff.

de

de contrahen.empt.prout infra ſuo loco etiam dicemus.

ADDITIO.

Circa hanc particul. de duobus fuit aliquando in practica dubitatum. Primo cuius quantitatis fructum debeat eſſe fundus cenſus. Secundo qualis debeat eſſe illius certitudo. Quoad primum cum nullibi habeatur deciſum, vt hactenus videre valui, conſequenter dicitur eſſe in arbitrio boni viri argumento l.1.ff de iure deliberand.& cum debeat eſſe tanta, vt illum ſubſtineat, dubitatur an fundus cuius fructus ſunt e.g. decem poſſit ſubſtinere cenſum pro illis decem, ſol.videtur difficilis, tamen argumento Bullæ Pij IIII. de ſocietat. officior. & quod ibi adnot. in gloſ. 14. puto affirmatiue poſſe reſponderi, ſicut enim Dominus officij poteſt träsferre omnes fructus ſui officij in aliũ, vt ibi cauetur, ita etiam hoc idem poteſt affirmari de cenſu. Quoad ſecundum obſeruo apud docto. vt cæteris omiſſis videri poteſt apud Gomeſi. in ſuo tractat. de contractib. c. de qualitat. contract. quod incertitudo duplex eſt, vna enim ad certitudinem reduci nequit, & iſta vitiat actum, altera verò ad certitudinẽ commode reducitur, & tunc oppoſitum eſt tenendum idque præcipuè contingit quando res eſſet incerta, ſed de certis, iuxta §.incertis verò, cum ſeq. & ibi gloſ.& docto. inſtitu.de legat. l. hæc venditio.§.1.ff. de contrah.emp. & illa conſideratur etiam quando fundus eſt dubius, ideo vide Caroc.in ſua deciſ. caſus 103.

TEX.

Rurſus niſi verè in pecunia numerata.

GLOS. VI.

De qualitate pecuniæ, & illius ſolutione quoad cenſum creatum, & creandum attinet.

Neminem hactenus vidi, qui dubitet de iſto contractu cenſus, vt non ſit emptionis, & venditionis, &

propterea extrauagan. Martini V. & Caliſti III. collocatæ ſunt à compilatoribus ſub tit. de empt. & vendit. vt legimus in extrauagan. communibus. Hinc eſt, quod contractus iſte celebrari debet cum pecunia numerata, quemadmodum eſt neceſſarium in contractu emptionis §. 1. & 2. Inſtitut. eod. & cum pecunia iſta in iſto cõtractu ſit, & dicatur pretium, non eſt opus hic de eius qualitate, natura, ſpecificatione, taxatione, & ſolutione aliquid adnotare cum de omnibus iſtis plenè, & doctè pertractat, & multa nos docet Fabianus de Mont. in ſuo tract. de empt. & vend. quæſt. 5. prin. à prin. vſq; ad num. 46. ver. ſequitur ſecunda parſ. Sed quoniam ſæpè contingit in qualibet Ciuitate pecuniam reperiri auream, argenteam, & æream, atq; contrahentes, nihil dicãt de huiuſmodi monetæ qualitate, propterea ſæpè dubitatur pro vt infacto vidi, de qua moneta intellexerũt in ſolutione aliqua facienda. Sol. attenditur cõſuetudo. Ant. de But. in c. quanto, nu. 13. de iureiuran. atq; ibi etiam alij Docto. cum ibi tractetur materia huiuſmodi ſolutionum: ſed quid iuris eſſet, ſi de facto cenſus fuiſſet ab aliquo acquiſitus, non cum pecunia, pro vt bulla hic dicit, & determinat, ſed cum aliqua alia re: Sol. puto diſtinguendum, quia aut quæſt. eſt intelligenda de cenſu iam conſtituto in eſſe, vt e. g. Titius emit cenſus à Sempronio, & modo intendit illum cum aliqua re permutare, & ſic videtur de iure id licitum eſſe iuxta tot. tit. ff. & C. ac etiam Decretal. de rerum permutat. niſi tamen fraus interueniat, ſicut enim vnicuiq; licitum eſt rem ſuam permutare cum alia, vt in d. iurib cauetur, ita quoq; debet eſſe licitum permutare cenſum: aut intelligitur de prima conſtitutione eiuſdẽ, eiuſq; emptione, & tunc oppoſitum puto dicendum cum hoc caſu hæc Bulla reſiſtat, & ſic verificatur l. non dubium C. de legib. & ibi doct. in caſu enim iſto diceretur cõmiſſa fraus de contractu, ad contractum atque hæc ſolutio apparet etiã in practica, & in vtroque foro vera: quòd autem d. preciũ tali caſu interuenire debeat, nemo eſt, qui dubitet vt cæteris omiſſis videri poteſt apud Io. de Medin. in d. C. q 12. per tot. & quoniam de eo plura infra ſumus dicturi, ideò in præſenti illud ſolum adnotari debet, an totus contractus corruat, ſi pars precij in alia reſoluta, eſſet. Sol. affirmatiuè

videtur eſſe reſpondendum, quia forma contractus eſt indiuiſibilis, ſicut obligatio meritò.

ADDITIO.

Pecunia iſta poteſt conſiderari ex parte precij,& ex parte ipſiuſmet cenſus: primo enim reſpectu,& ſic ipſius emptoris, caſus eſt clarus per hanc particul.& gloſ.in foro fori, ſed limit.vt infra in glo.8 ſecundo vero nullibi habetur quid iuris,& nos aliquid adnot. infra in gloſ 19. vnde addendo hic argumento capit.olim cauſam & c. penul. de cenſib cenſus etiam iſte debet eſſe in pecunia numerata. In contrarium facit l. interdum ff. de verb. oblig. Fabian. de Monte in ſuo tracta.de empt quæſt.4.nu.46.verſ.16. quæro omnino viden. vbi habetur fructus futuros poſſe vendi. Sol.prout in d.gloſ.diximus ad quem me remitto.

TEX.

Præſentibus teſtibus, ac notario & in actu celebrationis inſtrumenti.

GLOS. VII.

Clariſſimè conſtat ex hac partic. quòd iſtud requiſitũ eſt quædam ſolemnitas extrinſeca, quæ an ſeruari debeat in vtroque foro, non videtur omnino clarum; ſolutio tamen eius dependet ab illa quæſt. an videlicet ſolénitates iuris ſint ſeruandæ in foro conſcientiæ; de qua, vt ſupra dicebam videndi ſunt Docto. & præcipuè Couar. in c.cum eſſes de teſtame. & in c.quia plerique vbi præcipuè Abb. de immunit. Eccleſ. ego enim ſæpè dixi opinionem negatiuam eſſe magis veram, quia huiuſmodi ſolemnitates videntur inuentæ, & introductæ ad euitandas fraudes, quæ in iſto foro locum non habent. Præterea intelligentia huius particul. duplex eſſe videtur: primo, vt emptor cenſus præſentibus teſtibus,& notario ſoluat precium atq; iſte intellectus eſt verus, & in pract. obſeruatur: ſecundo,

vt præſentibus teſtibus, & notario emptor debeat nō ſolum precium ſoluere, ſed etiam numerare, atque ſub iſto intellectu hæc Bulla in hac part. non fuit vſu recepta prout neceſſe eſſe videbatur iux tradit per Felin. in cap. 1. ver noua l. cum ſequentibus de treg. & pace Roland. à Valle conſ. 99. vol. ſecundo, & probat text. in canon. 3. §. leges diſtinctio-ae 4. hinc eſt, quòd ferè nunquã pecunia numeratur præſentibus teſtibus, & notarijs, ſed ſolum ſoluitur.

ADDITIO.

CVm venditor cenſus confiteatur pecuniam recipere coram teſtibus, & poſtea alibi emptor illam numeret, hinc eſt quod ſæpè committitur fraus cum d. emptor oſtendat pecuniam coram notario, & teſtibus, & poſtea, vel illam non ſoluat, aut aliud pro alio tradat: & ſic ſæpè quæritur quid iuris. Sol. notarius ſcribendo hāc ſolutionem dicit pecuniam eſſe ſolutam aliquando ante præſens inſtrumentum, aliquando præſentibus teſtibus, & aliquandò ſimpliciter: primo caſu eſt contra iſtam particul. ideò verificetur l. non dubium, & ibi doct. C. de legib. ſecundus eſt iuxta formam hic tradit. de tertio dubitatur in quā dubitatione placet interpretari inſtrumentum, vt ſit legitimū. Primo quia contractus in dubio præſumuntur conformes iuri, Menoch. lib. 3. de præſump. preſump. 38. ſecundo quomodo interpretatio ſemper fieri debet, vt euitetur delictū, idem Menoch. in d. tracta. lib. 5. præſump. 2. numero præſenti cum ibi adnot. cōtra quam præſumptionem cum admittantur probationes, ideò oppoſitum poſſet, & debet probari, per diuerſas coniecturas de quibus aliquid adnotemus in fine illarum gloſ. vlterius quæritur an cenſus iſte poſſit celebrari iuxta hanc Bullā, ſed manu alicuius priuatæ perſonæ; ponderando verſ. iſtius particul. ac notarij negatiue eſt reſpondendum; puto tamen ita diſtinguendū, quod ſi illa ſcriptura ſit facta manu illius priuati tantum, verificatur motiuū: at ſi vlterius ſit ſubſcripta manu aliorū, & ſit duorum, vel trium teſtium tunc puto dicendum, d. cenſum poſſe celebrari per huiuſmodi ſcripturam priuatā iuxta l. ſcripturæ C. qui potius in pygnor. & Abbat in cap.

2. de fide inſtrument. & docto. in l. admonendi ff. de iure iuran.

T E X.

Non autem prius recepto integro iuſtoque precio.

G L O S. VIII.

De precio numerando integro, & iuſto.

EX hac particula videtur ſoluta illa quæſt. quam examinat Nauarr. in d ſuo comment. de vſur. nu. 88. verſ. eſt tamen quæſt. videlicet precium ſolui debet præſentibus teſtibus, & notario, prout ſupra adnotaui, ſequitur, quod cenſus acquiri nequeat cum credito pecuniario, quod emptor habebat cum debitore, an autem hæc deciſio ſit ſimiliter ſeruanda in foro conſcientiæ, difficultatem habet, vt adnot. Nauarr. videtur tamen affirmatiuè reſpon. præſuppoſito, quod non adſit dolus, nec læſio venditoris, prout etiã iſte Doct. hoc idem videtur approbare, in foro enim iſto non eſt prohibita compenſatio, vt adnot. Tho. Bonif. in d. ſuo tract. de contractib. tit de Ludo. cap. 12. & Io de Medin. omninò videndus in d. ſuo C. q. tertia de cauſis liberantibus debitorem verſ. 12. cauſa eſt, vbi plenè declarat materiam compenſationis, vnde ad hanc precij ſolutionem tria requiruntur, primum, vt fiat in celebratione contractus: ſecundo, vt ſoluatur integrum: tertio, vt ſit iuſtum. Quo ad primum iam diximus hic ſupra, quid circa ipſum adnotari debeat, quibus addi poteſt, quod docet Nauar. loc cit. num. 89. Quo ad ſecundum per hoc videtur derogatũ iuri communi quo cauetur, quòd in emptione non requiratur pretij ſolutio dummodo aliter de eo ſatisfactum ſit l. quod vendidi. l. vt res ff de contrahen empt. §. venditæ, Inst. de rerum diuiſione, cum ſimilib. Sed quid iuris, ſi de facto integrum precium ſolutum non eſſet, vt ſæpè contingit. Sol. ob contractus formam non ſeruatam ſaperet vſuram; venditori tamen competeret ius ad precium eiuſque intereſſe

conſequendum l. Iulianus §.ex vendito. ff.de actio empt.& ibi Doct.facit l.curabit,cũ ſua materia C. eod & Soc. Sen. in cõſ.88.& 130.vo.4. plenè declarat ad quid teneatur emptor ob retardatam precij ſolutionem. Sed vtrum peti poſſet contractum declarari nullum. Sol. videtur affirmatiuè eſſe reſpondendum, ex quo infra in hac Bulla habetur clauſula irritans,& ibi dicemus his accedit l non dubium, & ibi Doctores C. dẽ legib. Quo ad tertium ſcire iuſtum pretium difficilis eſt ſolutionis,tum ex natura rei, tum etiã ob varias Doct. opinion, vt videri poteſt apud Io. Bap. Lup.in d.ſua repet. ſuper l. 2. § 2.num.64.C.de pact inter empt. Io. à Medin. in d.q.12.ver.ad ſecundum poſt princ. Folleri omninò adnotan. in d.ſua pra. §. ſeu verſ. vidiſtis enim ſuperiori loco à prin.cum pluribus numeris ſeqq.regulariter enim videtur attendenda l precia rerum ff. ad l falcid.Couar.lib.2. variar.reſolut.cap.3.in princ.& num.4. Doct.præcipue Abbas in c.cum cauſa.de teſtib.,licet autem. regulariter id ſit dicendum, in materia tamẽ propoſita iuſtum pretium poſſet fortaſſe ex tali diſtinctione cognoſci, quod aut reperitur declaratum à legitimo ſuperiori, & tũc vlterius non eſt quærendũ Sot. lib.6 de iuſtit.& iur.quæſt. 2.ar.3.aut non eſt à lege, & legislatore diffinitũ, & tunc licèt regula ſupra adnot. ſeruari debeat, illaq; confirmatur per ea quæ nos docent Canoniſt.in c.1.2.de emp. quoniam tamen precium iſtud habet latitudinem, cum aliud ſit rigoroſum,aliud infimum,& aliud mediocre, vt docet Sot.in d. ar.atq; difficile ſit quodlibet iſtorum cognoſcere. Ideò dicimus quòd cum bonum cõſtet ex tota cauſa l.1.ff. de orig. iur & bonum morale ex omnibus circumſtantijs D.Thom. 1.2.q.18.ar.3. & propterea Turrecrem. ſuper diſt.5.de pœnit.in prin.q 1.docet quod circunſtantiæ aliquando diminuunt,& aggrauant peccatum, ex quo videtur de iure inferendum, quod d. precij latitudo, eiuſq; gradus cognoſci nequeant, niſi per obſeruantiam dictarum circunſtantiarũ. hinc eſt etiam, quòd iuſtum precium ob varietatem iſtarum circunſtantiarum continuo in practica variatur iux. tradi.à Corrad.in ſuo tract.de contrac.q.56.& glo.ſuper c. cum cauſa in verſ.ad alium in fi.de teſtib.& ibi docto.cõiter, & ita ex his cognoſci poſſet iuſtum precium iſtius cenſus,
de

de quo plura docet in hac tamen materia etiam Couarr. lib3.var.reſ. cap 10. ferè per tot.Tiraq. in tract.de retract conſan §.1.glo.6.num.17.18.& ſeq. & Benedict. Boujus in d.ſuo tract.art 8.per tot. ex hac Bulla in iſta particula ceſſant hodie illæ quæſt. quòd contrahentibus ſit licitum ſe ipſos decipere,& quòd res tanti valet,quanti vendi poteſt, de quibus varijs in loc.pertractant Docto. præcipuè tamen Corrad. in dict. ſuo tracta. de contract. quæſt. 57. cum ibi adnot.

ADDITIO.

DVo occurrunt dubia in practica circa hanc particulam, quorum primum eſt an cenſus teneat pro parte ſi ſolum pars precij ſit ſoluta realiter: ſecundũ cuius quantitatis debeat eſſe cenſus pro quolib. centenario: quoad primum oportet adnotare,an cenſus obligatio ſit diuidua, vel indiuidua,pro cuius cognitione puto animaduertendũ, quod licet multa nos doceat doct.de indiuiduo in l.4.§.certo.ff.de verb.oblig.& in l.ſtipulationes non diuiduntur,eo. in præſenti tamen ſit ſatis, indiuiduum conſiderari natura, lege,& hominis diſpoſitione: vnde quamuis cenſus poſſit dici indiuiduus lege,ponderando illud verb.integro,magis tamen placet,vt ſit ſatis diſpoſitione contrahentium argumento d.l.ſtipulationes non diuiduntur ver. idem puto, & Grauet.In conſ.170.num.6.materialiter enim talis obligatio eiuſq; ſolutio eſt diuidua,vt patet,ſecus formaliter iuxta intentionem præd. & cum voluntas contrahentium ſit omninò ſequenda l. in cõuentionalib.ff.eod.cum vulg. ideò non oportet vlterius procedere. Quoad ſecundum eſt adnotan. Couarru. lib. 3. variar.reſolutio.c.9.num.4.5.6.ſed magis placet quod ſicut Summ.Pont. per Bullam declarauit Ciuitates, & communitates non teneri in caſu cenſus niſi ad rationem ſeptem pro quolib. centenario, ita etiam hoc idem puto obſeruandum de cenſibus priuatorum: argumento l.quæ de tota,ff.de rei vendi.idque eo magis: quo conſuetudine fuit id hic Peruſiæ approbatum.

T E X.

Solutione, quas vulgo anticipatas appellat fieri, aut in pactum deduci prohibemus.

GLOS. IX.

De prohibita anticipata ſolutione.

DEbitor tribus modis reperitur obligatus videlicet pure, in diem, & ſub conditione. §. omnis ſtipulatio, & ibi glo. & Doct. Inſtitu. de verb. oblig. vnde debitor cenſus erit in diem, quia vendidit annuum cenſum: licet autem diſtinguantur caſus, in quibus annuum debitum ſolui debeat in princ. vel in fine anni glo. ſuper § at ſi ita, in ver. annuos, & ibi Docto. Inſtit. eod. l. qui hoc anno. ff. de verb. obliga. vna cum Bart & alijs facit tot. tit. ff. & C. quando dies lega. cedant: in præſenti tamen materia videtur ceſſare omnis difficultas. quia cenſus ſolui non debet antea, ſed in fine, vel ſemeſtris, vel anni, & cum tempus illum ſoluendi à partibus definire ſolet, vt fiat in fine cuiuslibet ſemeſtri illo trãſacto debitor diceretur conſtitutus in mora. l. magnam C. de contrahen. ſtipula. c. potuit de loc. vnde ſi vult, vel moram, vel pœnam eius euitare, vel debet ſoluere, & tenetur ire ad domum creditoris Nicola. de Milis in ſuo repertor. in ver. debitor tenetur; & ante eum Bart. in l. item illa nu. 9. ff. de conſtit. pecun. vel debitum deponere Bald. in l. acceptam, & ibi etiam t x. C. de vſu Menoch. omninò videndus in lib 2. de arbitr. iudic. caſu 232. per tot. ex hac particula habemus concluſ. quòd anticipata ſolutio nec fieri, nec in pactum deduci poteſt: dubitatur tamen primo, & quæritur quid iuris, ſi facta fuerit à debitore ſpontè, & liberè nullã penitus precedente conuentione, ad hanc particul. videtur negatiuè eſſe reſpondendum, quòd videlicet non teneat, ſed sol. diſtinguendo, quòd aut creditor habuit intentionem recipiendi huiuſmodi anticipatas ſolutiones, & tunc diſtinguendum eſſet de primaria, vel ſecundaria intẽtione ipſius creditoris iuxta glo. communiter recept. in c.

conſuluit in ver.ſperantes de vſuris: text. enim Bullæ, quãdo dicit, quòd anticipatæ ſolutiones fieri nequeant, ita intelligi debet, quòd emptor cenſus non debet illum emere illa principali intentione, vt videlicet ſibi fiant iſtæ anticipatæ ſolutiones, & hoc dicit arg. d. text. & ibi gl. & Doct. in c. fin. de Simon. ſicut enim Vſuræ, & Simoniæ peccatum committeretur ob intentionem deprauatam, vt in d. locis cauetur, ita etiam hoc idem contingeret in præſenti caſu, & iſta videtur intelligentia Bullæ in illa particula: cæterũ ſi de facto debitor faceret huiuſmodi ſolutiones, ex quo liberè eſſent factæ omninò tenerent iuxta doctrinam D. Tho. communiter recept. 2. 2. quæſt. 78. artic. 2. Sot. lib. 6. de iuſti. & iur. quæſt. 1. art. 2. & ego cunquam aduocatus in iudicio obtinui in quadã cauſa cenſus criminaliter intentata: quod enim ſponte ſoluitur, nulla lege cauetur, vt accipi nequeat: dubitatur ſecundò circa eand. concluſ. & quæritur quid iuris, ſi de facto in iſto contractu appoſitum eſſet pactum de ſolutionibus anticipatis faciendis, & ſucceſſiuè illæ factæ eſſent. Sol. contractus ſaperet vſuram, & ſolutiones iſtæ idẽ ſignificarent, cum tale pactum cauſet vſuram, ex quo tẽdit ad læſionem partis iuxta D. Tho. Sot. & alios in locis ſupra citat. & cum aliud ſit vſura, & aliud peccatum vſuræ, at adnotant Canoniſtæ in d. c. fin. de ſimon. Ideò in Bulla legimus ſolutiones anticipatas non fieri ad euitandum peccatum, aut in pactum deduci ad euitandam vſuram, iux. declarationem ſupra factam.

ADDITIO.

QVoniam ſuperioribus menſibus Rota Rom. per duas deciſiones definiuit, anticipatas ſolutiones in contractu factas non cauſare cenſum illicitum, ſi illæ ſponte factę fuerint. Ideò ad remouendum omne dubium: eſt animaduertendum, quod de huiuſmodi anticipata aliquando fit mentio in inſtrumento, aliquando vero ſecus, & tunc diuerſimodè id contingit, ſiquidem contrahentes per viam pacti illam deducunt, atque in tali caſu, ſicut eſt contra formam iſtius particulæ, ita etiam vitiat contractum, vitiata pacta quæ contra. C. de pactis l. non dubium. C. de legib

cum

cum ſimil. aut deducitur per viam refutationis, vt vocant, quia debitor ſoluit, & creditor confitendo ſolutionem facit d. quietationem, & ſic non vitiat, vt deciſum fuit à d. Rota ſuperiori anno, & ratio eſt, quia debitor licet habeat aliquando tempus ad ſoluendum, poteſt tamen huiuſmodi iuri renunciare per l. pennlt. C. eod. de pact. & ſoluere ſtatim, & ſic ceſſat omne dubium.

T E X.

Conuenientes directè, aut indirectè obligantes ad caſus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur nullo modo valere volumus.

G L O S. X.

De periculo cenſus, & caſibus fortuitis.

INtentio Pontificis in hac particula illa videtur eſſe videlicet definire, quòd emptor cenſus debet ſe exponere caſibus fortuitis, quia ſicut periculum, & commodum rei venditæ poſtquam vēditio perfecta fuerit pertinet ad emptorem l. neceſſario, & per tot. ff. de pericul. & commod. rei vend. cum vulg. ita etiam hoc idem erat dicendum de venditione cenſus, ſecundum tamen qualitatem contractus. Hinc not. primo, quòd qualitas, quæ eſſet contra iuſtitiam contractus nulla via poteſt in pactum deduci, & ad hoc faciunt, quæ communiter adnotant Doct. ſuper c. nauiganti de vſuris, explicando princ. illius decretal. vnde in hoc verificatur regul. cum quid de regul. iu. in 6. Not. 2. quòd in hoc contractu caſus fortuiti nequeunt deduci in pactum, licet aliter de iure id permittatur Gomeſi. in ſuo tracta. de contractib. cap. 3. num. 19. ferè in fi & propterea tam venditor cenſus, quàm eiuſd. emptor ad illos fortuitos caſus teneretur, ad quos ex natura contractus eſſet obligatus: caſus autem iſti conſiderari poſſent, vel quo ad cenſum ipſū, vel quo ad fundum, in quo cenſus eſt impoſitus, & conſtitutus, primo modo quæritur, an cenſus propter ſterilitatē

debeat

debeat remitti ad ſimilitudinem locationis iuxta c propter ſterilitatem de locato l.ſi merces.§.vis maior. ff. eod. l licet certis C eod. & in iſtis loc. Docto. Sol. videtur de iure eſſe reſpondendum, remiſſionem aliquam non eſſe faciendam quia in d iuribus deciditur,& Doct.communiter admittũt, quòd quando ſterilitas compenſari poteſt cum vbertate an norum, vel ſequentium, vel præcedentium non eſt locus alicui remiſſioni, poſſent aſſignari aliæ rationes, ſed breuitatis cauſa non videtur neceſſarium. At ſecundo reſpectu, vel dubium eſt nullum, vel difficilis eſt ſolutionis, quando igitur dubitatur,& quæritur quid iuris ſi fundus cenſus,vel pars eius pereat,ex quo dominium, & poſſeſſio illius remanent apud ipſum venditorem cenſus, conſequenter eiuſd. videtur eſſe periculum, & damnum, nihilominus de iure congruentius reſponderi debet,quòd huiuſmodi damnum, & periculum pertineat ad emptorem cenſus, quia Bullla, & Pontifex hoc videtur intellexiſſe in iſta particul. Secundò, ſi cenſus ex tali fundo deſumi, & ſolui debet, & fundus amplius non adeſt,nec etiam cenſus exiſtere,& dari debet, poſſet hæc ſolutio commodè confirmari per l.quid tamen, & per l.ſi ager.ff.quib.mod.vſufruct. amitta.§. fin. Inſtitu. eod cum ſimil.Thom.Boninſig.in d.ſuo tracta.d.tit.de cenſib.cap. 7. atq; hac etiam de cauſa ſupra videtur ſtatutum, quòd res, ſuper qua cenſus fundari debet, certis finibus debeat eſſe deſcripta,quid autem intelligere debeamus per caſus iſtos fortuitos, non videtur omninò clarum, videndus eſt tamen text.& ibi Doct. in l.fiſtulas.§.fi.ff.de contrahen. empt.& l.quæ fortuitis C. de pignora actiõ.Menoch.lib. 2.de arbitr.iud.caſu 80. per tot. cum ſimil.

ADDITIO.

SIcut conſuetudò reperitur contra legem, ſecundum legem, præter legem, & ſupra legem docto. in c.fin de conſuetud. vbi Henric Boic. ita etiam hoc idem affirmari poteſt de pactis,& conuentionibus, vnde pactum contra legem omninò damnatur, vt diximus ſupra in addit.ad gloſ. 9.ſi fuerit ſecundum legem approbatur, vt ſi fuerit præter, vel ſupra eſt dubium,quid dicendũ, placeret tamen, quod huiuſ-

huiuſmodi pacta poſſint ſubſtineri, niſi illis ius naturale, vel diuinum reſiſtat: vlterius quædam pacta reperiuntur contra naturam contractus, & propterea vitiant illum, iuxta c. nauiganti cum ibi adnot de vſuris, quædam vero ſunt contra virtutem, ad quam talis contractus reduci debet, & ſic id conſideratur aliquando in foro poli, & aliquando in foro fori, vt adnot. doct. in l. 2. C. de reſcind. vendi. rurſus pactum illicitum, & ſic de iure damnatur ratione alicuius de ſeptem circumſtantijs, quæ ſunt quis, quid, cur, quando, vbi, quomodo, quibus medijs. Sicut. n. bonum morale conſtat ex illis; ita malum ex vnico defectu earum, & ad hoc facit c. non eſt ſatis diſtin. 96 & diſtin. 29. cũ ſimil.

T E X.

Quemadmodum nec pactum auferens, aut reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam.

G L O S. Xi.

De alienatione rei cenſui ſuppoſitæ.

PRæſuponit Summus Pontifex, quòd venditor cenſus remaneat, & dominus, & poſſeſſor illius rei immobilis, in qua cenſus conſtitutus fuit, ex quo ſequitur, quòd debeat etiam reputari illius moderator, & arbiter iux. l. in re mandata, C. mandat vnde pactum, quo facultas alienandi huiuſmodi rem tolleretur, vel diminueretur, iure quidẽ debet reputari illicitum, ſi enim teſtator nequit prohibere alienationem hæredi, niſi cum cauſa iux. l. filius famil. §. diui. ff. de lega. 1. & ibi Doct. communiter, multo minus ad inſtantiam emptoris illa prohiberi debet caſu propoſito: ſed contra ſi de facto talis res eſſet à venditore cenſus alienata, ex quo ex illa non perciperet amplius fructum, non poſſet amplius cenſum ſoluere, quòd videtur maximum inconueniens, quia vel emptori competeret ius repetendi pre-

precium, & ſic daretur occaſio ad vſuram, vel venditor ſolueret cenſum ex fructibus aliunde perceptis, quæ quidem cum ſint contra Bullam meritò. Sol. cum hæc obiectionis ſolutio dependeat meo iudicio ab intelligentia, & precij, & valoris rei cenſui ſuppoſitæ; Ideo præmittendum eſt, quòd valor, & precium iſtius rei, præſuppoſito illo onere eſt longè minoris quantitatis, quam ſi eſſet libera quia ſi pactum de reuendendo eſt cauſa minoris precij, & valoris, vt communiter admittunt Doct. & adnot. ſupra in glo. 8. hoc idem, & multò magis eſt dicendum de iſto onere cenſus: ex quo ſequitur quòd talis rei emptor, ſicut minori precio præſumitur emiſſe, ita quoque conueniri poſſet ad ſoluendum cenſum atque hoc idem videtur ſentire Nauar. in d. ſuo coment. num. 114. & poſt eum Tom. Beninſ. in d. ſuo tracta. & tit. c. 8. Couar. omninò videndus lib. 3. cap. 7. num. 6. in fin. & cum emptori cenſus diuerſa competat actio, ideo not. iſtum à Doct. d. num. vſque ad fin. cap. Hinc not. vna cum Nouar. loco cit. num. 115. quòd quodcunque pact. poſſit diminuere d. libertatem alienandi ſemper debet reputari illicitum, ex quo emptor per deducta non damnificatur in iure ſuo.

ADDITIO.

Contra hanc particul. & gloſ. fa cit conſuetudo, qua quotidie videmus huiuſmodi res alienari in damnũ domini ipſius cenſus, item facit doctrin. Bar. in l. nemo paciſcendo. ff. de pactis. Sol negari nequit dominum rei cenſui ſuppoſitæ remanere non tantum dominum, ſed etiam poſſeſſorem: vnde tale pactum videtur contra naturam huiuſmodi dominij, & propterea illud regulariter damnatur vt in d. lo. cauetur: limit. tamen per d. doctrin. Barto. ibid. nec obſtat prædict. conſuetudo, quia intelligi debet iuxta tradit. ad l. rem alienam. ff. de contrahen. empt. & ibi etiam text. Hinc not. pactum contra naturam contractus ſemper illum vitiat c. nauiganti cum ibi adnot. de vſuris, & ſic licet dominus iſte poſſit diſponere de huiuſmodi re, non tamen cum præiudicio Domini cenſus.

T E X.

Quia volumus rem ipſam ſemper, & liberè, ac ſine ſolutione laudemij ſeu quinquageſima, aut alterius quantitatis, vel rei.

G L O S. XII.

De libertate Domini in alienando fundum cenſus, & laudemij ſignificato.

SEd contra ſi res cenſui ſuppoſita in caſu alienationis debet alienari liberè, & ſine ſolutione alicuius laudemij, ſeu alterius rei quomodocunq; nominetur, pro vt in hac particula deciditur, ergò falſum erit id, quòd in ſuperiori gloſ. adnotauimus, cum talis res tanquam libera alienari non poterat, vt ibi dicebamus. Sol. hæc particula dupliciter intelligi poteſt, Primo quatenus ſignificat liberam domini poteſtatem volentis illam alienare: quæ cum diminueretur, ſi dominus teneretur ſoluere laudemium, vel quid ſimile, Ideo addita fuit hæc particula, atque hæc intelligentia videtur vera ponderando illa verba, quia volumus: quæ coniungunt hanc particulam cum ſuperiori, & ſic reſpicit d. poteſtatem alienandi. Secundo quòd res iſta tanquam libera alienari debeat, pro vt in obiectione dicitur atque hæc intelligentia non eſt modo aliquo ſequenda, quia ſequeretur illud inconueniens, quòd in obiectione adducebatur. Confirmatur, quia minus valet res alicui oneri ſubiecta, quam res libera, Couar. lib. 3. var. reſolut. c. 10. num. 1. gloſ. not. ſuper c. cum cauſa in verſ. ad alium, ferè in fi. de teſtib. cum ſimil. quid autem intelligere debeamus per laudemium, aut quinquageſimam nõ videtur dubiũ in iure peritis, quia Clar. in §. emphyteuſis q. 23. Doct. ſuper l. fin. C. de iur. emphyt. vbi præcipuè Ioan. Coraſi. num. 20. & ſeqq. declaran. verba tex. niſi quinquageſimam parte, & Io. Ferra. ferè in fin. ver. ad rei replicationem per duas pag. plenè declarant, quòd iſti termini ſignificant id,

quòd

quod ſoluitur domino, quando conſentit alienationi rei emphyteoticæ, pro vt in d.l.fin.cauetur. hinc not. quod iſte contractus maximè differt à contractu liuellar. & emphyteotico, vt plenè docet Couar.lib.3.var.reſolut.c.7.num.1. per tot. Beninſig.loco cit.c.8. licèt auté regulariter iſti duo contractus differant inter, ſe tamen in nonnullis conueniunt, & ſunt ſimiles, Folleri.in d.ſua prac.cenſual.verſin. qui incipit notatur in iſto textu.hinc habemus, quò l nec à fiſco, nec à creditoribus bona cenſui ſuppoſita occupari poſſunt; In dubio autem, an contractus debeat reputari cenſualis, vel emphyteoticus examinat Nauar.in d.ſuo comen.num.109.per tot vndè ad eum eſt recurrendum.

A D D I T I O.

QVælib. res in dubio præſumitur libera l. altius C. de ſeruitu.& aquâ,& ibi docto.communiter, vnde Pontifex voluit etiam per hanc particul. talem libertatem conſeruare; ex quâ deciſion. infertur rem alicui ſeruituti, ſeu obligationi ſuppoſitam non poſſe conſtitui fundũ cenſus, vt clarius dicemus infra in gloſ. 16.

T E X.

Tam inter viuos quam in vltima voluntate alienari.

G L O S. XIII.

De alienationis ſignificato, & quomodo hic accipiatur.

LIcèt alienatio ſignificet actum, quo dominiũ alicuius rei in alium transfertur.l.1.C.de fund. dot. clariſſimũ eſt tamen tam in iure, quàm apud Doct. quòd aliquando accipiatur largè,& aliquando ſtrictè, de cuius quidem termini diuerſis ſignificatis plenè docet Fabia. de Mont. in ſuo tract.de empt.& ven.quæſt.4.art.22.per tot.Rodoan.in ſuo tract.

tract. de rebus eccleſ. non alienan. in princ. per plures coſ. & §.§. Doct. communiter in c. nulli eod tit. vnde in præſenti quæreret aliquis ſecundum quod nam ſignificatum accipi debeat. Sol. largè videtur accipienda cum text. dicat tam inter viuos, quam in vltima voluntate. Cur autem facta ſit iſta æquiparatio poſſet ſimiliter dubitari. Sol. reſpondéri poteſt primo, quia ſi cenſuarius retinet per adnot. ſupra in alijs glo. plenum dominium, & poſſeſſionem, plenè etiā diſponere debebat meritò. Secundo quia non erat maior ratio in vno, quam in altero modo, immò ead. & proptérea verificabatur l. à titio ff. de ver. oblig. gloſ. ſuper c. 4. de confir. vtil. cum ſimil.

ADDITIO.

SIcut omnis hominis diſpoſitio de rebus ſuis datur inter viuos ita nominata, atque per aliquam vltimam voluntatem argumento tex. in §. fin. inſtit. per quas perſon. nobis acquir. ita quoq; Pontifex voluit per hanc particul. Dominium fundi céſus remanere liberum reſpectu vtriuſque diſpoſitionis, & ſic ad libitum eius poteſt de illo diſponere.

TEX.

Vbi autem vendenda ſit, volumus dominum cenſus alijs omnibus præferri, eique denuntiari conditiones quibus vendenda ſit, & per menſem expectari &c.

GLOS. XIIII.

Quid, & ad cuius fauorem obſeruari debeat in alienatione fundi ipſius cenſus.

SI cenſuarius intendit rem cenſui ſubiectam vendere ad commodum domini ipſius cenſus, tria hic ſtatuuntur ſeruan-

ſeruanda. Primo vt dominus cenſus præferatur omnibus alijs. Secundo vt eid conditiones alienationis faciẽdæ denuncientur. Tertio, quòd cenſuarius expectet per menſem. Quo ad primum hæc deciſio confirmari poteſt iux. tradi. per Tiraq. in ſuo tracta. de retract. cõſanguin. in præfat. nu 13 cum pluribus ſeq. & Fabian. de Mont. in ſuo tracta. de empt. queſt. 3 art. 11. nu. 45. & ſeq. vbi examinatur, an teneat conſuetudo, & ſtatutum, quo diſponitur rem forenſi, vel extraneo non poſſe alienari, vnde idem à ſimili videtur dicendum in caſu propoſito: ad hoc accedit Nauar. in d. ſuo comment. nu. 92. Boninſig. in d. tract. & tit. c 9. ſicut enim alienatio extra familiam ſepè prohibetur à teſtatore iux. tradit à Doct. communiter in l. filius famil. § diui. ff de leg. 1. & aliquando à conſuetudine, vel ſtatuto, vt adnot. & explicat. Tiraquel. & Fabian. in d. locis cita. & in tot. d. tract. & ar. ita quoq; conuenienter etiam in præſenti deciſum fuit, cauſa autẽ huius deciſionis illa videtur eſſe, quia res iſta cum ſit cenſui ſuppoſita, & domino cenſus obligata, vt ſupra adnot. in alijs, gloſ. conuenientius erat in caſu alienationis quòd ille eſſet proferendus meritò &c. an autem hoc beneficium cõpetat hæredibus poſſet dubitari per l. ait prætor §. hæc verba ff. de negoc. geſt. videtur negatiuè eſſe reſpondendum. Sol. tamen eſt in contrarium facienda per c. conſtitutus de reſtit. in integr. & ibi Henric. Boic. Tiraq. in d. ſuo tracta. §. 1. gloſ. 9. nu. 47. & ſeq. ſi enim aliter eſſet hæres, & defunctus non cenſerentur ead. perſona, quò non eſt dicendum auth. de iure iuran. a morien. præſt. Michael Craſ. in ſuo tract de ſucceſſ §. hęreditas quæſt. 11. in princ. nec obſt. d. l. quia ſicut cenſus tranſit ad hæredes, & in hæredes, vt notorij eſt iuris iux tot. titu. C. de hæred. action. Inſtit. de perpet. actiõn. in princ. §. ſi verò, Inſtit. de rer. diuiſ. cum ſimil. ita quoq; cenſus iura meritò &c. poſſet ad hoc dubitari an hæc ſol. extendatur ad ceſſionarium, & ſic ſucceſſorem particularem. Sol. negatiuè Tiraq. in d. ſuo tract. §. 126. & in gl. 1. in prin. præſertim eiuſd. §. cum ibi plenè adduci. ego tñ iudicarem opp. ex quo dñs cenſus põt illum vendere, vt infra ſuo loco dicemus, doctrina enim Tiraq. eſt vera fauore agnationis, qui in ca-

ſu noſtro non verificatur meritò. Quo ad ſecundum hoc requiſitum dupl. intelligi poteſt, primo reſpectu voluntatis, ipſius alienare volentis, in cuius poteſtate eſt illam imponere conditionem, quæ ſibi magis expediat iuxta l. in re mandata. C. mandat. ſecundo reſpectu occaſionis, quam habet alienandi, cum ſæpè contingat, quòd vnus offerat precium maius altero: primam intelligentiam puto magis veram, ex quo præſupono, quòd precium a quocunque ſoluatur iuſtum ſolui debeat: quæritur modo ad quid ſit facienda iſta denunciatio. Sol. primo ad ſignificandum domino an velit emere; ſecundo ad conſtituendum principium menſis, per quem expectari debeat iuxta tradit. a Tiraquel. in d. ſuo tractat. §. 36. gloſ. 1. quia d. menſis debet currere a die facte notificationis iux. doct. iſtius Doct. Conditiones autem talis alienationis, non oportet aliter adnot. cum debeant eſſe, pro vt aliàs de iure communi requiruntur, in vniuerſ. tamen recurrendum eſſet ad Gomeſi in ſuo tracta. de contractibus c. de qualitat. contrac. per tot. Quo ad tertium, quæreret aliquis, an primus dies iſtius menſis debeat connumerari; iudicarem negatiuè eſſe reſpondendum ob reg. vulg. quòd dies termini non computetur in termino l. 1. & ibi Bart. & alij ff. ſi quis cautio. Iterum quæreret aliquis alius, an menſis iſte debeat eſſe dierum vtilium. Sol. videtur dicendum, quòd iſtud tempus debeat eſſe continuum, quia non aſſignatur ad aliquid faciendum in iudicio. Tempus vtile conſideratur reſpectu iudicij, vt alibi adnotauimus merito &c. Quæritur tertio an tempus iſtud curat impedito. Sol. negatiuè, quòd videlicet non currat, Tiraquel. in d. ſuo tract. §. 12. glo. 2. per tot. facit c. ſciſcitatus, & ibi Docto. de reſcript. nec iuri enim, nec rationi conuenit, vt impedito ad aliquid agẽdum currat tempus, dummodo impedimentum ſit legitimum. His adnot. quæritur nunc, quid iuris ſi iſta tria requiſita non fuerint obſeruata, & alienatio ſit ſecuta. Sol. poſſet alienatio reſcindi, quia ius domino cenſus acquiſitum per hanc Bullam, nequid per priuatum tolli, iuxta vulga regu. id. quod noſtrum ff. de reg. iur. &c. indultum eod. in 6. & ibi Dyn. de hac tamen re melius infra dicimus. Sed in caſu reſciſ-
ſionis,

ſionis, an precium ſolutum reſtitui debeat. Sol. cum diſtin. quam breuitatis gratia, hic non refero iuxta tradit. a Tiraquel. in d. §. 12. gloſ. 1. nu. 6. cum pluribus ſeqq. regulariter tamen precium iſtud reſtitui debet.

ADDITIO.

CVm text. dicat vendenda ſit, dubitatur propterea an venditio accipiatur hic propriè: Sol. puto venditionem largè eſſe hic accipiendã, adeo quod comprehendat omnem contractum onerosũ, nõ autem lucratiuum, nec aliquam vltimam voluntatem idque ponderando illa verba per menſem expectari, per quæ denotatur dominum cenſus debere habere illud tempus, vt poſſit deliberare quid ſibi magis expediat, quæ deliberatio in lucratiuis non requiritur, cõfirmatur ponderando alia verba, videlicet eiq; denunciari conditiones. Si hæc Sol. non placeat recurre ad ea, quæ nos docet Fabian. de Monte in ſuo tract. de empt. quæſt 2. fere per tot. vbi copioſè declarat quid veniat appellatione venditiones.

TEX.

Pacta continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem cenſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius, ex eodem contractu, ſiue aliunde acquiſitum perdere, aut in aliquam pænam cadere, ex toto irrita ſint, & nulla.

GLOS. XV.

De pacto illicito, vt moroſus debitor teneatur ad intereſſe cum ſuis ampliation.

CLariſſimi eſt iuris, quòd creditor poteſt paciſci cum debitore in caſu moræ de damno iux. tradi. a D.

Tho 2.2.q 78 art 2. ad prim. & Do&o. in rubr. & l.l. C. de ſenten pro eo, quod intereſt, vbi præcipuè Dec. vnde per hanc Bullam in hac particu ius commune videtur correctum. Sol. pactum dupliciter fieri poteſt in caſu moræ, primo, vt debitor ob moram teneatur ad damnum, & intereſſe, ſecundo, vt declaratur damnum eſſet reſarciendum iux. conuentionem, atque hoc modo videtur damnatum à Bulla in præſenti, vel dicas ſecundo, quòd hæc deciſio non dicitur corrigere ius commune, cum diſponat in caſu ſpeciali, & hoc dico ob doctrin. Io. Bapt. Lup. in l. curabit.§ 6.nu.126. C. de actio. empt. cum ibi adduct. habemus igitur in hac particul. regulam, quòd pacta continentia moroſum cenſus debitorem, nullius ſunt roboris. Quæ ampliatur primo in pacto de lucro ceſſante, quod de iure non tenet, vt docet D. Thom loc. citat. Sot. lib. 6. de iuſtit. & iur. quæſt. 1. art. 3. concluſ. 4. ex quo enim dicit D. Thom. tale lucrum poteſt impediri ne habeatur. Ideo in pactum deduci nequit. Amplia. ſecundo, vt non teneatur ad cambium, ſi enim hoc pactum de cambio teneret, poſſet creditor accipere pecuniam ad cambium ob moram debitoris, qui vigore pacti ad tale intereſſe teneretur, quod cum ſit contra debitum iuſtitiæ per deducta, meritò: de natura autem Cambij non oportet aliquid adnotare ſed recurrendum eſt ad Sot in d. lib. 6. a quæſt. 8. vſque ad ſi lib. & nouiſſ. ad Tho. Boninſig. in d. ſuo tracta tit. de cambijs. Amplia tertio vt debitor, nec etiam ad certas expenſas obligari debeat, vt e.g. ſi factæ eſſent in litigando, quæ per pactum eſſent declaratæ ob eand. rationem. Amplia quarto, quo ad certa ſalaria, quia admiſſo, quòd debitor ob eius moram ad ſimilia teneatur, illa tamen a prin. non debebant per pactum declarari, cum per declarationem potuiſſet debitor grauari. Amplia quinto, vt expenſæ, vel ſalaria, nec etiam accedente iuramento liquidari poſſent, quia daretur occaſio, quòd iuramentum eſſet iniquitatis vinculum, ex quo tenderet in damnum partis, contra c. cum contingat de iure iuran. c. 2. de pact. in 6. Iuramentum enim ſemper debet habere tres comites, videlicet iuſtitiam, veritatem, & iudicium. Sot. lib 8. de iuſtit. & iur. quæſt. 1. art. 3. c.

& ſi

& ſi Chriſtus.§. Iacobus d. tit. de iure iuran. & ibi Docto. Amplia ſexto in a ..iſſione rei cenſui ſubiectæ, vel partis eiuſd. aliter enim pœna, ſeu intereſſe eſſet maius, quam culpa ipſius moræ contra l. Senatus ff. de accuſat. & creditor lucupletaretur cum iactura debitoris contra l nam hoc natura ff. de condict. indebit meritò &c. Amplia ſeptimo ob eand. rationem, ſi vigore pacti debitor aliquod ius quomodo cuiuſq; ſibi acquiſitum perderet, inde enim ſequerentur ead. incōuenientia meritò. &c. Amplia octauo, ſi ſimiliter per pactum in aliquam pœnam caderet, ex quo enim etiam in hoc verificatur ead. ratio, debebat verificari ead. iuris deciſio iuribus vulg. ſupra citat. Sed cōtra hanc ampliat, facit §. fi. inſtitu. de verb. obligation. Sol. ibi agebatur de q. mero facti, in præſenti verò agitur de mora reſpectu ſolutionis: ſed contra, ſi hæc regu. l. cum iſtis ampliatio. debet omninò verificari, videtur inde inferendum, quòd debitor moroſus, non teneatur ad damnum, & intereſſe illorum, ob moram eius, quod eſſet cōtra doctr. D. Thom. in d. q. 78. art. 2. & ibi Caietan. & Sot. lib. 6. de iuſtit. & iur. q. 1. art. 3. per tot. Clariſſimi enim eſt iuris, quòd moroſus teneatur ad intereſſe iuribus vulg. & nemo eſt, qui in decidendo contradicat. Sol. quòd huiuſmodi pacta in hac particul. damnantur a Pōtifice ad euitandas fraudes, & occaſiones cōmittendi vſuras; voluit autem ſummus Pontifex debitorem teneri ad damnum, & intereſſe cautatum ob eius moram, non per huiuſmodi pacta, ſed pro vt de iure communi ad id eſſet obligatus, & ſic obiectio videtur ceſſare, & iura iuribus concordantur iuxt. c. cum expediat de electio. in 6. vnde in pactum videtur poſſe deduci, vt debitor ad illud intereſſe teneatur in caſu moræ, ad quod eſſet de iure obligatus, & ſuo loco, & tempore eſſet liquidatum, & ita regula ſupradicta poſſet limitari, prout etiam ſupra dicebamus.

ADDITIO.

AN poſſit fieri pactum, vt moroſus debitor teneatur ad certum in.. reſſe damni emergentis ſeu lucri ceſſantis

ſantis difficilis eſt quæſt: Couarr. lib. 3. variar. reſolut. c. 4. numero 5. & 6. videtur tenere partem affirmatiuam eſſe magis veram, Io. Baptiſta Lup. in ſua repetit. ad l. curabit C. de action. empt. §. 2. numero 121. vſque ad fin. §. idem videtur approbare, Rebuff. in l. 1. C. de eo quod intereſt docet per reg. ampliation. & limita. Menochi. lib. 2. de arbitr. Iudic. caſu 119. 120. videtur id reducere ad arbitrium Iudic. in præſenti autem particul. huiuſmodi pactum damnatur, prout damnatum etiam fuit per aliam eiuſdem Pontificis conſtitutionem, & Bullam, quid igitur dicendum puto hanc contrarietatem tolli poſſe cum diſtinct. ita videlicet quod ſi illud intereſſe fuerit moderatum, adeo quod non ſapiat vſuram tale pactum poſſit ſubſtineri, ſecus aliter, vel ſi occaſionē ad vſuram daret, & ſic iura, & doctrinæ poſſunt conciliari ad inuicem iuxta c. cum expediat de elect. in 6. c. ſuper litteris de reſcript. cum ſimil. ſaluo tamen.

T E X.

Imo, & cenſum augeri.

G L O S. XVI.

De prohibito cenſus augumento.

SED contra per l. item ſi fundi. §. huic vicinus. ff. de vſufruct. facit conſ. 286. Nattæ per tot. ſicut enim vſusfructus augetur per alluuioné, vt in d. locis cauetur, ita quoque hoc idem videbatur dicendum de cenſu. Sol. eſt maxima differētia inter cenſum, & vſumfructum, quia dominus fundi vſusfructus, eſt tantum dominus proprietatis, at dominus fundi cēſus retinet vtrunque ideſt proprietatem, & vſumfructum, vnde ſi cenſus augeretur, id contingeret in damnum debitoris, ſed not. quòd illud augumentum ampliando deciſionem etiam prohibetur ſub tali reſpectu videlicet, ſi cenſuarius ſit debitor cenſus, an-

ni, vel annorum præteritorum, & pro ſatisfactione vellet augere cenſum, non permittitur, quia daretur occaſio cõſtituendi, & emendi cenſum cum alia re, quàm cum pecunia numerata, quod eſſet contra hanc Bullam, vt ſupra ſuo loco adnot.

ADDITIO.

PRæmittendum eſt conſtitutum eſſe cenſum ſuper certa re iuxta ea, quæ ſupra ſunt adnot. ſuo loco, modo iſtud augumentum diuerſimodè poteſt contingere, primo quod ſi d. cenſus fuerit decem augeatur, vt ſit e.g. duodecim, & ſic adnot. in gloſ. ſecundo quod ſuper ead. re poſſit conſtitui nouus cenſus, & ita ſimiliter prohibetur cum res illa non ſit libera, vt præſuponitur, & ſucceſſiuè non poteſt iuxta formam iſtius Bullæ eſſe fundum alterius cenſus; per deducta ſupra: poteſt tamen id limitari, ſiquidem præſupoſito fundum eſſe duarum eminarum terræ, & in inſtrumento dicatur cenſum eſſe impoſitum ſuper d. 2. eminis, ſi ſatis terra recipiat incrementum e. g. per aluuionem tunc illud augumentum ſicut eſſe diſtinctum à d. fundo, ita ſuper eo poſſet conſtitui nouus cenſus: vnde deſcriptio fundi poteſt impedire; ſeu permittere huiuſmodi augumentum ſecundum qualitatem eius, idq; cum dependeat à voluntate contrahentium per iura alibi adduct. Ideo hic aliud non requiritur.

TEX.

Et nouum creari, ſuper ead. vel alia re.

GLOS. XVII.

De conſtituendo nouum cenſum ſuper ead. re.

SVper ead. vel alia re creari nouum cenſum, ita intelligi debet, quòd ſi crearetur cum cenſu iam debito, ſi fieri nequit, cum requiratur pecunia numerata, vt ſupra vidimus, & declarauimus; ſi verò crearetur cum pecunia numerata, tunc per ea, quæ ſupra vidimus ſuper alia re non videtur dubium, dummodo ea obſeruarentur, quę in

Bulla; & in gloſ. habentur; ſi verò crearetur ſuper ead. re, tunc opus eſt diſtinctione, an videlicet res iſta poſſet ſubſtinere alium cenſum; quia dato quòd poſſet, videtur ſimiliter tenendum, quòd etiam nouus cenſus inſuper creari valeat, nec obſtat, quòd res cenſui ſubiecta diuerſis eſſet obligata, quod nō videtur conueniens per ea, quę diximus ſupra in glo. præſertim §. Sed quia obiectio videtur intelligenda pro rata huiuſmodi rei, quia ſi ſecus eſſet, ſequeretur, quòd ſi quis haberet prædium notabilis quantitatis, & inſuper conſtituiſſet cenſum 10. aureorū, adeo obligaſſet totum prædium, vt illud, nec vendere, nec alteri obligare poſſet, niſi domino cenſus, iuxta tamen ea, quæ vidimus, quòd cum repugnet iuri, & rationi, ex quo illa obligatio eſſet cum notabili leſione ipſius debitoris, vt ex qualitate facti videtur ſatis clarum, meritò &c. Notorium enim eſt in iure, quòd contractus oneroſus ſemper debet reputari licitus, quando in eius celebratione fuerunt obſeruata, quæ ſunt de ſubſtantia contractus, & de ſubſtantia iuſtitiæ, vt ſupra ſæpè adnot. His accedit, quòd cenſus cum ſignificet onus ſuper re impoſitum, ſi tale prædium poſſet huiuſmodi aliud onus ſubſtinere conſeq. nouus cenſus poſſet conſtitui, cum inde nullum oriatur inconueniens.

ADDITIO.

DVO hic occurrunt dubia, vnum circa text. in illis verbis, vel alia re aliud circa gloſ. in qua affirmatur ſuper ead. re poſſe conſtitui nouum cenſum dummodo illa ſit capax. quoad primum dicimus quod hæc alia res aut dependet à fundo cenſus, & ſic ſuper ea non poteſt conſtitui nouus per deducta ſupra in alijs gloſ. aut eſt penitus ſeparata, & tunc ſi eſſet obligata pro cenſu in alijs rebus iam impoſito obligatione generali, poſſet ſuper ea conſtitui nouus cenſus; ſecus ſi eſſet obligata obligatione ſpeciali, & ratio eſt, quia licet de iure appellatione alienationis veniat hypotheca, c. nulli de reb. Eccleſ. non alienan. id tamen intelligitur quando illa eſſet ſpecialis, vt ibidem declarat Bero. omnino viden. & Rodea.

in tracta.eiuſd. tit. rubri.1.§. item ſubuocab. vnde præd. alia res non admitteret cenſum,quando illa eſſet hypotecata hypotheca ſpeciali, ſecus aliter nec propterea tollitur hypotheca generalis,quia per præd. reſtringitur, ita tamen quod credere poſſit illa vti quando aliter creditũ conſ. qui nequeat,iuxta conſ. ſocin.Sen.75.num.6.vol.4. & ſic iura concordantur, c.cum expediat de elect. in 6. quoad ſecundum puto reſpondendum cum ead.diſtin. ſi quidem ſi totus d. fundus fuerit obligatus hypotheca ſpeciali puto limendam eſſe g of ſecus ſi ſuerit obligatus totus hipotheca generali per deducta, & cum id totum dependeat à qualitate contractus,& voluntate cõtrahentium. Ideò ad tenorem inſtrumenti eſſet recurrendum, vt obſeruaui in practica.

TEX.

In fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ.

GLOS. XVIII.

De cenſus argumento vel impoſitione ad fauorem tertij.

POterat hic dubitari, an cenſus valeat augeri, vel de nouo creari ſuper eadem, vel alia re ad commodum alicuius tertij pro cenſibus decurſis,quia cum tex. hic dicat ad fauorem &c. Videtur inde inferendũ ad fauorem alterius id fieri poſſe arg.l. cum prætor.ff. de iudicijs Sol. quod neq; ad commodum tertij id fieri nequit,tum per ea,quæ vidimus ſupra,quando declarabamus cenſum nõ poſſe creari, niſi cum pecunia numerata,tum etiam ob identitatem rationis iux. l. à Titio. ff. de verb. obligat. c.4. vna cum gloſ. de confirm. vtili. ex quo enim lex accommodatur ijs, quæ frequentius accidunt vulg. l. nam ad ea. ff. de legib. Ideo in præſenti videntur addita iſta verba in fauorem eiuſd. &c.

A.D-

ADDITIO.

VT clarius intelligatur tex. & gloſ. iſtius particul. eſt animaduertendum quod ſicut augumentum cenſus, vel noua eius creatio ſuper eadem, vel alia re prohibetur ad commodum proprium per ea, quæ diximus ſupra in gloſ. & addition. ita etiam iſtud idem prohibetur ad fauorem alicuius tertij, vt hic legimus: quod autem poſſet quis cenſum ſuper rebus ſuis ad fauorem alicuius; Pontifex in hac parte nil definiuit per hanc Bullam; ſed ad diſpoſitionem iuris ſe remiſit, iuxta vulg. doctrin. de caſu omiſſo, de quo hodie eſt adnotan. Maſcard. in d. ſuo tractat. de probation. concluſ. 1136. par. 3. per tot. de iure communi id permittitur iuxta vulg. l. in re mandata. C. mandati, & ita in practic. obſeruatur.

TEX.

Pro cenſibus temporis, vel præteriti, vel futuri omninò prohibemus.

GLOS. XIX.

An cenſus poſſit conſtitui vt ſoluatur cum alia re quam cum pecunia.

TRia obſeruo eſſe conſideranda in iſto cõtractu cenſus, quorum primum eſt fundus, ſeu res, ſuper qua conſtitui poteſt, ac debet: ſecundum eſt precium, quo acquiritur dum originaliter conſideratur, & de iſtis duobus, quoniam ſupra in alijs glo. diximus, quę iux. methodum gloſ. erant dicenda, non conuenit in præſenti aliud adnotare. Tertium eſt ipſemet Cenſus, qui penſionem ſignificat, vt ſupra habetur in deſcriptione eius: de hoc autem tertio, poſſet quis quærere an cenſus ideſt penſio conſtitui valeat in alia re, quam in pecunia numerata, ſi enim per arg. reſponderi debet videtur dicendum, quòd ſicut cenſus acquiri nequit, niſi cum pecunia numerata, vt ſupra vidimus ita quoque in eadem

pecunia

pecunia ſolui debeat: Confirmatur, quia ſi cenſus conſtitueretur in alia re, puto vino, tritico, oleo, & ſimil. ſæpe contingeret precium eius ob varietatem temporum effici minus iuſtum, prout eueniſſet hoc anno 1590. ob max. ſterilitatem, quòd non videtur de iure licitum, in contrarium tamen facit deſcriptio cenſus, ſupra in prima glo. relata, & per Doct. declarata merito &c. Nauarr. in d. ſuo comment. num. 104. ad litteram examinat hoc quæſitum, & videtur hoc idem tenere, licet poſtea videatur variare; Thomas Boninſig. in d. ſuo tract. tit. de cenſibus c. 2. idem videtur ſentire Benedict. Boni. in dicto ſuo tractatu de cenſibus art. 64. vnde, vt obſeruare potui eſt cõmunis opinio pro hac parte, quæ poſſet etiam ratione confirmari, quia ex quo Bulla circa hoc ſpecialiter nihil prouidet, conſequenter videtur reliquiſſe in diſpoſitione iuris communis, & cum de iure communi quęlib poſ. emi poſſit, merito &c. Sol. hæc opinio videtur magis vera, tum per deducta, tum etiam, quoniam cenſus cum ſit ius percipiendi certam penſionem non apparet maior ratio, qua dici debeat, quod talis penſio ſit potius in pecunia, quam in qualibet alia reſoluenda: ad obiecta dicimus quòd non eſt eadem ratio in acquiſitione, & ſolutione, quia cenſus eſt res vendibilis, & iuſto precio vendi debet, cum ſit contractus emptionis, vt alias diximus, vnde, meritò ad confirmationem dicimus, quòd admiſſo aliquandò verificari, quod in confirmatione dicitur, & potuiſſet hoc anno euenire, vt ſupra dicebamus, tunc poſſet etiam concedi remiſſio penſionis pro rata, niſi tamen, penſionarius, & cenſuarius poſſet damnum reparare cum annis vel præteritis, vel futuris, prout ſupra in alia glo. adnotauimus, atq; hoc puto verum de iure communi, de conſuetudine tamen aliud puto dicendum, quia vt obſeruare potui hęc Bulla, ita vſu recepta, & intellecta fuit, quod quemadmodum precium: ita quoque cenſus ipſe pecunia conſtitui, emi, & ſolui debeat, licet poſtquã conſtitutus exiſtat, nihil repugnet, vt in aliqua alia re iuſta extimatione extimata, ſolui valeat, cum conſuetudo ſit optima. ll. & canonum interpres, c. cum dilectus de conſuetud. l. ſi de interpretatione. ff. de legib. Doctores communiter

muniter in c. fin.d.tit. de conſuetud. & in l. de quibus d. tit. de legibus.

ADDITIO.

PRæſupoſito debitorem cenſus illum non ſoluiſſe nec ſoluere dubitatur an creditor cum tali creditor poſſit cenſum augere, vel nouum conſtituere: Sol. cenſum augere, vel nouum in ead. vel alia re imponere eſt omnino prohibitum iuxta ea quæ diximus ſupra in gloſ. 16. 17. 18. & in addition. ad illas: an autem poſſit emi aliquis alius cenſus; diſting. vltra id quod habetur ſupra in gloſ. 8. & in alijs addition. aut iſte alius cenſus iam eſt conſtitutus, & tunc poteſt, cum caſus iſte non ſit deciſus à pſēti Bulla, & ſic tāq̃ caſus omiſſus remanet in diſpoſitione iuris communis, iuxta doctrin. relat. in addit. ad gloſ. 18. de iure autem communi nullibi reperitur prohibitus meritò &c. aut non præſuponitur talis, ſed quod conſtituatur iuxta hanc Bullam, & cum d. creditore ematur, & tunc iterum, ita oportet diſtinguere, quod talis emptio aut conſideratur in foro conſcientiæ, & concurrentibus duobus requiſitis videlicet quod crediſũ ſit reale, & iuſtum, emptio iſta eſſet licita iuxta ea, quæ habetur in d. gloſ. 8. & ratio eſt quia in foro iſto attenditur veritas, atque ſecundũ veritatem neutra pars læditur, vt præſuponitur, ſecus in foro fori, in quo vigorem iſtius Bullæ requiritur vere, & realiter pecunia numerata, vt diximus ſupra atque forma non ſeruata contractus eſt nullus docto. in l. non dubium. C. de legib. & in c. cum dilecta de reſcript.

TEX.

Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum, ad eum ſpectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non ſpectarent.

GLOS. XX.

De ſolutione diuerſorum onerum, eorumq; pacto.

PRo intelligentia huius particulæ præmittendum eſt, quòd quædam bona ſunt ſubiecta certo oneri, cum ex fructibus ipſorum ſolui debeat e.g. collecta ipſi Principi, vel aliquid ſimile Ciuitati iux. tex. in l. fin. C. fin. cenſu. vel reliquis. & ibi Doct. Canoniſt. communiter clem. præſenti de cenſibus: quædam verò bona ſunt ab huiuſmodi oneribus libera. Hoc præmiſſo quæritur, an inter cenſuarium, & dominum cenſus poſſet fieri pactum de ſoluendo ſimilia onera, per hanc Bullam in hac particul. negatiuè eſt reſpondendum; idem affirmat Nauar. in d. ſuo comment. de vſuris num 132. & poſt eũ Thomas Boninſig. in d. tract. & tit. c. 12. in contrarium verò eſt text. in auth. ſed, & periculum, ſecundum vnum intellectum C. d. tit. ſin. cenſu &c. Sol. prout in hac part. Bullæ legimus, quia ex quo onera ſunt. & in iure reperiuntur diuerſa iuxta l. 1. l. cui muneris l. honor. §. 1. l. munerum, ff. de muneribus, & honor. cum ſimil. & propterea ſecundum qualitatem caſus contingentis, poſſent (dum de iure communi conſiderantur) ſpectare modo ad venditorem, & modo ad emptorem cenſus, Ideo non erat conueniens in pactum id deducere, cum inde altera pars, quam facillimè potuiſſet lædi contra omne debitum iuſtitiæ: accedit etiam quòd ſi huiuſmodi pacta permitterentur daretur occaſio committendi fraudem quod fieri nequit arg. c. per veſtras in ſi. de donation. inter virum & vxor. facit c. cum ab omni in prin. de vit. & honeſt. cleric. non obſtat d. auth. quia reſpectu conuentionnum, quæ fieri poſſent inter particulares, videtur intelligenda iuxta doctr. Bald. in l. 2. num. 1. ver. ſed Nicol. C. eod. ſine cenſu &c. ſi enim illud onus eſſet reale ſemper ſequitur poſſeſſionem rei d. l. ſi. niſi in d. auth. nec propterea cenſuarius in aliquo grauatur, quia a princ. debebat diligenter obſeruare, an bona, ſuper

quibus intendebat cenſum imponere eſſent ſufficientia ad illum ſubſtinendum deducto quolib. onere, ſi tamen aliquod deducendum erat.

ADDITIO.

Dicit text. in l. 1. & fin. ff. de munerib. & honorib. munera quædam eſſe realia, quæ patrimonialia ibi nominantur, & quædam perſonalia: & cũ realia ſequantur rem, & poſſeſſorem illius l. fin. C. ſine cenſu, & ibi docto. Ideo ſi pacto aliter illa ſoluerentur illud eſſet cõtra ius, & ſic illicitum per hanc particul. & per l. pacta, quæ contra. C. de pact. not. tamen quod Pontifex in hac Bulla dedit regul. in damnando diuerſa pacta licet eam exemplificaſſet, non propterea omnia potuit comprehẽdere, hinc habui in practica quod quidem vendidit certa bona, cum pacto quod ſi emptor non ſoluerit precium intra certum tempus debeat conſtituere cenſum ad rationem ſeptem pro quolib. centenario, dicebam hoc pactum eſſe illicitum ſiquidem vigore eius cenſus non erat conſtituendus cum ſit contra formam præſentis bullæ. vt conſtat per deduct. ſupra in alijs partic. nec etiam ratione intereſſe illa ſeptem peti poterant per ea quæ diximus ſupra in addit. ad gloſ. 15.

TEX.

Poſtremo cenſus omnes in futurum creandos.

GLOS. XXI.

De lege reſpiciente futura, & quomodo præterita.

Legimus in c. fin. de conſtitu. quòd leges, & conſtitutiones futuris negocijs dant formam. ad prætetita verò non extenduntur niſi prouideant, idem legimus

in

in l. leges la 2. C. de legib. & in iſtis loc. Doct. præcipuè ſuper d. c. ſi. & in l. non dubium C. eod. vnde præſens particul. huius Bullæ videtur ſuperflua. Sol. non videtur referenda ad omnia contenta in Bulla ſed ſolum ad vnum, vet alterum cenſum, qui infra deciditur: & quoniam, quædam deciſiones huius extrauagan. reſpiciunt tantum futura, quædam verò etiam præterita, & præſétia, prout infra ſuis locis dicemus; in præſenti ſatis eſt adnotare videlicet, quòd ſi deciſio ſit conſtitutiua tunc verum eſt, quod ſupra dicebamus, vt videlicet reſpiciat futura: ſi verò ſit declaratiua, tunc non ſolum reſpicit futura, ſed etiam præſentia, & præterita, vt adnotant Doct. in locis ſupra citatis, & præcipuè Abba. in d. c. ſin. & Iaſon. in d. l. non dubium. vnde ad plenè cognoſcendam hanc diſtin. & hanc ſummam ad Doct. in d. loc. eſt recurrendum, cum non conueniat hic ſingula referre.

ADDITIO.

QVum hæc particul. loquatur de cenſu futuro Ideo in practica dubitatum fuit ex hęc Bulla præſumatur vſu recepta, vel potius debeat ob altera parte, & aqua probari illam eſſe talem. Sol. eſt magis vera opinio legé præſumi vſu receptam Alex. conſ. 131. ar. 1. col. 1. Gozadin conſ. 16. num. 16. Menochi lib. 2. de præſump. præſumpt. 2. Felin. in cap. 1. verſ. noua lex. de tregua, & pace, & Rolan. à Val. omnino viden. conſ. 99 vol. 2. vnde ille debet probare oppoſitum contra quem facit talis præſump. Rolan in d. conſ. num. 39. Idem Menoch. in d. tract. lib. 1. præſump. 34. Maſcard. in ſuo tract. de proba. quæſt. 17. num. 6. & ſeq. & probat l. ſiue poſſidetis C. de probat. & ratio eſt quia lex ſemper loquitur atque numquam dicitur derogatum niſi per aliá legem, vel vſum diuerſum l. de quibus & ibi doct. ff. de legib.

T E X.

Non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire.

G L O S. XXII.

De fundo cenſus facto infructuoſo in totum, vel pro parte.

IN hac particul. de duobus poteſt dubitari, primo quando res aliqua dicatur perire in totum, vel pro parte: ſecundo quando dicatur fieri infructuoſa. Quo ad primum reſponderi poteſt per §. fin. ver. eo amplius Inſtitu. de vſufruct. & ibi doct. l. repeti l. quid tamen. ff. quibus modis vſufruct. amitta. l. ſi cui Inſulæ. & ibi. glo. ff. de vſufruct. &c. cum ſimil. vbi legimus, quod diuerſimode res poteſt perire, vel infructuoſa reddi vt e. g incendio, terremotu, proprio vitio, inundatione, vel alia ſimil. cauſa, prout etiam ſupra in alijs glo. adnotauimus, vnde in hoc videtur ceſſare omnis difficultas. Quo ad ſecundum augetur dubium per l. domo ff. de pignor. act. domo enim pignori data ſi extinguatur nihilominus area eius remaneat obligata, ergo idem eſt dicendum in caſu propoſito: ſed dato rem eſſe extinctam, vel factam infructuoſam eſſet tamen concedenda rep t tio pretij per l. domum emi ff de contrahend. empt. ſicut enim res vendita, ſi non ſubſiſtit, datur conditio precij, vt ibi cauetur: ita quoque idem videbatur dicendum in caſu propoſito, Confirmatur, quia res fructuoſa conſideratur actu, & potentia, vt docet Nauarr. in d ſuo comment. ſæpe cita. n mihi 113. & quatenus minus reddat: q̃ à principio reddebat nõ propterea dicitur facta pro parte infructuoſa, vt docet idẽ Nauarr. in eod. cõmẽt. num. 117 cum ibi adduct.

duct. Sol. ex quo cenſus ſignificat penſionem ſuper certis bonis impoſitam, vt ſupra ſuo loc. adnotauimus; ſequitur inde, quòd maximam ſimilitudinem habeat cum vſufructu, & propterea ſicut vſusfructus aliquando extinguitur in totum, & aliquando pro parte per iura adducta, idque contingit ad extinctionem rei, in qua vſusfructus eſt fundatus, ita quoque idem videtur dicendum de cenſu. ad obiecta, & primo ad d. l. domo reſpondet Syueſt. in d. §. Inſtit. quòd hæc diuerſitas contingit ob diuerſam naturam pignoris, & vſusfructus, quia pignus eſt quædam cautio acceſſoria, at vſusfructus eſt quoddā ius principale, merito &c. ad dictam vero l. domum emi, dicimus, quòd aliud eſt conſiderare emptionem dum contrahitur, & aliud dum contracta eſt d. enim l. verificatur de emptione contrahenda, prout verba ipſa demonſtrant, & confirmatur per l. cum hæreditatem ff. de hæred. vend. in præſenti verò *Bulla* loquitur de cenſu iam celebrato, & contracto, quia ſicut perfecta emptione periculum ſpectat ad emptorem l. 1. & ferè per tot. ff. de peri. & commodo rei vend. cum vulg. ita quoque hoc idē videbatur dicendum de cenſu iam vendito, & venditione eius perfecta: ad confirmationem Nauarr. reſponderi poteſt argumento dd. iurium, quòd hæc Bulla intelligi debeat, quando res, eſt perempta, vel infructuoſa reddita, ita quod nec actu, nec potentia fructuoſa reddi valeat; ad vltimam confirmationem per ea, quæ ſupra in alijs gloſ. adnotauimus videtur eſſe reſpondendum, ex quo enim cenſuarius poſſet damnum modicum reparare per annos præcedentes, vel ſequentes non debet propterea aliquid remitti, eoque minus, quo in iure parum, & nihil æquiparatur l. minus ff. de verb. ſign. l. ſcio ff. de reſtitut. in integ. cum ſimi. Hinc not. quòd rata hic non accipiatur pro qualibet portione, ſed pro illa, quæ eſſet notab. quantitatis, illud autem modicum videtur eſſe difficilis cognitionis, & propterea ad mentem Menoch. lib. 2. de arbitr. iudic. caſu 145. videtur eſſe in arbitrio iudicis.

ADDITIO.

FVndus eiuſd. cenſus inundatus fuit ab aquis, vnde actu factus fuit infructuoſus, ſecus potentia, quia per induſtriam, & notabil. impenſas poterat reduci ad culturam, & ſic dubitatum fuit an talis debitor teneatur ad ſoluendum cenſum, gloſ. iſta cum nõ videatur in hoc omnino elata. Ideo caſum propoſitum melius conſiderando dicebam, quod aut id definiri debet quoad proprietatem cenſus, aut quoad fructum eiuſdem primo modo donec dominus fundi remanet illius dominus, eodem iure dominus cenſus remaneret dominus eiuſdem ob eandem rationem; argumento l. quæ de tota. ff. de rei vendi. & §. præterea inſtit. de rer diuiſio. at ſecundo reſpectu, quoniam fundus præſuponitur factus ſterilis, adeo quod ad culturam reduci nequeat, niſi cum notab impenſa; ſequitur inde, quod ſicut dominus fundi ſenſit damnum, ita etiam eod. modo dominus cenſus partem illius ſentire tenetur per ea, quæ habentur in gloſ. vnde cauſa ſterilitatis conſiderari debet, quæ ſicut poteſt habere rationem perpetui iuxta §. alia ſane cauſa, inſtitut. de rer. diuiſion. & exemplum datum, atque rationem temporanei iuxta l. fiſtulas §. fin. ff. de contrahen. empt. ita quoque fructus præd. aliquando debent ſolui pro parte, & aliquando in totum.

TEX.

Sed etiam poſſe pro eodem precio extingui.

GLOS. XXIII.

De extinctione cenſus cum precio, vel alia re, in totum, vel pro parte.

HÆc deciſio eſt eiuſd. naturæ cum pacto de retrouēdendo, & propterea quæ adnotãtur à Doct. de iſto pacto, videntur etiam in præſenti verificanda, præter id, quod

quod expreſſe cauetur infra in eadem Bulla, vnde not. quòd obligatio ad reuendendum, alia eſt conuentionalis, de qua plenè tractant Doct. in l.2 C.de pact.int.empt.in c.ad noſtram de emp. Tiraq. in tract. de retract. conuen- tion. & Couar. lib. 3. variar reſolut. c.8. Alia verò eſt le- galis, quia prouenit ab aliqua lege, quam plenè docet Tiraq. in tracta. de retract. conſangui. per tot. Fabian. de Monte in tracta. de empt. quæſt. 3. artic. 21. num. 45. & ſeq. eſt text. & ibi Henri Boic. in c. conſtitutus de reſtitut. in integrum. quibus adde quæ ad not. ſupra in glo.14. atque Doct. explicantes hanc Bullam. His adnot. de duobus præcipuè ſæpè dubitatum fuit circa hanc par ticul. primo an dominus cenſus poſſet cogi ad reuenden dum partem cenſus, & recipiendum partem precij: ſecun do an iſte dominus poſſet talem cenſum alijs vendere mi nori, vel maiori precio, cum in practica ſæpè huiuſmo- di cenſus alienentur minori precio, quam à princ. ſunt conſtituti. Quo ad primum, ex quo in iure non habe- mus aliquid certi, videtur propterea eſſe difficilis ſolu- tionis. Nauar. in d. ſuo ſæpe cit. commenta. num. 101. ver. ſecunda quæſt. vſq; ad numerum 104. videtur tenere par tem affirmatiuam Ioan. Bapt. Lup. in d.l.2. §. 2. nu. 71. C. de pact. int. empt. videtur ſentire oppoſitum, prout hoc. idem approbat Sot. lib. 6. de iuſt. & iur. q. 5. ar. 3. concluſ 4. cum Sot. & Lup. conuenit Thomas Boninſig. in d. ſuo ſæpè citat. tracta. de cenſibus c.14. num. 9. vſque ad fin. cap. quæ opinio licet videatur eſſe contra Bullam Mar- tini V. poſt princip. in illis verbis in toto, vel in parte, ſi tamen regulariter eſſet reſpondendum, iudicarem, ipſam eſſe ſequendam, & ratio eſt, quia iſte dominus cenſus dā- nificaretur ſi cogeretur recipere precium minutatim, Bul la autem Martini id non determinat, ſed videtur præſu- ponere conuentionem partium. dixi autem regulariter, quia tres poſſunt conſiderari caſus, videlicet, cum con- trahentes potuiſſent paciſci aliquando, vt precium reſti- tuatur integrum: aliquando vt reſtituatur pro parte ab eis taxata, & aliquando remiſerunt ſe ad diſpoſitionem iuris, ex quo nihil dixerunt. In primo, & ſecundo caſu iudicarem pacta eſſe licita, ex quo nec partes læduntur

nec illa contra Bullam eſſe reperiuntur. In tertio verò putarem regul. ſupradictam adnot. eſſe: ad hanc autem poteſtatem redimendi, bonum erit addere, quod nos docet Sot. in tot. d. art. 3. & Boninſig. in d. c. 24. in princ. & iſta ſint ſatis, quo ad primum dubium. Ad ſecundum eſt adnotandum, quòd eius ſolutio dependet à ſolutione illius quæſt. videlicet, an nomen debitoris poſſit emi minori precio, quam ſit creditum illud, quod legimus definitum à Nauar. in d ſuo comment. num. 112. verſ. vndecima quæſtio, & ante eum ab Auguſt. Bero. ſuper c. in ciuitate, nu. 10. de vſuris Solutio autem eſt, quod emi, & vendi poſſet, d. preci. vnde idem puto dicendum in caſu propoſito ob indemnitatem rationis confirmatur, quia huiuſmodi nomina poſſunt etiam permutari, in ſolutum dari, & de eis alijs quoque modis diſponi, vt paſſim adnotant Doct. in expoſitione tit. ff. & C. de hæred. & action. vendit. meritò, &c.

ADDITIO.

CEnſus conſideratur dupliciter primo in creando, & conſtituendo illum, ſecundo poſtquam ille conſtitutus eſt in eſſe: primo modo eſt omnino ſeruanda forma præſentis Bullæ, quæ ſi ſeruata non fuerit contractus erit illicitus, & nullus, vt diximus ſupra, & infra quoque dicemus: at ſecundo reſpectu, cum de eo in præſenti nil prouideatur, quoad ius diſponendi. Ideo tanquam caſus omiſſus remanet in diſpoſitione iuris per doctrin. cõmunem relat. à Maſcard. ſupra in alia gloſ. adnot. & propterea verificatur communis regul. de qua in l. in re mãdata. C. mandati: hinc eſt quod poteſt extingui, & alienari in totum, & pro parte, cum pecunia, vel ſpecie ad libitum contrahentium.

TEX.

Non obſtante longiſsimi etiam temporis, ac immemorabili, immo centum, & plurium annorum præſcriptione.

GLOS.

GLOS. XXIV.

De præſcriptione, obligationis de retrouendendo.

PRæſcriptio longiſſimi temporis tollit omne ius, quãuis illud competat vigore pacti, ſtatuti, & priuilegij, dummodo tamen ſit 100. annorum Fely. in rubric. de præſcript. num. 24. Balb. in tract. de præſcrip. par. 2. tert. partis principa. q. 6. num. 21. ex qua deciſion. videtur inferenda limitatio ad hanc Bullam in iſta partic. quæ cõfirmari poſſet, quia de iure pactum de retrouendendo poteſt præſcribi, quamuis eſſet cum poteſtate quandocunque venditori placeret, vt plenè docet idem Balb. in d. tractat. part. 4. quint. part. principal. quæſt. 3. per tot. cum ibi adduct. cæterum, an hæc limitatio ſit de iure in præſenti admittenda habet difficultatem, primo conſiderando illa verba, imò 100, & plurium annorum, ſecundo idem videtur ſentire Nauarr. in d. ſuo ſæpè cit. comment. num. 97. verſ. gloſ. 15. in fin. in hac difficultate videtur de iure dicendum, quod iſta præſcriptio non habeat locum contra diſpoſitionem huius Bull. qua ipſa prohibetur clariſſimi enim iuris eſt, quòd præſcriptio eſt de iure humano Inſtit. de vſucapio. in prin. Sot. lib. 4. de iuſti, & iur. quæſtio. 5. art. 4. cum ſimili, & propterea potuit à Summo Pontifice illa prohiberi, prout conſiderando præd. prohibita fuit, nec obſtant doctrin. in contrarium adduct. quia perſonæ inferiores Summo Pontifici non debent eſſe tantæ authoritatis, vt præſcriptionem omninò tollere valeant, ſi quis autem plura intendit videre de præſcriptione iuris redimendi vltra ſupra adducta, videat Couar. lib. 1. variar. reſolution. c. 9. per tot. & Ioan. Bapt. Lup. in d. l. 2. §. 2. num. 92. vſque ad fin. §. C. de pact. inter emptor. & vend. an autem ſit facienda differentia inter præſcriptionem 100. annorum & præſcriptionem immemorabilem, pro vt ex particul. adnot. & declarat Nauarr. loc. hic ſupra cit. non videtur pertinere

nere ad rem propoſitam, quia Sſmus Pontifex vſus fuit iſto loquendi modo, vel ad maiorem rei declarationem, cum lex nullum dubium continere debeat c. fi. de conſti. vel ad remouendam omnem controuerſiam de dominio præd. & propterea Bulla quolibet modo conſiderata remanet clara, & ſine difficultate.

ADDITIO.

CVm obligatio iſta conſideretur diuerſimodè, hinc eſt, quod aliquando eſt licita, & aliquando ſecus; ex parte igitur emptoris, quod videlicet ipſe teneatur reuēdere, eſt de iure licita, & legimus in hac particul. & in iur. in gloſ. citat. ex parte autem venditoris, quod ſcilicet teneatur redimere eſt illicita, vt docet Auguſti. Bero. ſuper cap. noſtrum num. 37. 42. de emption. ex quo enim emptor habet libertatem recuperandi ſuam pecuniam, aut fructus inde percipiendi, Ideo præſumptiue videtur habuiſſe intentionem illam mutuandi ad certum lucrū, & ita obſeruaui etiam in practica: vlterium iſtud pactum poteſt etiam conſiderari, vt celebretur quod intra certum tempus, vnde ſicut apparet diuerſum, ita diuerſum producit effectum vt in d.c. præſertim adnot. docto. & præcipue Bero. & Couarru. lib. 3. variar. reſol. cap. 8. num. 7. 8. in caſu autem licito, fuit aliquando dubitatum an occaſione iſtius Pacti res minus valeat. Sol. affirmatiuè Couarr. in d. tracta. & lib. c. 10. in princ. cum ibi adduct. vnde ſecundum qualitatem iſtius pacti oportet iudicare, contractum eſſe licitum, vel illicitum ex hoc capite.

TEX.

Non obſtantibus aliquibus pactis directè, aut indirectè talem facultatem auferentibus, quibuſcunq; verbis, aut clauſulis concepta ſint.

GLOS. XXV.

De agente contra legem.

PEr hanc particul. longè melius meo iudicio demo-ſtratur verum, quod in ſuperiori proxima glo. conclúſum fuit, atq; hoc idem confirmari poteſt per c. cum quid & ibi Doct. de regul. iu in 6. ſi enim per viam ſaltem indirectam poſſet veniri contra prædictam facultatem redimendi cenſum, ſine dubio daretur etiam occaſio cōtra prouiſionem totius iſtius Bullæ, quod cum admitti aliquo modo nequeat, propterea ſequitur idem, quod ſupra dicebamus. Sed quæreret aliquis, quomodo poſſet cognoſci contrauentio caſu, quo commiſſa eſſet. Sol. obſeruo apud ſcribentes (licet nemo expreſſe hoc dicat) quod quælibet lex, ſeu conſtitutio quatuor habet intellectus, quorum primus dicitur litteralis, ſecundus mentalis, tertius directus, & quartus inductiuus: Ex quibus inferendum puto, quod poteſt quis vnum intellectum approbare ad ſe defendendum, & alterum reijcere: hinc eſt quod Doctores ſuper l. non dubium C. de legib vbi Bal. num. 1 & Iaſ. num. 4. adnōt. an ille, qui venit contra verba legis debeat puniri, ſicut ille, qui venit contra mentē & Theolog. quærunt an liceat præter verba legis agere, vt videri poteſt apud D. Thom. 1. 2. q. *96*. art. *6*. & Sot. lib. 1. de iuſt. & iur. q. 6. ar. 8. & cum contrauentio, vt plurimum fiat fraude, ideo adnotari debeat, quod fraus committitur aliquando de re ad rem; aliquando de contractu ad contractum; aliquando de perſona ad perſonam; & aliquando de modo ad modū Iaſ. in d. l. non dubium num. 45. & glo. ſuper l. contra legem ff. de legib. cognoſcitur vero per diuerſas coniecturas iuxta l. dolum C. de dolo l. continuus ff. de verb. obligat. cum ſimil.

ADDITIO.

LIcet ſit vulg. iuris concluſio, quod pacta contra leges conuenta non teneant l. pacta quæ contra. C. de pactis l. dubium. C. de legib. dubitatur tamen in caſu de quo agimus de nonnullis pactis, vt e.g. quod debitor cēſus debeat illum ſoluere ſi fundus factus ſit infructuoſus actu, ſed non potentia iuxta ea, quæ diximus ſupra in addit. ad gloſ. 22. ad hoc puto dicendum vltra ea, quæ ibi adnot. quod talis fundus aut reducitur ad culturam ex accidenti, & ſic tractu temporis argumento text. in §. alia ſane cauſa Inſtitut eod. de rer. diuiſ. au' per induſtriā expenſas, & non aliter: in primo caſu poteſt ſuſtineri tale pactum, ſecus ſecundo, & ratio eſt, quia in primo caſu pars ſeu in nihil læditur, ſeu in modico, ſecus in ſecundo ob graues expenſas, & adhoc facit tex, in c. propter ſterilitatem, & ibi docto. de locat. Menoch. lib. 2. de arbitr. Iud. caſu 76. & Couarr. lib. pract. quæſt. c. 3 o. atq; hæc omnia coniungenda ſunt cum ijs, quæ diximus in d. addition ad. d. gloſ. 22.

TEX.

Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit.

GLOS. XXVI.

De extinctione cenſus cum ſolutione precij.

NOn ſine cauſa legimus in præſenti particul. quod quando cenſus extingui debet cum traditione pretij, obſeruandum erit id, de quo inſequenti glo. dicemus primo enim Summus Pontifex voluit etiam prouidere indemnitati domini ipſius cenſus prout facit in ſequenti particul. & ibi dicemus; ſecundo cum cenſus habeat ſimil itudi-

militudinem cum vſufructu, licet habeat etiam diſſimilitudinem, vt ſatis clare cognoſçitur ex ſupra in alijs glo. adnotatis: hinc eſt, quod quemadmodum vſusfructus extingui poteſt multis diuerſisque modis iux tot.tit.ff quéadmodum vſusfruct amitt.& probat text.in §.fi.qui incipit finitur Inſtit. de vſufruct. itaquoque hoc idem dicendum eſt de ipſo cenſu, & propterea adnot. ſupra quod aliquando extinguitur ad extinctionem fundi, in quo conſtitutus fuit, ex quo ſequitur, quod prouiſio Bullæ in ſequenti particul. non poteſt, nec debet verificari in quolibet caſu extinctionis cenſus, ſed ſolum, quando extingueretur cum reſtitutione precij: reliqui autem modi extinguendi cenſum, qui, & quales ſint non videtur neceſſarium hinc referre: exemplificatiue tamen eſſet donatio, teſtamentum, ſucceſſio, permutatio, & ſimiles alij, & ratio eſt quia ſicut huiuſmodi modis poteſt dominus alienare alia ſua bona iuxta l.fi.ff.de legib. Sebaſtian. Medices in ſuo tract.de legib.& ſtatut. par.4.q.28.29.30.ita quoq; hoc idem eſt dicendum de cenſu iſto.

ADDITIO.

Cenſum poſſe extingui diuerſis modis clariſſimum eſt in iure videlicet primo ex parte fundi illius iuxta ea, quæ diximus ſupra ad particul. & gloſ.22.ſecundo ex facto debitoris, ſi factus ſit non ſoluendo, limit.tamen quod tunc poſſet agi contra tertios poſſeſſores ſi ille à princ.legitimus fuerit: iuxta l.rem alienam.ff de contrahend. empt. Fabian. in tractat.de empt.quæſt.4.ver quarto quæritur: tertio ex parte creditoris, & debitoris ſimul, ob diuerſas inter eos contractas conuentiones hæc enim particul. cum ſeq intelligitur, quando debitor vellet cenſum extinguere parte inuita: ex quo creditor non poteſt cogi aliud pro alio accipere l. 1. ff. ſi cert. peta. l. eum à quo C. de ſolut. denique ex parte contractus, cum ille aliquando à prin.& aliquando poſtea reddatur nullus, ſeu inutilus, vt diximus ſupra, & infra quoque dicemus.

TEX.

TEX.

Volumus per bimeſtre ante id denunciari ei, cui precium dandum erit.

GLOS. XXVII.

De denunciatione facienda à volente exſtinguere cenſum.

DEbet cenſuarius denunciare domino cenſus, qualiter ipſe intendit eodem precio redimere cenſum alias per ipſum venditum, atque per duos menſes expectare antequam celebretur contractus reuenditionis, idq; ſtatutum hic legimus ea ratione, vt dominus cenſus poſſit d. termino durante determinare qui facere velit de d. precio ſibi de prox. reſtituendo, ſed quid iuris erit ſi nollet d. precium recipere. Sol. cautela, eſt vt cenſuarius illud deponat depoſito reali ad hoc, vt liberetur ab obligatione ſoluendi cenſum, atque legitime denunciet ipſi domino iuxta l acceptam, & ibi Bald. C. de vſuris Menoch. lib. 2. de arbit. iud. caſu 232. & Caſſan in conſ. 41. per tot. ibi plene explicatur oblatio realis ad hoc, vt debitor liberetur ab obligatione ſoluendi, ob moram creditoris in non recipiendo: de iſto autem termino non occurit hic aliud adnotare, niſi quis quęreret an poſſet prorogari, vel diminui cum quilibet poſſet renunciari iuri ſuo l. ſi quis in conſcribendo C. de pactis. Sol. iudicarem negatiue eſſe reſpondendum, primo quia docet Socin. in ſuis regulis regul. mihi 419. limit. 2. quòd ſolemnitati iuris renunciari nequit, & cum hæc particul. videatur continere partem ſolemnitatis, requiſitæ ad contractum cenſus merito &c. ſecundo quia daretur inde occaſio celebrandi contractus cenſuum contra formam in hac Bulla traditam, quod de iure permitti non debet argumento c. per veſtras in ſi. de donat. inter virum: non obſtat. d. l. ſi quis in conſcribendo, quia limitari debet ad euitandas

frau-

fraudes, vt conſtat per deducta.

ADDITIO.

QVoniam dominus cenſus aliquando cedit illum alteri, dubitatum fuit in pract. an cenſuarius debeat id denunciare domino principali, vel ceſſionario. Sol. ego ſoleo ita diſtinguere, quod ſi debitor cenſus in ſoluendo recognouit in creditorem ipſum ceſſionarium, tunc eid. tenetur id denunciare iuxta formam hic tradit. ſi quia in eū ſunt translata iura iux. trad. à Iac. de Aren in ſuo tract. de ceſſionib. c. 6. per tot. tum et quoniā ſtante conſenſu d. ceſſionarij, atque debitoris, & creditoris ipſius cenſus dicitur facta nouatio iuxta l. fin. C. de nouation. Francus. in deciſ. Neapol. 15. & Gozadin. conſ. 38. ſecus autem puto tenendum, ſi d. ceſſionarius non fuerit recognitus in creditorē & ratio eſt, quia cū ipſe retineat actionē directam, vt dicit Iacob. loc. cita. & docto. in l. ſi C. mandat. illa adhuc videtur ſtare in ſuo robore, ex quo debitor nō conſenſit.

T E X.

Et poſt denunciam intra annum tamen, etiam ab inuito precium repeti poſſe &c.

G L O S. XXVIII.

De iure cogendi debitorem intra annum pro reſtitutione precij.

COntra hanc particul. facit tot tit. ff. quod quiſque iuris in alium ſtatuit &c. ſicut enim per bimeſtre cenſuarius expectare debet iuxta id, quod in ſuperiori gloſ. adnotauimus, ita quoque per iura adducta intra bimeſtre deberet cogi ad reſtituendum precium, & ſic male videtur ſtatutum, vt intra annum &c. Sol. vel dicas quod definire huiuſmodi terminum erat in mero arbitrio legislatoris, cum ſit tantum iuris poſitiui, & propterea

rea nulla ratio in contrarium aliquid concludit: vel dicas ſecundo longiorem terminum fuiſſe conceſſum domino cenſus, quia non ita de facili poſſet habere occaſionem conuertendi illud precium in aliquod aliud eius commodum, vel dicas tertio, quod ſi cenſuar us continuo habet libertatem redimendi cenſum, vt ſupra vidimus; non eſt inconueniens, vt dominus cenſus habeat in caſu iſto commoditatem vnius anni ad repetendum d. precium: not. tamen, quod iſta repet tio precij non eſſet licita, ſi in præſenti permiſſa non fuiſſet docent enim Doct. quod ius reſcindendi contractum emptionis, & venditionis aliquando eſt in poteſtate ipſius venditoris tantum, & tunc ſine controu rſia eſt de iure licitum ſiue ſit de vendendo ſimpliciter, ſiue de reſtituendo rem emptam, vt plene docet Iohan. Bapt. Lup. in d. l. 2. in præfat. num. 24. & 25. per tot. C. de pact. inter emptor, cum ibi adduct. Couarr. lib 3. variar. reſolut. c. 4 num 4. verſ. his ſane Tiraq. in tract. conuention. in præfation. nu. 3. & ſeq. ſiue competat ex diſpoſitione iuris, vt contingit per hanc Bullam, ſiue ex conuentione hominum, & ſit per pactum, vt habetur in citat. locis. aliquando, vt ſicut iſtud ius reſcindendi eſt in poteſtate ipſius emptoris, & tunc ſi ſibi competat ex diſpoſitione iuris, pro vt legimus in hac particul. non videtur poſſe dubitari, cum iuſtum aliud ſit naturale, & aliud à lege humana ſtatutum c. ius generale diſt. 1. Sot. lib. 3. de iuſt. & iu. q. 1. ar. 2. ſi vero eid. competeret vigore pacti, tunc aliud dicendum eſſet, cum illicitum à Doct. reputetur, Abba. in c. illo voſ. num. 6. poſt Medi. de pignorib. Ioan. Bapt. Lup. in d. præfat. d l. num 26. omnino vidend. cum adduct in d. loc. & ratio eſt, quia qualitas pacti denotat emptorem habuiſſe voluntatem potius mutuandi cum lucro, quam emendi & ideo dicit Abba. quod ipſe tenetur ad reſtitutionem fructuum.

ADDITIO.

DOct. in c. ad noſtram de emption. adnotant illum contractum ſapere vſuram, in quo emptor poteſt cogere venditorem ad reſtitutionem precij, vt etiam vidimus

dimus ſupra in alia addition. cuius oppoſitum videtur per hanc particul. hic definitum. Sol. puto diſpoſitionẽ iuris communis limitari per hanc part. ob cauſam per gloſ. ad not. dubitatur vlterius an iſta denuncia debeat eſſe iudicial. Sol. placet, vt ſit iudicial. & ratio eſt, quia cum hæc Bulla ſit facta ad euitandus fraudes, vt clare conſtat ex ijs, quæ diximus ſupra in alijs gloſ. longe facilius emi tantur illæ per actum iudicialem, quam per extra iudic. argumento c. quoniam contra. de probat. cum ibi adduct.

T E X.

Et vbi precium nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur, volumus nihilominus quodcunque redditum extingui poſſe prauia tamen ſemper denuncia, de qua ſupra.

G L O S. XXIX.

De reteratione denunciæ de qua ſupra.

SI hæc particul. à Summo Pontifice addita non fuiſſet, quam facillimè dubitari potuiſſet an iſtud ius redimendi iuxta formam in hac Bulla traditam intelligi debeat conceſſum pro prima tantum vice iuxta l. boues. §. hoc ſermone ff. de verb. ſignif. dicendum eſt igitur, quòd iſte §. per hanc Bullam in materia cenſus limitetur, cum iſtud ius, adeò perpetuum intelligatur, vt poſſit reijterari, pro vt hic legimus, vnde not quòd poteſtas alicui conceſſa ad aliquid faciendum, licet per d. §. intelligatur pro prima, & vnica vice, diuerſimodè tamen limitatur, vt docet Tiraq. plenè in ſua expoſitione ſuper d. §. & Felyn. omninò vidend. in c. 2. ferè per tot. de tregua, & pace; eſt tamen animaduertendum, quòd reiteratio, de qua in præſenti Bulla, & particul. permittitur dummodo fiat ead. forma hic data, & non aliter.

ADDITIO.

HIc poteſt dubitari de cauſa iſtius reiterationis. Sol. illa videtur ead. cum ea, quæ ſupra demonſtraui. mus d. denunciam eſſe faciendam, & cum præcipuè cauſa, & ratio, in decidendo attendi debeat iuxta l. fin. ff. de hæred. inſtituend. c. ſi cautio. de fide inſtrument. cum ſimil. Ideo ſemper ad illam eſt recurrendum, & ad hoc facit etiam c. intelligentia de verb. ſign.

TEX.

Et non obſtantibus his, de quibus ſupra, idque obſeruari, mandamus, etiam quod plüries, ac plüries denunciatum fuiſſet, nec vmquam effectus ſecutus fuiſſet,

GLOS. XXX.

De d. reiteratione facienda.

IN hac particul. melius declaratur, iſtam reijteratio- nem, de qua adnotauimus in ſuperiori gloſ. eſſe faciendam toties, quoties opus fuerit, ſeruatis tamen ijs, quæ per hanc Bullam ſeruari debent, & ſic ad maiorem declarationem additum fuit, quòd hic legimus, dubitatur tamen, & quæritur, vnde eſt, quòd in præſenti contextu habentur iſta verba, & non obſtantibus his, de quibus ſupra, illa enim, quæ in ſuperioribus particulis huius Bullæ habentur, non videntur obſtare deciſioni, & prouiſioni, quam in ſuperiori proxima, & præſenti particula continetur, vndè merito &c. Sol. reſponderi poteſt, quòd licet ea, quæ in ſuperioribus ſtatuta ſunt, non videantur modo aliquo obſtare, ſi recto ſenſu intellecta fuerint: quoniam tamen inductiuè conſiderata potuiſſent videri contraria: Ideo ad remouendam omnem

difficultatem videntur addita prædic. verba, & non obſtantibus, &c.

ADDITIO.

QVoniam poterat dubitari an iſta reiteratio eſſet ſimul, vel ſæpe concedenda. Ideo addita fuit hæc particul. Hinc not. quod leges ſunt exequendæ ita, & taliter, vt mens legislatoris cum effectu adimpleatur, & ad hoc facit l.2.§. iuram. ff. de orig. iur. vnde in illo caſu debet vere limitari, in quo mens legislatoris nequit verificari.

TEX.

Pacta etiam continentia precium cenſus extra caſum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe omninò prohibemus.

GLOS. XXXI.

De pacto cogendi venditorem ad precium reſtituendum.

SVpra in glo. 28. in fin. adnot. quòd poteſtas reſcindendi contractum cenſus, non debet eſſe apud emptorem, pro vt hoc idem legimus ſtatutum in præſenti partic. niſi tamen in caſu ſupra in alijs gloſ. explicato, quamuis autem Couarru. lib.3 variar. reſol.c. 9. num.3. verſ. primum quidem, & Io. à Medin. in ſuo C. de reſtit. tit. de cenſib.q.15. ver. quæ de pacto redemptionis, videantur ſentire oppoſitum, ſi tamen ſingula conſiderata fuerint, puto commodè poſſe conciliari, ſed cum in præſenti ſim gloſator, & non commentator, non conuenit ſingula examinare: de iſta autem facultate redimendi cenſum videndus eſt præcipue Ioan. à Medina in tota iſta

notab. q 15. in qua inter cætera explicat etiam vnum adnotatione dignum in ver. inde alia oritur dubitatio, an videlicet preciu n in caſu redemptionis, & reuendi-ionis debeat eſſe idem, & eiuſd. quantitatis cuius fuit in ipſa emptione, & venditione, pro vt hoc idem declarat Tiraq. in ſuo tract. de retract. conuention §. 1 in gloſ. 3. per tot. regulariter enim tenendum eſt, quòd debeat eſſe idem: quæ quidem regula in nonnullis caſibus poſſet limitari, vt partim habetur in hac Bulla, & glo. in ſuper factis, & in loc hic ſupra citat. vnde non conuenit nunc vlterius inſiſtere, & du n hæc particul. ſi aliqua indigeat declaratione, iſta habetur in alijs gloſ. Ideo ad alia me conferam.

ADDITIO.

DIcit tex. in c. quod de reg. iur. in 6 quòd quando aliquid vna via prohibetur alia non dicitur permiſſum, vnde prohibetur venditorem poſſe cogi ab emptore ad precium reſtituendum, alia via non debet dici id permiſſum. Ideo hæc partic. eſt intelligẽda regulariter, quia ſi ſecus eſſet daretur occaſio fœnerandi, quod autem iſta regula poſſit aliquando limitari recurrendum eſt ad loc. in gloſ. citat.

TEX.

Contractusque ſub alia forma poſt hac celebrandos fœneratitios iudicamus.

GLOS. XXXII.

Quid iuris ſi forma cenſus non fuerit ſeruata.

CIrca hanc particu. de tribus poſſet dubitari, & quæri quid iuris primò, cur text. dicat ſub alia forma: ſecundo cur dicat poſt hac celebrandos: tertio, cur dicat fœneratitios iudicamus. Quo ad primum, cum propriu n ſit formæ dare eſſe l. Iulianus ff ad exhibendum, & Pontifex hic dicat ſub alia forma, videtur propte-

rea, quod contenta in hac Bulla ſint de forma iſtius contractus cenſus. Sol. hæc forma dupliciter conſiderari poteſt, quo ad forum fori, & ſic ſine dubio, omnia ſunt ſeruanda, & ſunt de forma, tum quia Pontifex per hæc verba videtur hoc determinare, cum ſint verba neceſſaria iuxta tradit. ab Abba. in c. nam concupiſcentiam, de conſtitut. tum etiam, quia in hac particul. habet etiam clauſul. irritantem, de qua eſt text. notabil. in clem. 1. de conceſſ. præbend. & Staphil. in ſuo tract. de litteris gratiæ, & inſtit. in propria rub. iſtius clauſul. Quo ad forum conſcientiæ, & ſic non puto ſingula eſſe ſeruanda e. g. quod fiat coram teſtibus, & notario; huiuſmodi enim requiſita extrinſeca in iſto foro non videntur neceſſaria, cum ſolemnitates iuris, ex quo videntur introductæ ad euitandas fraudes in foro conſcientiæ non requirantur ſecundum vnam opin. quam ſemper iudicaui veram, de qua pertractant Doct. in c. cum eſſes de teſtament. vbi præcipuè Couarr. in c. quia plerique de immunita. Eccleſ. vbi præcipuè ibi adduct. Quo ad ſecundum non videtur neceſſarium hic aliud adnot. cum ſupra in glo. 21. diximus proprium eſſe legis futuris negotijs dare formã, & propterea Summus Pontifex, & ibi, & hic declarauit meutẽ ſuam fuiſſe ſemper reſpicere futura, præter tamen id, de quo infra dicemus: & quoniam de hac re etiam ſumus dicturi in alijs particul. Ideo ad Tertium dicimus, quod contractus (pro, vt in iure obſeruare potui) quidam ſunt validi, & iuſti, quidam ſunt validi, ſed iniuſti, atque huiuſmodi diuerſæ ſunt ſpecies, quidam denique ſunt omninò inualidi, & nulli vnde hoc adnot. quæritur cur Pontifex dicat fœneratitios, ideſt vſurarios. Sol. Iniuſtitia, quæ ſæpè committebatur circa contractum cenſus, vt plurimum reſpiciebat delictum vſuræ, & propterea Summus Pontifex iuri, & conſcientiæ iudicauit conueniens, præſertim ſub hoc reſpectu prouidere, & ideò, ſicut in hac Bulla data fuit forma ad celebrandum contractum cenſus ad hoc, vt euitetur vſura, ita quoque fuit conueneniens declarare, quòd ſi contractus aliter celebrentur, potius fœneratitij, quã ſimpliciter illiciti, & iniuſti eſſent reputandi, & ſic tex videtur clarus, & ſine difficultate.

ADDITIO.

De forma ſeruanda videndi ſunt docto. in l. non dubium. C. de legib. & in c. cum dilecta de reſcript. hic poteſt dubitari, an actus ſit nullus ipſo iure ob formã nõ ſeruatam: ego ſum ſolitus ita diſtinguere, quòd actus ſit nullus ipſo iure, ſi moraliter fuerit conſideratus, ſecus ſi naturaliter: Ideo requiritur ſententia declaratoria argumento c. cum ſecundum ll. de hæret. in 6. de effectu autem nullitatis actus, videndus eſt Tiraq. in l. ſi vnquã, in verb. reuertantur. C. de reuocan. donat. & nos diximus in tractat. de ſubreption. reſcripto. quæſt. 4. art. 10.

TEX.

Et ita illis propterea non obſtantibus, quicquid vel expreſſè, vel tacitè contra hæc noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, a fiſco volumus poſſe vendicari.

GLOS. XXXIII.

De pœna imponenda ob formam iſtius Bullæ non ſeruatam.

Hic Summus Pontifex non ſolùm melius declarat, quod in ſuperiori proxima particula determinauit, ſed etiam addidit aliam pœnam, vltra declarationem, contractum eſſe fœneratitium, vndè in præſenti de tribus occurit dubitari, primo vnde eſt, quòd trangreſſores huius Bullæ puniantur duplici pœna, videlicet, quòd contractus ſit fœneratitius, & quòd a fiſco vendicetur, quod in contrarium factum fuerit: ſecundo, cur potius à fiſco illud vendicari, & parti non reſtitui debeat: tertio an illud remiſſum, vel dimiſſum intelligatur confiſcatũ ipſo iure, & abſque aliqua ſententia. Quo ad primũ per l. ſenatus ff. de accuſa. malè videntur impoſitæ iſtæ duæ pœnæ. Sol. hæc ſolutio dependet à ſolutione alterius quæſt. an vlz. annullatio actus ſit pœna, de qua plenè tractant Doct. in l. non dubium vbi Iaſon. Bald. & alij. C. de legibus, & Canoniſt. in c. 2. de conſtitut. vbi præcipuè

Abba.num.5.cum adduč. ibid. vndè tenendo opin.quòd annullatio non ſit pœna,ſumus in claris,ſed tenendo oppoſitum, dicimus id non eſſe inconueniens, quia pœna iſta annullationis venit in conſequentiam ob non ſeruatam formam,vel dicas ſecundo,quòd ob grauitatem delicti iſtæ duæ pœnæ habent rationem vnius, meritò &c. Ad ſecundum dicimus, quòd in caſu traditionis alicuius rei in aliquem,aliquando id continget ſine aliqua turpitudine,& tunc pro ſolutione tenendum eſt, rem in caſu reſtitutionis reſtituendam eſſe ei, à quo fuit data iuxta tot.tit.ff.de condictio n.cauſa data, & ibi Doct. & præcipuè Bart.aliquando vero id euenit cum turpitudine,quę aliquando reperitur ex parte dantis, aliquando ex parte recipientis,& aliquando ex partis vtriuſque iuxta l.1.& tot. ff.de condict.ob turp.cauſam; ob quam quidé diſtin. habemus intelligétiam huius Bullę in illa parte ex quo .n.illud remiſſum, vel dimiſſum,ſeu promiſſum, de quibus in text. ſunt contra mentem Pontificis, & debitum iuſtitiæ,& ſic continent turpitudinem,non debebant parti reſtitui,ſed ob transgreſſionem,& ſic delictum commiſſum voluit à fiſco vendicari: de hac autem reſtitutionę facienda præſuppoſita turpitudine,vltra allegat.videndus eſt Nauarr in ſuo Manual.c.17.ver.ſeu §. cui reſtituendũ per tot.Sot. lib.4. de iuſt, & iure q.7.ar.1. Ad ſecundum argumentum.Ioan.a Medin.in ſuo C de reſtitu.q.2. ver. de eo, quod ſecundo loco quærebatur, per duas pag. & Canoniſt.in c.quia plerique de immunit. eccleſ. cum ſimil. Ad tertium denique dicimus, quòd hæc verba videntur præſuponere rem eſſe confiſcatam ipſo iure, & propterea fiſcus poteſt illam tanquam ſuam vendicare, an autem hoc ſit verum habet difficultatem;cęterum per ea,quæ nos docent Canoniſt in c.ſi diligenti.de foro competen.vbi præcipuè glo. & Abb. & Tiraq.in l.ſi vnquam in ver.reuertantur C.de reuocand. donation. videtur tenendum d.rem ipſo iure eſſe confiſcatam,cum verba ipſa id demoſtrent:Iudicatem tamen Fiſcum non poſſe venire ad huiuſmodi rei vendicationem:niſi prius per ſententiam declaratum eſſet contractum,ſeu promiſſum fuiſſe, & eſſe factum contra formam huius Bullæ, & hoc dico perq; cum ſecundum leges.de hæret. in 6.Gabriel in ſuis

concluſ.tit.de maleſic.concluſ. 12.in princ. cum ſimil.

ADDITIO.

Circa hanc pœnam de duobus occurrit dubitari, primo an propter quamlib.Bullæ particul. transgreſſionem pœna ſit imponenda: ſecundo ſi fructus computari debeant in ſortem, an pecunia,qua cenſus fuit emptus poſſit publicari. Quoad primum eſt vulg concluſio in iure,omnino delicta eſſe punienda ob intereſſe reipubl.c.vt famæ,& ibi gloſ.not. in verb. impunita de ſenten.excommunica.cum ibi adduct ex qua ſequitur in caſu propoſito quod ſicut cenſus celebratus contra quamlib.particul.de præd.dicitur ſimulatus,& contra Bullam ſimpliciter contractus,ita quoque illius pœna debet puniri. Quoad ſecundum de duobus poteſt dubitari an d. publicatio debeat verificari, primo ſi quid datum, vel promiſſum,ſeu remiſſum propter huiuſmodi cenſum,ſecundo an illa locum habeat in precio eiuſ.Pro ſolutione vtriuſque puto præmittendum,omnium conſenſu, dare ad vſuram eſſe prohibitum iuxta tot tit. de vſuris ob dictum Euangel. mutuum date nihil inde ſperantes relat. in c. conſuluit.eod.& ibi in gloſ.declaratum.D.Thom.2.2.q.78.art. 1. accipere autem in caſu neceſſitatis eſt permiſſum,ſecus aliter idem doctor ſupra in d.q.ar.4. Ex hoc infertur,quod ſi cenſus celebretur contra formam iſtius Bullæ, & ille, qui vendit id non faciat ob eius indigentias,ex quo malum commiſit per iſtam doctrin. & propterea dicitur in delicto communicaſſe. Ideo d. pecunia debet confiſcari,cum vterque contrahentium dicatur deliquiſſe iuxta gloſ. recept.in c.1.in ver. pari pœna de offic.iud.delega ſecus autem quando venditor cenſus vendit. & pecuniam accipit, vt prouideat ſuis indigentijs, tunc enim hæc Bulla debet limitari ad hoc q vt iura adinuicem concilientur cap. cum expediat de elect. in 6. & ita conſului in contingentia facti.

TEX.

Hanc autem ſalutiferam ſanctionem, ne dum in cenſu nouiter creando, verum etiam in creato quocunque tempore alienando, modo poſt publica-

tionem conſtitutionis creatus ſit, perpetuo, & in omnibus ſeruari volumus.

GLOS. XXXIV.

Quomodo hæc conſtitutio reſpiciat cenſus præſentes.

IN hac particul. Summus Pontifex videtur prouidere caſibus præſentibus, vt verba illa (Verum etiam increato) denotant: dubitari tamen poſſet, an hoc ſit verũ. primo quia dum de eſſentia legis requiratur promulgatio D.Tho.1.2.q.90.ar.4. Sot.lib.1.de iuſt.& iur.q.1.ar.4.Canoniſt.cõmuniter in c.cognoſcentes de cõſtit.ſequitur inde, quòd caſus ſi eueniſſet ante promulgationem diceretur prçteritus, ſi vero poſtea videtur futurus; ergo caſus præſens dari non poteſt: ſecundo cõſidero verba, quocunq; tempore alienando &c. quæ cũ reſpiciant tempus futurum meritò. Sol. hæc difficultas poſſet meo indicio ita diſſolui, ꝙ cenſus, (vt de eò loquamur) aut eſt iã celebratus, & in eſſe deductus ante promulgationem huius Bullæ, & tunc quid de eo definiat Summ. Pontifex, dicemus infra in part.& lz.legẽ ipſam &c. aut, & ſecundo loco eſt conſtitutus poſt d.promulgationẽ, & tunc ſi conſideretur ſimpliciter, videtur caſus præſens: Si verò cõſideretur reſpectu alienationis, de eo faciendæ, pro vt hic cõſideratur videtur eſſe caſus futurus, at ſi ſimpliciter conſideretur, caſus futurus erit meo iudicio reputandus, ſed ſi hæc partic. reſpicit ſolũ alienationem cenſus, vnde eſt, ꝙ tex. dicit poſt promulgationẽ &c. Sol. reſpõderi poteſt, ꝙ Bulla potuit eſſe promulgata, ſed adhuc non vnicuiq; nota, & cognita per auth. vt poſt duos menſes, & Doct. in d.c.cognoſcentes, quia ſi ſtatim poſt promulgationem, fuiſſet neceſſarium ſeruare hanc Bullam in creandis cenſibus, iſta particul. nihil penitus operaretur, quod non eſt dicendum iuxta c.relatum, & ibi glo. not. de cleri. non reſidentibus cum ſimil. merito &c.

ADDITIO.

LIcet ſit clara iuris concluſio, quam lib. conſtitutionẽ in deſiniendo reſpicere futura Doct. cõmuniter in c.

ſi.de conſtit.quoad præſentia tñ,& prçterita platet hanc reg.adnotare, quod ſi per conſtit. præcedentia ſit alteri ius acquiſitũ, non debet per nouam illud tolli, per illam vulg.iur. reg. de iure acquiſito non toll.de qua adnotan. eſt Gab.in ſui cócl.in ꝓprio tit.hac fortaſſe de cauſa Abb. in d.c.ſi.in ſi.adn.pçnã eſſe imponédã ſecũdũ cõſtit quç vigebat tépore delicti, & non ſecundũ aliã ſuperuenientẽ.

T E X.

Declarantes precium ſemel cenſui conſtitutum, nunquam poſſe ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quo ad vltimo contrahentes minui, vel augeri.

G L O S. XXXV.

De prohibiti precij cenſus augumento, & decremento.

EST animaduertendum hic de qualitate,& quantitate precij, vltra id, quod ſupra in alijs gloſ. adnotauimus, quod precium diuerſa ratione, atq; reſpectu, poteſt de facto, & de iure augeri, & reſpectiuè diminui, pro vt declarat gloſ.not.ſuper c.cum cauſa,in ver.ad aliã poſt Medi. & ibi Doct.de t it. facit doct. Corrad. in ſuo tract.de contract.q.56.per tot.vbi adnotatur, qualitates, & circũſtantiæ, quibus precia rerũ alterantur, & variatur vndè dubitatur, & quæritur ex hoc, qua de cauſa preciũ cenſus ob téporũ,& perſonarũ varietate nequeat alterari, & variari,& præſertim ad commoditatem cenſuarij, cum inde videatur ceſſare ſuſpicio vſuræ, augetur difficultas, quia ſupra demonſtrauimus, quòd dominus cenſus poteſt illum vendere minori precio meritò &c. Sol. conſiderando ſingulas particul. huius Bullæ, videtur inde colligi poſſe, quòd Pontifex multa prohibuit, quam aliàs de iure communi fuiſſent licita. idque ea ratione factum eſſe potuit, vt videlicet tolleretur occaſio committendi fraudes,& ideo legimus, quòd vnuſquiſq; contrahentiũ ad illa remanet obligatus, pro vt alias de iure erit, vel eſſet, vnde hoc idem puto dicendũ in caſu propoſito, & propterea dubium videtur ſolutum: huiuſmodi autem augumentum, vel diminutio poſſet verificari non vigore

pa ẞi,ſed prout de iure communi eſſet permiſſum, & nô aliter iuxta ea,quæ ſupra in alijs glo.adnot.

ADDITIO.

AD hanc particul.facit quod ſupra adnotauimus ad gloſ.16.17.& 26 quibus adde,quod contractus iſte videtur indiuiduus,vt ſupra diximus in addit.ad gloſ.8. vnde ſi precium iſtud alteraretur neceſſario contractus diuideretur,quod non eſt dicendum,ſed contra ſæpe videmus cenſum extingui pro parte. Sol.intelligẽtia iſtius part.fortaſſe illa eſt quod cum præſuponatur cenſum 7. aureorum eſſe emptum precio 100.ita quod illud ſit precium iuſtum adueniente quauis circũſtantiarũ varietate, ſemper illud idẽ preciũ debet dici iuſtũ,nec obſtat,quod cenſus poſtquam conſtitutus eſt in eſſe,poſſit vendi minori precio præd.100.quia obiectio videtur vera vigorẽ conſuetudinis,qua paſſim videmus mercatores in vendẽdo huiuſmodi nomina ſolitos eſſe illa diuidere, vt docet F.Thom.Boninſig. in ſuo tract.del tagliare le dette,& in alio de contract. an autem id liceat circumſcripta conſuetudine eſt dubium,cum ceſſionarius recipiat à debitore d.ſeptem , & in caſu extinctionis cenſus reciperet d. 100.placeret d. precium non eſſe diminuendum niſi ratione damni ob d.rationem,vtſupra relatam.

TEX.

Et licet legem ipſam ad contractus iam celebratos non extendamus illos tamen omnes , in quos ſub alia forma peruenerunt cenſus,hortamur in domino,vt ſingulos contractus cenſuræ bonorũ religioſorum ſubijciant,et animarũ ſaluti cõſulant.

GLOS. XXXVI.

Quid iuris de contractibus ante hanc Bullam celebratis.

IN hac particul. duo facit Summ. Pontifex, primo clarius demonſtrat, hanc Bullam non extendi ad caſus præteritos,& ad cenſus iam celebratos,ſed ſolum ad cen

ſus.

ſus in futurum celebrandos, vnde in hac parte vltra id, quod ſupra in alijs glo. adnot. non occurrit aliud adnotare: ſecundo determinat, quid obſeruari conueniat de cenſibus ante hanc Bullam celebratis, qui quidem ſi fortaſſe celebrati fuiſſent iuxta formam hic traditam non occurrit aliquid aliud, cum vndiq; eſſent legitimi ſi verò aliàs, & ſub alia forma celebrati eſſent, tunc Summ. Pontifex dat in præſenti conſilium, quod vtile eſſet pro ſalute animarum, & propterea ſubditi, & fideles de neceſſitate ſalutis non tenentur talem exhortationem obſeruare per c ſi 14. q. 1. Abba. in c nam concupiſcentiam de conſtit. cum ibi adduct. nu. 4. poſt princ. De tribus tamen poſſet in hac parte dubitari, primo ſi contractus cenſuum ante hanc Bullam celebrati eſſent liciti fruſtra videtur datum hoc conſilium: ſecundo, quid iuris erit, ſi hoc conſilium non fuerit obſeruatum tertio cur Summ. Pontifex mandat dictos contractus ſubijci cenſuræ potius bonorum religioſorum, quam iuriſtarum. Quo ad primum reſponderi poteſt, quòd contractus licitus poteſt dupliciter conſiderari, primo, quo ad forum ſoli, ſecundo quo ad forum conſcientiæ, modo ex quo potuiſſet, ſeu poſſet contingere aliquem contractum cenſus fuiſſe, vel eſſe licitum de iure communi, quo ad forum ſoli, & non quò ad forum poli; ideo fuit conueniens dare huiuſmodi cõſilium, ſi enim talis contractus vndiq; fuiſſet illicitus, hoc conſilium nullo modo fuiſſet neceſſarium; hæc declaratio confirmatur vera per id, quod habetur in princ. eiuſdem Bullæ, in illa præſertim particul non poſſumus animarum (pro vt tenemur) ſaluti &c. cum ibi adnot. Ad ſecundum datur reſponſum, per id, quod diximus ſupra, ex quo enim conſilium, eſt voluntatis, vt in cita. loc. habetur, propterea tranſgreſſor non videtur teneri ad alialiquid, niſi tamen dicamus, ipſum teneri ad peccatum veniale, ſi trãſgreſſio ſit ſine contemptu, quia traſgreſſor iſte non facit contra, ſed præter mentem ipſius legiſlatoris, atq; hoc puto dicendum iuxta doct. recep. D. Th. 1. 2. q. 72. ar. 5. Ad tertium puto inprimis animaduertendum, ꝙ per religioſos in præſenti intelligere debemus Theologos; quia communiter accidentibus ſunt religioſi, cum theologia conueniat clericis, & religioſis c. ſi. & ibi Do-

ctores, ne cleric. ſi immiſce. nego. ſecul. vnde hoc præmiſ ſo puto reſpondendum, quòd cum ſit q. inter Doct. an de finire caſus conſcientiæ pertineat ad Iuriſtã, vel ad Theologum, de qua plenè tractat Corrad. in ſuo tract. de contract. in prohemio, & melius in q 49. p r tot & q iſta cum diſtin. ſolu:tur, ſimpliciter tamen ſi fuerit cõſiderata eius ſolutio ad mentem Pij V. Authoris iſtius Bullæ, illa videtur eſſe, quòd id pertineat ad Theologos, & propterea talem opinionem ſequutus dixit in præſenti, quod d contractus ſubijciant cenſuræ bonorum religioſorum vnde meritò &c.

ADDITIO.

COniungendo hanc particul. cum ijs, quæ habentur in c. ſi. de conſtit. obſeruo quod præteritis, vel præſentibus negocijs tripliciter prouidetur ſaltem regulariter vlz. primo per modum conſilij, ſecundo per modum declarationis, tertio per modum conſtitutionis, & cũ conſilium ſapiat aliquando præceptum; ideo not. glo. ſi. in c. ad aures de ætat. & qualitat. ord. not. vlterius quando ſit recurrendũ ad peritos, qui argumento iſtius tex. debent eſ ſe talis profeſſionis, qualis eſt caſus occurrens, & ad hoc facit etiam text. in l. 1. ff. de ventre inſpiciend. & c. vlt. & penult. de frig. & maleficia. cum ſimil.

T E X.

Non obſtantibus quibuſuis conſtit. & ordinationibus Apoſtolicis ſtatutiis, et conſuetudinibus, nec non priuilegijs, & litteris, etiam per quoſcunq; Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros, ac etiam nos ſub quibuſcunq, tenoribus, & formis &c. vſq; ad verſ. Datum Romæ.

GLOS. XXXVII.

De clauſul. non obſtantibus, & an hæc Bulla liget omnes fideles.

HÆc particul. videtur omninò ſuperflua per c. 1. de conſt. in 6. vbi legimus iura alia dicuntur eſſe in ſcrinio pectoris ipſius Principis. Sed iſta particul. appoſi-

ta fuit de ſtylo, cum in qualibet conſtit. hiſce temporibus apponatur, vel dicas ſecundo, appoſitam fuiſſe ratione, & reſpectu conſtit. particul. quæ cum ſint quid facti, præſumuntur ignorari, vt in eod c. legimus, vel dic. tertio, q. iſta particul. fortaſſe reſpicit etiam conſtitut. Principum ſecularium, quia hæc Bulla videtur ligare omnes fideles, & Chriſtianos, ſed not. quòd an hæc tertia ſolutio ſit vera, non videtur omninò clarũ, & propterea puto animaduertendum: quòd conſiderando omnes, & ſingulas conſtitut. Eccleſiaſt. item omnia adnot. a Canoniſt. ſuper c. 1. de conſtit. duo genera iſtarũ conſtitutionũ reperiuntur, quędam .n. reſpiciunt ſolum vtilitatem ſtatus Eccleſiæ, atq; iſtæ non ligant omnes fideles, ſed illos, qui Eccleſiæ ſunt ſubditi; quædam verò reſpiciunt omnes fideles, & Chriſtianos, & conſequenter omnes ſimpliciter ligant, id autem cognoſci poteſt, quia talis conſtitutio, aliquando reſpicit principaliter ſalutem animæ, prout eſt hæc Bulla noſtra, & tunc ſine dubio omnes ligantur, & ad hoc facit c. nouit. de iud. & ibi Doct. aliquando verò reſpicit ſtatũ Reipub. Chriſtianæ, & tunc idem eſt dicendum. Hinc eſt quod Doct. cómuniter tenent, quòd Chriſtiani, vt Chriſtiani, ſubijciuntur iuri can. eſt glo. ſup. §. 1. Inſtit. can. de iu. can. in ver. ciuiũ actiones: & ita ex his vera remanet d. tertia ſol. De iſta autem particul. non obſtantibus, non occurrit hic aliquid aliud adnot. quia in materia conſt. plenè de ea tractatur in d. c. 1. de cóſt. in 6. & nos alibi quoq; adnotauimus, & propterea in præſenti non oportet vlterius inſiſtere.

ADDITIO.

CONſtitutiones omnes Pontificiæ ad tres ſpecies poſſunt reduci; cum quædam ſint adeo vniuerſales, vt reſpiciant, & ligent omnes fideles; ſicut Pontifex eſt caput in vniuerſa Eccleſia Dei, cap. ad honorem de vſu pallij doct. in c. nouit. de iudic. quædam generales, promulgatæ ſolum propter bonum totius iſtius ſtatus eiuſd. Eccleſiæ quædam deniq; ſingulares reſpicientes certa loca, atq; ad hanc diſtinct. faciunt quæ adnot. doct. in c. 1 de conſtit. in 6. quomodo auté ſic diſtinctę cognoſcantur: placet adnotare quod ſicut conſtit. dependet in eſſendo à ſuis cauſis, & circumſtantijs c. erit diſtin. 4. c. non debet de conſang,

Caieta. in ſua ſumm. in ver. lex, & vt nos alibi diximus, ita iuxta doctrinam Philoſophi in cognoſcendo.

T E X.

Datum Romæ Apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1568. 14. Februarij Pontificatus Noſtri Anno IIII.

G L O S. XXXVIII.

De cognitione iuris per eius circumſtantias.

QVoniam leges variantur, ſecundum varietatem temporum c. non debet de conſanguinita. Ideo vtile eſſet in qualib. conſt. clauſul. iſtam apponere, quia cum inde cognoſcantur circunſtantiæ ipſarum, conſequenter illæ quoq; melius, & clarius intelliguntur: de iſta clauſula eſt text. in c. datum, ibi Doct. de regul. iur. in 6. & nos etiā alibi de ea diximus, vnde non puto neceſſarium, nec etiā in præſenti vlterius inſiſtere. Et ita per hæc ſint abſolutæ glo. ſuper iſta Bull. de cenſibus: ſingula tamen ſint dicta, & adnot. meo iuditio, & ſemper ſalua ſeniori, & meliori ſententia, & præſertim S. R. Eccleſiæ, cui in omnibus me ſubiectum eſſe profiteor.

A D D I T I O.

COgnitio omnium circumſtantiarum ipſarum legū & conſtitut. non tantum eſt neceſſaria ad intelligētiam earum, cum cognitio ſit adæquatio rerum ad intellectum, vt Philoſophi nos docent, verum ad earumdem conciliationem, cum ſæpiſſime operæ ſunt etiam adinuicem contrariæ, atq; hac de cauſa Specul. in ſuo ſpecul. in tit. de diſputat. atq; ad mentem eius Ioan. de Turrecremat. in proem. lib. Decret. q. 12. docent ſeptem regul. deſumptas à d. circumſtantijs per quas leges, & iura conciliantur. Ideo ſimilis clauſul. in qualibet alia lege, & conſtitutione eſſet non tantum vtilis, verum etiam admodū neceſſaria.

ADDITIO VLTIMA.

Quomodo contractus cenſus contra hanc Bullam celebretur, atq; cognoſcatur, & an aliqua via ſi illicitus fuerit corroboretur.

NEmini in iure perito eſt dubium omnem contractũ reduci ad hanc diuiſionem, vt conſideretur aut ratione ſcripturæ illius, quæ communi vocabulo inſtrumẽtum nominatur, aut ratione propriæ naturæ: primo licet talis ſcriptura alia ſit publica, & alia priuata, quando tamen illa ſit legitima, & quando illegitima, non oportet hic aliquid adnotare, cum de requiſitis earum copiosè, diſtinctè, & per capita pertractent doctores in c. 1. & 2. de fide inſtrument. vbi Abbas, & in l admonendi. ff. de iure iuran & ibi Batt. vbi nos docent id totum, quod deſiderari poteſt ad rei propoſitæ intelligentiam. at ſecundo reſpectu cum omnis contractus ſit aliquando validus, & legitimus, aliquando vero nullus, iniuſtus, & ſimulatus, vt paſſim in iure, apud doctos & in pract. videmus. Ideo de eo quædam oportet adnotare, & cum illius nullitas, ſeu iniuſtitia cognoſcatur, aliquando ex lectura ſcripturæ inſuper factæ, aliquando vero ex legitimis coniecturis, de quibus videndus eſt Ioſeph Ludoui. in ſua communi concluſ. 51. per tot. Menoc. lib. 3. de præſ. præſ. 122 per tot. & Maſc. in ſuo tract. de probat. concl 438 cũ plur. ſeqq vſq; ad concl. 448. hinc eſt quod vt modi talem cõtractum contrahendi, ac cognoſcendi ad aliquam methodum reducantur. Primo ad eius requiſita placet eos reducere, de quibus videnda eſt gloſ. ſummæ, vbi diſtincte, & compendioſe habentur. ſicut. n. contractus iſte conſtat ex illis ſi fuerit legitimus, ita quoq; ob vnicum illorum defectum redditur ſuſpectus; & ſimulatus. Secundo ad ſeptem rerum circumſtantias puto reducendos, qua de re deſcendendo ad earum explicationem, primo à circumſtantia, Quis, infertur, quod contrahentes, vel alter eorũ aliquando eſt inhabilis ad contrahendum, vt ſunt minores, iuxta l. 1. & l. magis pu o. ff. de reb. eorũ, vt ſunt etiam illi, qui quam facillime decipi poſſunt c. cum dilectus de

his quę vi, metuſue cauſa, cum ibi adno. & vt ſunt deniq; ſuſpecti ad decipiendum alios c. illos in ſi. de pignor. vnde ſicut contractus poteſt eſſe ex hoc cap. ſuſpectus, cum in eo perſona præſuponatur habilis, & re vera nō ſit talis; ita quoq; eius ſimu atio inde cognoſcitur: Secunda circumſtantia dicitur Quid, quæ tripliciter in re propoſita conſideratur, primo vt denotat fundum ipſius cenſus ſecundo ipſummet cenſum, tertio precium illius: primo modo ſimulatio committitur ſi dominus dicat fundum eſſe ſuum, & non ſit: ex multiplici .n. capite verificatur de iure aliquem eſſe, vel non eſſe dominum alicuius rei §.1.& in prin. Inſti. de inutil. ſtipu. facit §. non ſolum §. ſed, & ſi rem. §. ſi eadem res cum plur. ſeq. inſt. de leg. cum ſimil. & quatenus à prin. ex hoc ead. non detur ſimulatio poteſt tamen contractus fieri ſuſpectus ſi facto domini fundus pereat iux. §. ſi res legata eod. rurſus ead. res poteſt eſſe certa, ſeu incerta, iuxta ea, quæ diximus ſupra in addit. ad glo. 5. item poteſt eſſe modicæ quantitatis, ita q. cenſum impoſitum ſubſtinere nequeat argumento l. fin. C. quemadmod. Ciu. mun. lib. 10. l. 2. de anno. & trib. eod. & l. 3. §. præſes prouinciæ ff. de mun. & honor. cum ſimil. & in iſtis loc. glo. ſecundo ſicut cenſus iſte poteſt eſſe in pecunia, & in alia re, item in maiori, vel minori quantitate, ita ſimulatio inde committi, & cognoſci poteſt, de qua re quoniam diximus ſupra tam in gloſ. quam in addit. ad eas. Ideo in præſenti non oportet aliud adnotare: tertio reſpectu precium poteſt eſſe ſicut debet in pecunia, item in alia re, item in credito, & propterea ex hoc capit. non tantum poteſt committi ſimulatio, verum etiā ſæpiſſime committitur, & cum hæc omnia etiam ſupra ſint adnot. in gloſ. & addit. ad eas, ideo vlterius nunc procedendo ſequitur tertia circumſtantia, quæ dicitur Cur ex qua conſideratur cauſa, propter quam celebratur contractus iſte, ſi enim ex parte venditoris cenſus non vendiderit illum ad finem prouidendi ſuis indigentijs, & ſic ob cauſam licitam dicitur dediſſe occaſionem delinquendi, & communicaſſe in delicto, vnde in tali caſu etiam Fiſcus poſſit prætendere iuxta ea, quæ diximus ſupra in addit. ad gloſ. 33. ex parte vero emptoris, potius peccatum, quam delictum ex hoc cap. poteſt conſiderari, & ſic non

ſimulatio

ſimulatio, ſed ſimulationis ſuſpitio videtur orta, præd. cauſam tantum conſiderando, vlterius quarto loc. conſideranda eſt circumſtantia, quæ vocatur. Quomodo, ex qua cum formam contractus habeamus, poteſt illa conſiderari in foro fori, & in foro poli, ſub vtroq; reſpectu debemus animaduertere, & primo quod in hac Bulla quædã definiuntur, quæ reſpiciunt forum fori tantum, quædam vero vtrumq; Vlterius hæc forma cum poſſit reſpicere inſtrumentum, & contractus eiuſd cenſus: quoad inſtrumentum, ſi contrahentes deficiunt in aliquo de requiſitis de quibus adnot. ſupra loca vbi explicantur, redditur propterea ſuſpectus etiam contractus, cum ab vno ad aliud ſæpe fiat illatio, licet autem inſtrumentum in dubio præſumatur verum Maſcard. in d. ſuo tract. concl. 905. ex quo tamen de multis circa illud ſæpe dubitatur. Ideo recurrendum eſt hodie ad eund. Authorem in concl. ibid. ſeq. at ſi d. forma reſpiciat contractum, tunc illa adhuc conſideratur quoad ſubſtantialia, accidentalia, & naturalia. Bar. in l. vbi ita donatur. ff. de don. cauſ. mort. Bald. in l. 1. C. commoda. Ber. in c. nauiganti nu. 30. de vſur. ſed melius eſt ita diſtinguere, vt quædam conſiderentur de ratione, & natura contractus quatenus ſpecie diſtinguitur ab alio contractu, quædam vero de ratione virtutis ad quam reducitur, à qua ſicut cognoſcitur iniuſtus, ita etiã ſimulatus. Quinta ſequitur circumſtantia dicitur. Quando: celebratur n. contractus aliquando in tempore prohibito, & propterea infertur ſuſpitio ſimulationis, hinc eſt quos penes me ex hoc cap. ſemper fuit ſuſpectus contractus ille, in quo minor obligatur ad aliquid ſi eod. tẽpore ſit ſibi datus curator, inde .n. infertur, quod ſicut celeritas aliquando deſideratur l. 1. ff. de damno infect. ita aliquando damnatur, vt adnot. ibi gloſ & ſic ſuſpitionem cauſat, atq; inde cognoſcitur. Sexta circumſtantia dicitur Vbi, quæ in materia propoſita ideo cauſat aliquando contractum ſimulatum, quia locus ad contrahendum eſt ſuſpectus c. cum R. & ibi doct. de offic. iudic. delegat. Menoch. lib. 2. de arbit. Iud. caſu 468. cum ibi adduct. vnde ad hanc, & præcedentem circumſtantiã, facit iſtud dictum Sacræ pag. Qui facit malum, odit lucem, ex quo tn. contrahentes debent gaudere plena libertate in con-

trah endo,

trahendo, hinc eſt, quod qualitas loci, vbi contractus celebratur ſæpe reddit illum ſuſpectum. Septima, & vltima circumſtantia nominata: Quibus medijs, ea ratione demõſtrat illud idem, quia contrahentes libere contrahũt, aliquando dolo, & aliquando ignoranter: argumento cap. ſuper litteris cum ibi adnot. de reſcript. quibus addi poteſt quod alter eorum aliquando metu, vel vi inducit partem ad contrahendum: de ignorantia .n. & dolo, quibus talis contractus celebratur, vel præſuponatur celebratus, non oportet hic aliquid adnotare, cum de hiſce medijs dixerim in tract. de ſubrept. reſcript. q. 9. & 10. de metu autẽ, & violentia ſit ſatis adn. Maſcar. in d. ſuo tract. concl. 1053. 1054. & 1409. ſicut .n. qualitas medij ad contrahendum eſt aliquando licita, & aliquando illicita, ita tũ contractus inde celebratus dicitur, & cognoſcitur, ita ex ijs, omnibus habemus (ni fallor) certam regulã, dã contractus iſte celebratur illicitus, & vt talis cognoſcitur; ad hæc omnia puto nunc addendum, quod quamuis contractus fuerit à prin. legitimus, & iuſtus, ſi poſtea efficiatur illicitus, & iniuſtus, quæreret aliquis quid iuris, cui quæſitò puto reſpondendum, quod ſi id contingit caſu, & ſine culpa contrahentium placet adnotare quæ diximus, ſupra in glos. 12. & addit. ad eam: aut facto, & culpa alterius eorum, & ſic placet obſeruare, quod nos docent doct. ad §. ſi res legata, relat. ſupra in declaratione 2. circumſtantiæ. Præſupoſito autem contractum eſſe illicitum, & contra formam iſtius Bullæ celebratum, dubitatur modo, an aliqua via poſſit ita emendari, vt fiat legitimus; pro parte affirmatiua facit Bulla Grego. XIII. qua confirmatus fuit quidam contractus cenſus Caſtri Sigilli agri Peruſini. In contrarium facit cõmunis reg. id quod noſtrum ff. de reg. iu pro ſol. puto animaduertendũ, quod cũ contractus iſte habeat eſſe à iure poſitiuo vigore illius Bullæ, ex quo ante eam talis forma non habebatur, inferendum eſt ſolutionem non poſſe dari ex parte contractus; nec ex parte Pontificis ſolum, quia oportet examinare illam iuris quæſt. an Princeps poſſit tollere ius alterius quod non conuenit in præſenti: vnde concludo ex parte contrahentiũ principaliter eſſe deſumendum, quid tenere debeamus: & ſic aut contrahentes mutuo conſenſu vo-

ſunt emendare illud malum, quod in tali contractu præſupponitur reperiri, & tunc ſumus in clatis, quia ſicut cōtractus recipiunt legem à voluntate contrahentium l. in conuention. ff. de verb. oblig. l. 1. §. ſi conuenerit. ff. depoſi. cum ſimil. ita etiam ab eiſd. poteſt emendari, aut alter eorum vellet id facere parte inuita per recurſum ad Principem iuxta doctr. Bart. in l. ſi quos C. de decurion. lib. 10. qui docet Principem poſſe confirmare aliquem contractum, facit tot. tit. de confirmat. & tunc vlterius oportet ita diſtinguere, quod cùm duplex reperiatur ius vlz. in re & ad rem cap. penultimo, & antepenultimo de præb. in 6. l. quoties C. de rei vend. Lud. Mol. in 2. ſuo tract. de i[illegible] ſlit. q. 1. ſequitur inde, quod qui petit confirmari iſtu[illegible] contractum aut id petit reſpectu iuris, quod altera p[illegible] habet in re, aut reſpectu alterius iuris: primo modo [illegible] poteſt nec debet à Principe obtinere, ſecus ſecundo [illegible] tio eſt, quia primum non poteſt de iure tolli, ſecus ſe[illegible] dum, vt in d. loc. habetur, & Princeps de iure ordin. intendit obſeruare reg. etiam Conc. Apoſt. de iure ac[illegible] ſito non toll. de qua cæteris omiſſis eſt adnot. Gab. in [illegible] concl. in proprio tit. per plures concl. dixi de iure ord[illegible] rio, quia de plenitudine poteſtatis non intendo hic [illegible] quid definire: me remitto tamen pro clariori intellig[illegible] tia ad ea, quæ nos docent Canon. in c. ex parte il 2. de [illegible] fic iud. deleg. & Bart. in prima conſt. ff. num. 3. 4. & ſe[illegible] ibi alij. Atq; iſta ſint ſatis pro explicatione capit. propo ſiti, ſaluo tamen in omnibus meliori iudicio, & præcipu[illegible] Sedis Apoſtol.

FINIS.

[illegible library stamp]

BIBLIOTECA